

บทที่ 3

การบริหารจัดการในครอบครัว มุสลิมที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการบริหารจัดการภายในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคน โครงสร้างภายในครอบครัว ตลอดจน การให้ความยุติธรรม การสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว การถ่ายทอดความรู้ศาสนา การอบรมเลี้ยงดูบุตร การจัดการความขัดแย้งภายในครอบครัว และการจัดการอารมณ์และความเครียดในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ด้วยจรรยาบรรณของการวิจัย ชื่อบุคคลและชื่อสถานที่ต่างๆ ในงานวิจัยนี้จึงเป็นชื่อสมมุติทั้งสิ้น ซึ่งผู้วิจัยขอแนะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะครอบครัว

สภาพพื้นฐานโดยทั่วไปและโครงสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวที่เลือกศึกษา

ตอนที่ 2 การบริหารจัดการในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคน

- 2.1 การให้ความยุติธรรม
- 2.2 การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว
- 2.3 การถ่ายทอดความรู้ศาสนา
- 2.4 การอบรมเลี้ยงดูบุตร
- 2.5 การจัดการความขัดแย้งภายในครอบครัว
- 2.6 การจัดการอารมณ์และความเครียด

จากการศึกษาโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นครอบครัวมุสลิมที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 10 ครอบครัว โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นภรรยา 5 คน และสามี 5 คน ซึ่งผู้ที่เป็นสามีมีความหลากหลายในอาชีพและสถานภาพทางสังคม ส่วนผู้ที่เป็นภรรยาประกอบด้วยภรรยาคนที่ 1 คนที่ 2 และคนที่ 3 ทั้งที่เป็นแม่บ้านและประกอบอาชีพนอกบ้าน

ตอนที่ 1 ลักษณะครอบครัว

ในการวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ของการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่เลือกศึกษามีทั้งหมด 10 ครอบครัว ซึ่งเป็นครอบครัวที่สามีมีภรรยามากกว่า 1 คนทั้งสิ้น ผู้วิจัยเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเลือกสัมภาษณ์คนใดคนหนึ่งระหว่างสามีหรือภรรยาจาก 10 ครอบครัว และสังเกตการณ์อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงของการทำวิจัย ข้อมูลพื้นฐานลักษณะครอบครัวและโครงสร้างภายในของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การเก็บข้อมูลในการศึกษาภาคสนามของครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เพื่อความครบถ้วนของข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

1. เป็นบุคคลที่อยู่ในครอบครัวที่มีภรรยามากกว่า 1 คนโดยไม่จำเป็นต้องเป็นหัวหน้าครัวเรือน แต่เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวได้ดี (อาจเป็นสามีหรือภรรยาก็ได้)
2. มีที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
3. มีการใช้ชีวิตในลักษณะที่มีภรรยาเกินหนึ่งมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี
4. ยินดีให้ความร่วมมือในการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บข้อมูลในการศึกษาภาคสนามมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เนื่องจากรูปแบบครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนในพื้นที่จังหวัดปัตตานียังไม่เป็นที่ยอมรับ ในสังคมไทยเท่าที่ควร คนส่วนใหญ่จึงยังมีทัศนคติด้านลบต่อครอบครัวลักษณะนี้ การศึกษาเรื่องนี้จึงเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระมัดระวังในการให้ข้อมูลอย่างยิ่ง ผลจากการสร้างความสัมพันธ์และสังเกตการณ์ครอบครัวกรณีศึกษาในขั้นต้นของการศึกษาภาคสนามพบว่า การขออนุญาตในการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งสามีและภรรยาเป็นสิ่งที่สร้างความลำบากใจแก่ผู้ให้สัมภาษณ์อย่างยิ่ง เพราะผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความกังวลว่าข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์ผู้เป็นสามีและภรรยาจะไม่สอดคล้องกัน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของครอบครัวได้ อีกทั้งดังกล่าวยังทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถได้รับข้อมูลที่เป็นจริงจากปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้ ด้วยข้อจำกัดข้างต้น ผู้วิจัยจึงเลือกสัมภาษณ์เพียงคนใดคนหนึ่งระหว่างสามีหรือภรรยาจากแต่ละครอบครัว แต่ในส่วนของ การสังเกต และสร้างความสัมพันธ์ผ่านการเยี่ยมชมสามารถปฏิบัติได้กับสมาชิกทุกคนตามความเหมาะสมของแต่ละครอบครัว

เนื่องจากในการบริหารจัดการครอบครัวเป็นบทบาทร่วมของทั้งผู้เป็นสามีและภรรยา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด ผู้วิจัยจึงเลือกสัมภาษณ์จากผู้เป็นสามีจำนวน 5 ครอบครัว และสัมภาษณ์ผู้เป็นภรรยาจากอีก 5 ครอบครัว จากหลากหลายอาชีพ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลจากครอบครัวข้าง พบว่าทุกครอบครัวล้วนได้รับการยอมรับว่าสามารถบริหารจัดการได้ดี ข้อมูลในเบื้องต้นของครอบครัวที่ศึกษาปรากฏดังรายละเอียดที่แสดงไว้ในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงรายละเอียดข้อมูลของครอบครัวกรณีศึกษาทั้ง 10 ครอบครัว

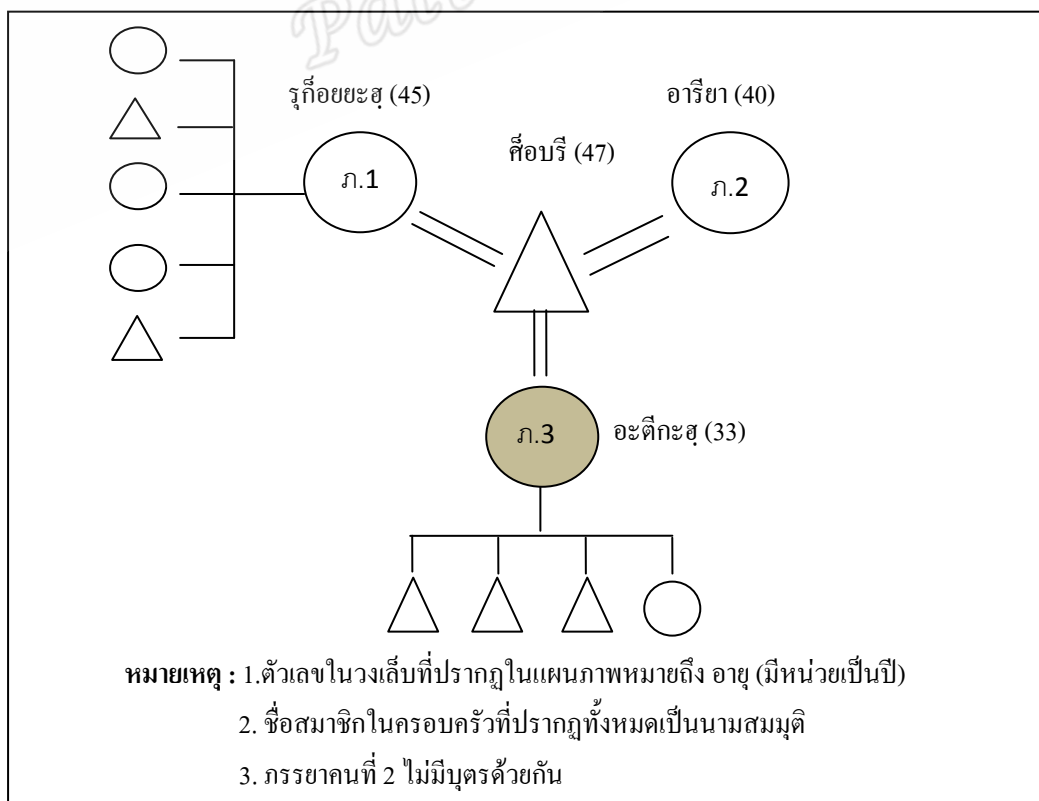
ลำดับที่	ผู้ให้ข้อมูลหลัก (นามสมมุติ)	อาชีพปัจจุบัน	สถานะปัจจุบัน (สามี/ภรรยา)	อายุ (ปี)	ระยะเวลาการมี ภรรยามากกว่า 1 (ปี)
1.	ฟาติหะฮ์	ครูสอนสามัญ	ภรรยาคนที่ 2 จาก 2	43	15
2.	อะดีกะฮ์	แม่บ้าน	ภรรยาคนที่ 3 จาก 3	33	8
3.	มาซีฮ์นะ	ค้าขาย	ภรรยาคนที่ 1 จาก 2	40	6
4.	กัสมา	แม่บ้าน	ภรรยาคนที่ 2 จาก 2	32	7
5.	ฟาอิซะฮ์	ครูสอนศาสนา	ภรรยาคนที่ 1 จาก 4	50	20
6.	เฆาะซาลี	ตำรวจ	สามี- มีภรรยา 2 คน	45	16
7.	ริฎวาน	เจ้าหน้าที่ องค์กรอิสระ	สามี- มีภรรยา 3 คน	50	14
8.	ซุลกิฟลี	อุstaday	สามี- มีภรรยา 2 คน	45	8
9.	อับดุลรอเซ	นักวิชาการ	สามี- มีภรรยา 2 คน	48	19
10.	อับดุลลอฮ์	พ่อค้า	สามี- มีภรรยา 2 คน	63	25

ครอบครัวที่ 2: ครอบครัวของคุณอะติกะสุ

นางอะติกะสุ มีภูมิลำเนาเดิมเป็นคนจังหวัดปัตตานี สำเร็จการศึกษาด้านสามัญในระดับมัธยมปลาย ส่วนด้านศาสนาเมื่อจบในระดับชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนปอเนาะแห่งหนึ่งแล้ว ก็เดินทางไปศึกษาภาษาอาหรับเพิ่มเติมจากประเทศมาเลเซีย ปัจจุบันอายุ 33 ปี เป็นภรรยาคนที่ 3 ของนายค็อบรี แต่งงานกันมาแล้ว 8 ปี ปัจจุบันเป็นแม่บ้าน เลี้ยงลูกด้วยตนเอง และมีความคิดที่จะจัดการเรียนการสอนให้ลูกด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะไม่เชื่อมั่นว่าระบบการศึกษาที่มีอยู่ปัจจุบันจะตอบสนองความต้องการของตนได้

นายค็อบรี ผู้เป็นสามี มีอาชีพเป็นครูสอนศาสนาและบริหารธุรกิจส่วนตัวขนาดกลางอยู่ด้วย สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากประเทศอาหรับ และในขณะเดียวกันนั้นก็ศึกษาจากมหาวิทยาลัยเปิดของประเทศไทยไปด้วย ทำให้มีวุฒิการศึกษาทั้งจากประเทศไทยและจากต่างประเทศ ปัจจุบันมีภรรยา 3 คน กับภรรยาคนที่ 1 มีบุตรด้วยกัน 5 คน กับภรรยาคนที่ 2 ไม่มีบุตรด้วยกัน และกับอะติกะสุ มีบุตรด้วยกัน 4 คน รวมแล้วมีบุตรทั้งหมด 9 คน บ้านที่ภรรยาแต่ละคนพักอาศัยไม่ได้ไกลกันมาก สามารถไปมาหาสู่ได้สะดวก ภรรยาคนที่ 1 ชื่อว่ารุก็อชชะ อายุ 45 ปี มีอาชีพเป็นครูสอนศาสนา ส่วนภรรยาคนที่ 2 ชื่อว่าอารีฮา อายุ 40 ปี เป็นเจ้าของกิจการร้านอาหารขนาดเล็ก มีรายได้เพียงพอที่จะจุนเจือครอบครัวและส่งไปให้พ่อแม่ของตนเองได้ โครงสร้างครอบครัวได้แสดงไว้ตามแผนภาพที่ 3.2

แผนภาพที่ 3.2 แสดงโครงสร้างครอบครัวคุณอะติกะสุ

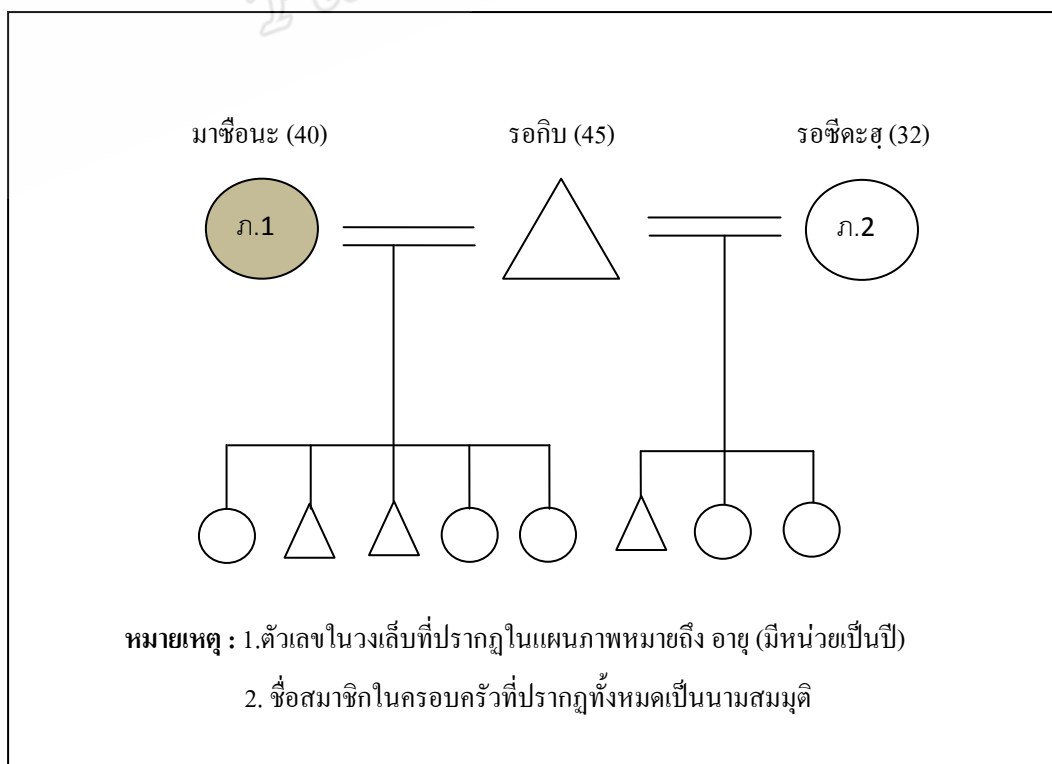
ครอบครัวที่ 3: ครอบครัวของคุณมาซึออนะ

นางมาซึออนะ มีภูมิลำเนาเดิมเป็นคนในพื้นที่จังหวัดสงขลา แต่สามีเป็นคนจังหวัดปัตตานี จึงมาตั้งหลักแหล่งและสร้างครอบครัวที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ปัจจุบันอายุ 40 ปี เป็นภรรยาคนที่ 1 ของนายรอกิบ มีบุตร 5 คน ทั้งสามีและภรรยาประกอบอาชีพขายเสื้อผ้ามือสองตามตลาดนัดในเขตอำเภอเมืองและพื้นที่ใกล้เคียง นายรอกิบ ผู้เป็นสามีสำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่มีเวลาที่จำกัดและมีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงดูครอบครัว จึงออกมาทำกิจการขายเสื้อผ้ามือสอง โดยมีภรรยาคนที่ 1 เป็นผู้ช่วยหลัก และในตอนกลางคืนก็จะสอนอัลกุรอานแก่เด็กๆ ในหมู่บ้าน

นายรอกิบ เป็นผู้ที่เคร่งครัดในศาสนาและชื่นชอบการออกตะวะฮ์ระดับสูง โดยจะจัดแบ่งเวลาของทุกเดือนเพื่อออกเดินทางร่วมกับตะวะฮ์มาอะฮ์ระดับสูง หรือที่เรียกกันว่า “ออก 3 วัน” และในรอบ 3 เดือนก็จะพาภรรยาไปออกมัศดุรา (สำหรับมุสลิมะฮ์) ด้วย บรรยากาศในครอบครัวจึงมีแต่การพูดถึงเรื่องศาสนา มีการทำละหมาด (ศึกษาอิสลามร่วมกันในครอบครัว) อยู่เป็นประจำ

นางรอชีดะฮ์ เป็นภรรยาคนที่ 2 ของนายรอกิบ แต่งงานมาแล้ว 7 ปีโดยประมาณ เป็นหญิงหม้ายที่เคยผ่านการแต่งงานมาแล้วแต่ไม่มีลูกติดกับสามีเดิม ปัจจุบันมีบุตรร่วมกับนายรอกิบ 3 คน บ้านที่พักอาศัยอยู่ปัจจุบันเป็นบ้านเช่าที่ไม่ได้ห่างจากบ้านของภรรยาคนที่ 1 มากนัก โครงสร้างครอบครัวได้แสดงไว้ตามแผนภาพที่ 3.3

แผนภาพที่ 3.3 แสดงโครงสร้างครอบครัวคุณมาซึออนะ

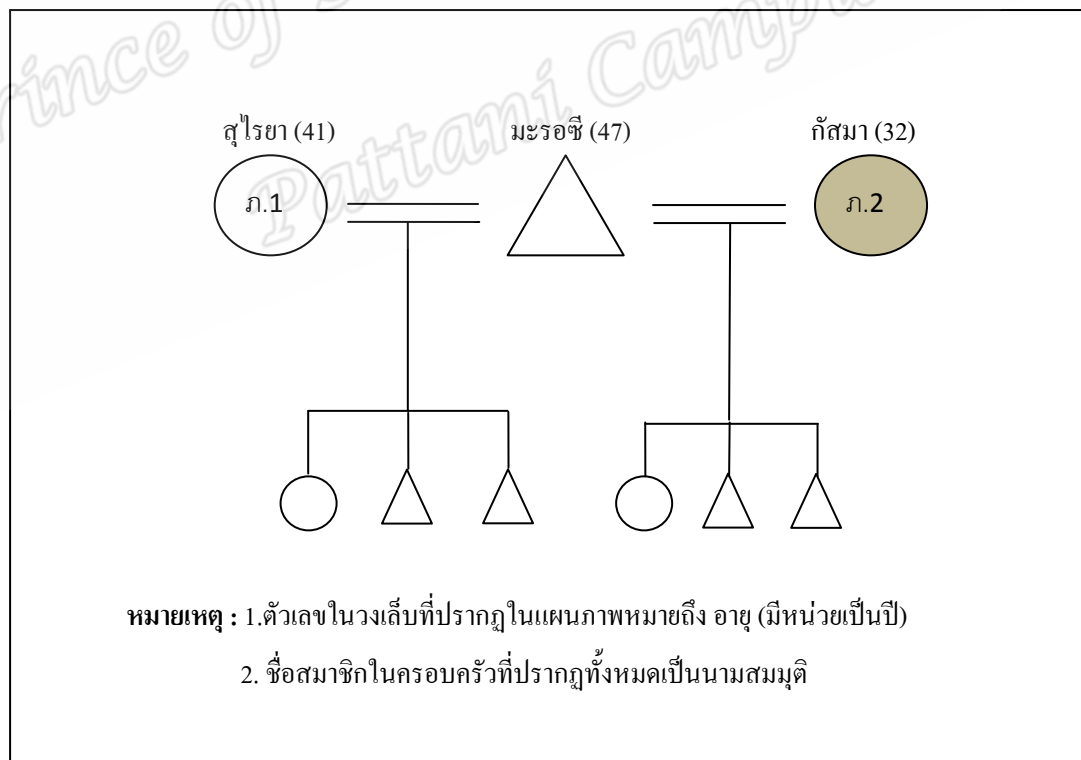

ครอบครัวที่ 4 : ครอบครัวของคุณกัสมมา

นางกัสมมา เดิมเป็นคนจังหวัดสตูล แต่พ่อแม่ส่งมาเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาที่จังหวัดปัตตานีตั้งแต่ระดับมัธยมต้น จึงสามารถสื่อสารโดยใช้ภาษามลายูกับคนในพื้นที่ได้อย่างดี ปัจจุบันอายุ 32 ปี เป็นภรรยาคนที่ 2 ของนายมะรอซี ไม่ได้ทำงานนอกบ้านแต่เป็นเจ้าของกิจการส่วนตัวขนาดเล็กที่มีญาติพี่น้องของตนเองช่วยเหลือกิจการอยู่ ส่วนรายได้หลักของครอบครัวก็ยังคงมาจากผู้เป็นสามี นางกัสมมาสำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาโท ใช้ชีวิตคู่มาแล้ว 7 ปี มีบุตรด้วยกัน 3 คน บ้านที่พักอาศัยอยู่ปัจจุบันค่อนข้างห่างจากบ้านของภรรยาคนที่ 1 แต่มีญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงคอยช่วยเหลือในยามคับขันหรือจำเป็น

นายมะรอซี อายุ 47 ปีโดยประมาณ มีอาชีพรับราชการมาแล้วเกือบ 20 ปี จึงมีเงินเดือนเพียงพอในการเลี้ยงดูทั้ง 2 ครอบครัว ภรรยาคนที่ 1 ของนายมะรอซีเป็นแม่บ้านเช่นเดียวกัน แต่มีพ่อเป็นผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาขนาดกลาง จึงได้มีโอกาสเข้าไปช่วยดูแลโรงเรียนและสอนด้วยเป็นบางครั้ง นายมะรอซีมีบุตรร่วมกับภรรยาคนที่ 1 จำนวน 3 คนเช่นเดียวกัน บ้านที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับครอบครัวเครือญาติของฝ่ายภรรยา แต่ก็ไม่ได้ไกลจากบ้านเดิมของตน ญาติพี่น้องจึงไปมาหาสู่และช่วยเหลือซึ่งกันและกันไปด้วย โครงสร้างครอบครัวได้แสดงไว้ตามแผนภาพที่ 3.4

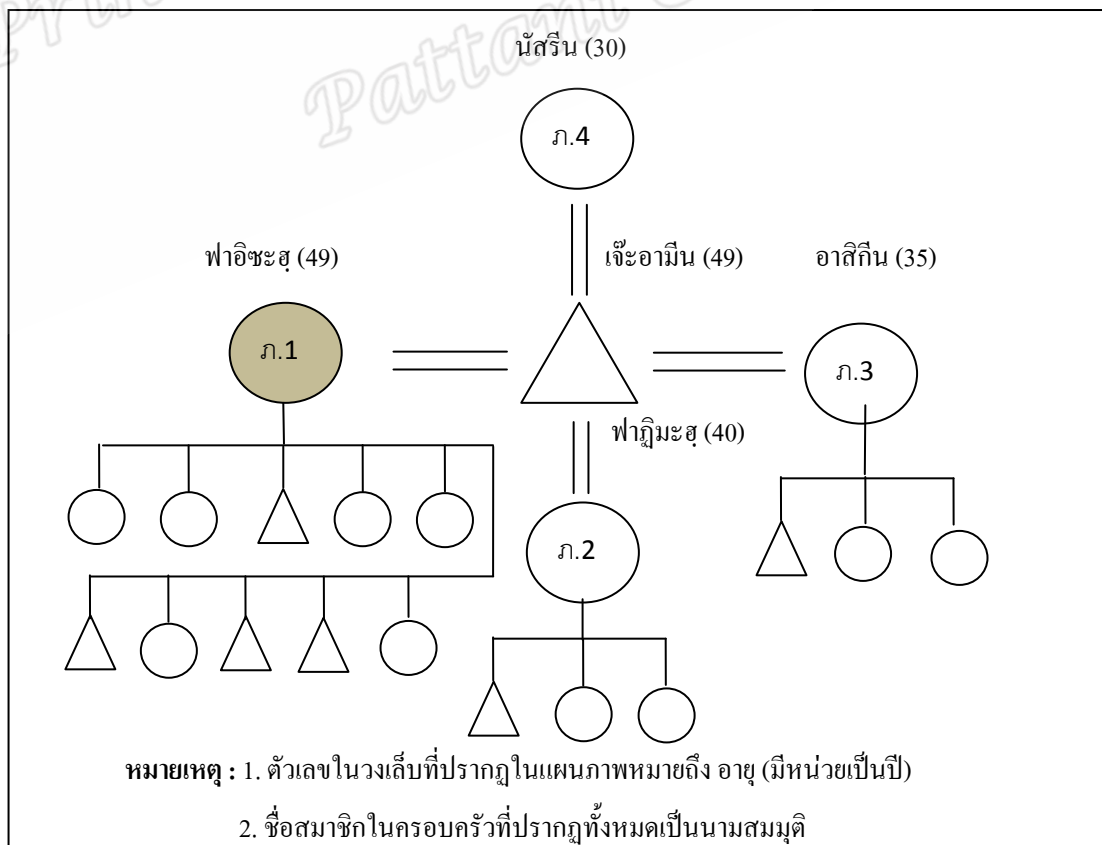
แผนภาพที่ 3.4 แสดงโครงสร้างครอบครัวคุณกัสมมา

ครอบครัวที่ 5: ครอบครัวของคุณฟาอิซะฮ์

ครอบครัวของนางฟาอิซะฮ์ถือเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ซึ่งสามีมีภรรยาทั้งหมด 4 คน นางฟาอิซะฮ์เป็นภรรยาคนที่ 1 ปัจจุบันมีอายุ 49 ปี มีบุตร 10 คน เป็นชาย 4 คน และหญิง 6 คน มีอาชีพหลักเป็นครูสอนศาสนา อีกทั้งยังทำขนมส่งตามร้านค้าเป็นงานเสริม หลังจากใช้ชีวิตคู่เป็นภรรยาคนเดียวอยู่ได้ 13 ปี สามีก็ปรึกษาหารือเพื่อขอมีภรรยาคนที่ 2 ในช่วงต้น ภรรยาทั้ง 2 คนก็พักอาศัยอยู่บ้านเดียวกัน เพียงแต่แบ่งอาณาเขตแยกส่วนชัดเจน และเมื่อปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครอบครัวเริ่มคล่องตัวขึ้น สามีจึงสร้างบ้านให้แยกกันอยู่ต่างหาก แต่ก็ตั้งอยู่ใกล้กันเพื่อที่ลูกๆ จะได้ไปมาหาสู่และช่วยเหลือกันง่ายยิ่งขึ้น ภรรยาคนที่ 2 ชื่อว่า นางฟาฏิมะฮ์ มีบุตรด้วยกัน 3 คน เป็นชาย 1 คนและหญิง 2 คน มีอาชีพค้าขายเช่นเดียวกัน เนื่องจากนายเจ๊ะอาหมิน ผู้เป็นสามี มีอาชีพเป็นอุstadh สอนศาสนาและทำงานเพื่อสังคมอยู่ตลอดเวลา จึงมีโอกาสดำเนินการอยู่บ่อยและเป็นที่เป็นที่ไว้วางใจของคนในชุมชน ส่วนนางอาลีกินและนางนัสรีน เป็นภรรยาคนที่ 3 และคนที่ 4 ของนายเจ๊ะอาหมิน ทั้งคู่เคยผ่านชีวิตการแต่งงานมาแล้ว และได้หย่าร้างกับสามีแต่ไม่มีลูกติด ปัจจุบันนางอาลีกินมีบุตรร่วมกับนายอาหมิน 3 คน บ้านที่พักอาศัยอยู่ไม่ไกลจากบ้านคนแรก ลูกคนโตอายุเพียง 5 ขวบ ส่วนคนสุดท้องเพิ่งมีอายุ 8 เดือน เลี้ยงลูกทั้งสามคนด้วยตนเองจึงไม่ได้ทำงานนอกบ้าน ส่วนนางนัสรีน ภรรยาคนที่ 4 นั้นยังไม่มีบุตร และพักอาศัยอยู่ที่บ้านของตนเองที่ไกลออกไปจากบ้านของภรรยาทั้ง 3 คน โครงสร้างครอบครัวได้แสดงไว้ตามแผนภาพที่ 3.5

แผนภาพที่ 3.5 แสดงโครงสร้างครอบครัวคุณฟาอิซะฮ์

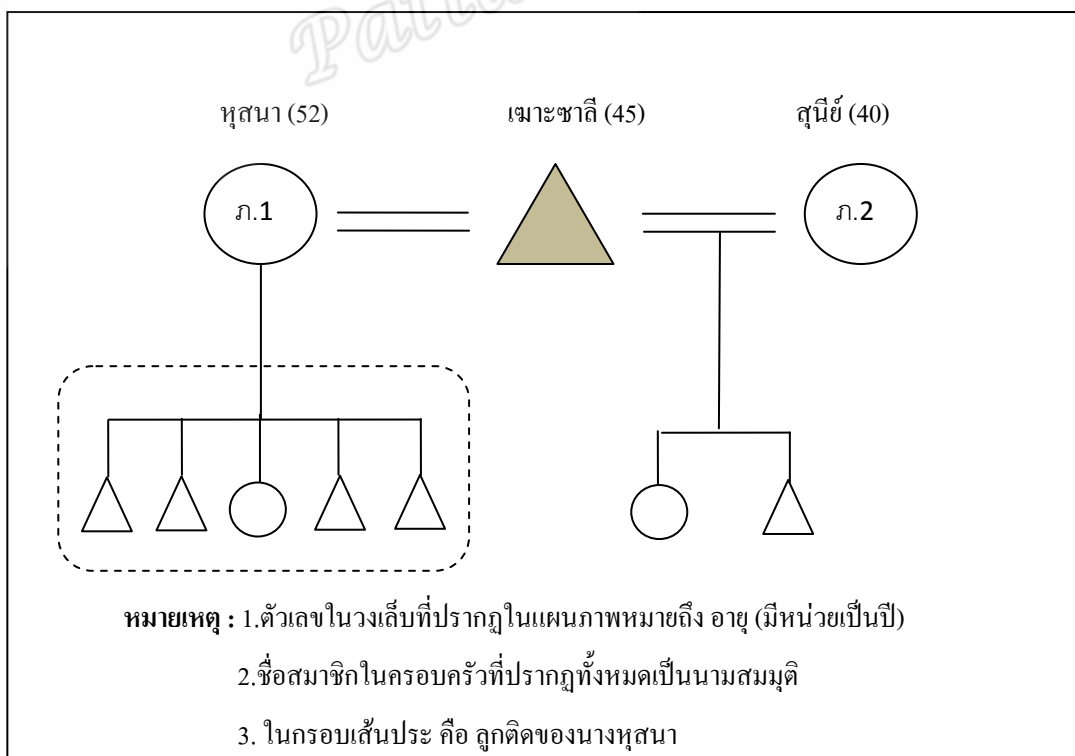

ครอบครัวที่ 6: ครอบครัวของคุณเมาะชาติ

นายเมาะชาติ ปัจจุบันอายุ 45 ปี มีอาชีพรับราชการตำรวจ มีภรรยา 2 คน คนแรกชื่อว่า นางหุสนา อายุ 52 ปี ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนภาคกลาง มีอาชีพเป็นแม่บ้าน ก่อนแต่งงานกับนายเมาะชาติ เคยผ่านการแต่งงานมาแล้ว แต่สามีซึ่งเป็นตำรวจเช่นเดียวกันเสียชีวิต พร้อมมีลูกติดอีก 5 คน นายเมาะชาติจึงตัดสินใจรับผิดชอบในการอุปการะและอบรมเลี้ยงดูมาตลอด 22 ปี นางหุสนาไม่มีบุตรร่วมกับนายเมาะชาติ ปัจจุบันพักอยู่ที่บ้านพักตำรวจ เดิมทีนั้นนางหุสนานับถือศาสนาพุทธ แต่เพิ่งมานับถือศาสนาอิสลามตอนที่แต่งงานกับสามีคนแรก และมีสัมมาทิพที่น้องที่เป็นคนไทยพุทธเสียส่วนใหญ่ จากสังคมแวดล้อมที่ใช้ชีวิตอยู่ มีความเป็นไปได้สูงที่จะถูกดึงกลับไปนับถือศาสนาเดิม นายเมาะชาติมองเห็นถึงปัญหาดังกล่าวจึงตัดสินใจแต่งงานเพื่อรักษาศาสนาของนางและลูกๆ ทั้ง 5 คนไว้ นางมีอายุมากกว่าสามีประมาณ 7 ปี แต่ก็ไม่เป็นปัญหาในการใช้ชีวิตร่วมกันแต่อย่างใด

ภรรยาคนที่ 2 ของนายเมาะชาติ ชื่อว่า นางสุนีย์ ปัจจุบันมีอายุ 40 ปี มีอาชีพรับราชการ ใช้ชีวิตฉันท์สามีภรรยาแล้ว 16 ปี มีบุตรด้วยกัน 2 คน การแต่งงานกับภรรยาคนที่ 2 ของนายเมาะชาติมาจากการสนับสนุนของญาติและแรงผลักดันจากพ่อแม่ของนายเมาะชาติ อันมีสาเหตุจากการไม่มีบุตรกับภรรยาคนแรก นางสุนีย์ถือเป็นญาติห่างๆ กับนายเมาะชาติ และมีบ้านอยู่ไม่ไกลกัน เครือญาติจึงเป็นแรงสนับสนุนสำคัญที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือตลอดมา โครงสร้างครอบครัวได้แสดงไว้ตามแผนภาพที่ 3.6

แผนภาพที่ 3.6 แสดงโครงสร้างครอบครัวคุณเมาะชาติ

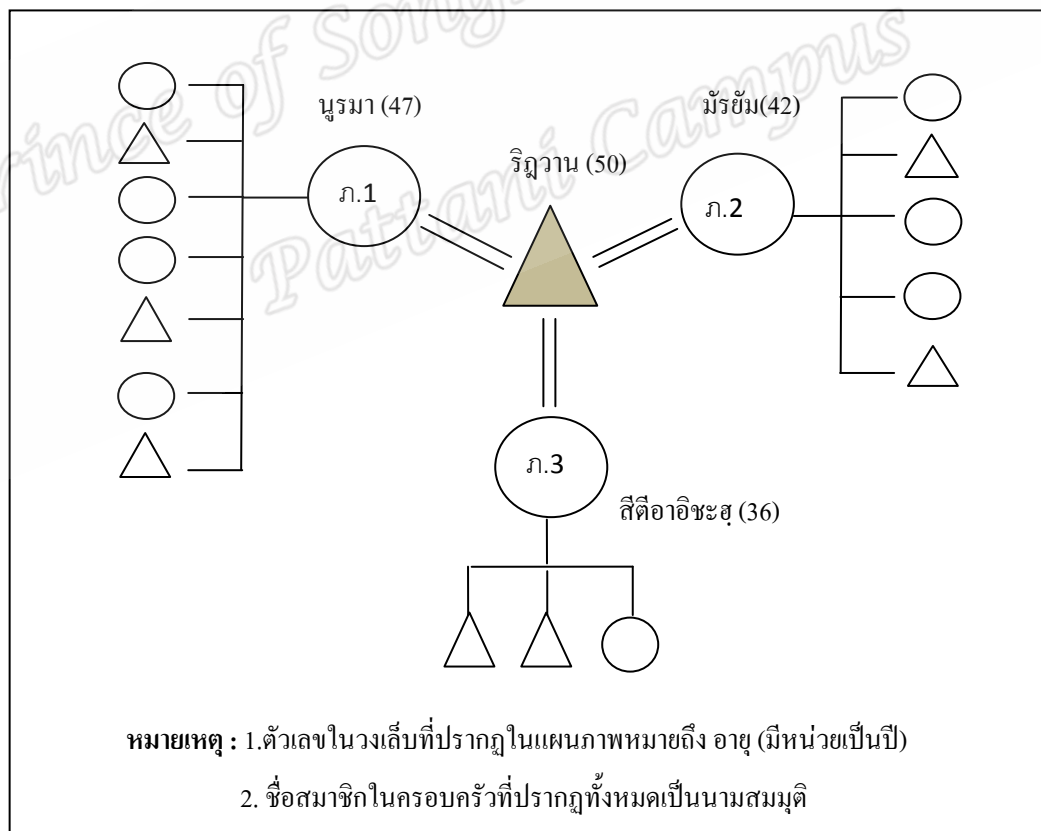

ครอบครัวที่ 7: ครอบครัวของคุณริฎวาน

ครอบครัวของนายริฎวาน ถือว่าเป็นครอบครัวขนาดใหญ่เช่นเดียวกัน ประกอบด้วย ภรรยา 3 คน อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันแต่คนละหมู่บ้าน ปัจจุบันนายริฎวานอายุ 50 ปี ประกอบอาชีพ เป็นเจ้าหน้าที่อยู่ในองค์กรอิสระ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากต่างประเทศ มีความรู้ด้านภาษา อาหรับและความรู้ศาสนา นางนุรมาเป็นภรรยาคนที่ 1 อายุ 47 ปี มีอาชีพเป็นอุstadะฮะซุดสอนศาสนาที่ โรงเรียนปอเนาะแห่งหนึ่ง และทำงานขายส่งตามร้านค้าด้วยเป็นบางวัน มีบุตรด้วยกัน 7 คน

นางมัรยัม เป็นภรรยาคนที่ 2 ปัจจุบันอายุ 42 ปี มีอาชีพเป็นลูกจ้างขายอาหารที่ร้าน มี บุตร 5 คน สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และมีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่เคร่งครัดในศาสนาและ ออกตะวะฮุดบิลิมเป็นประจำ และภรรยาคนที่ 3 มีชื่อว่า นางสีตีอาอิชะฮะฮุอายุ 36 ปี มีบุตรด้วยกัน 3 คน เนื่องจากบุตรยังเล็ก ค่าใช้จ่ายในบ้านที่ได้รับจากสามีในขณะนี้จึงเพียงพอต่อความจำเป็น มีอาชีพเป็น แม่บ้านและเลี้ยงลูกด้วยตนเอง บ้านที่พักอาศัยอยู่ปัจจุบันเป็นบ้านเช่าที่อยู่ไม่ไกลจากบ้านของภรรยา คนที่ 1 และคนที่ 2 มากนัก โครงสร้างครอบครัวได้แสดงไว้ตามแผนภาพที่ 3.7

แผนภาพที่ 3.7 แสดงโครงสร้างครอบครัวคุณริฎวาน

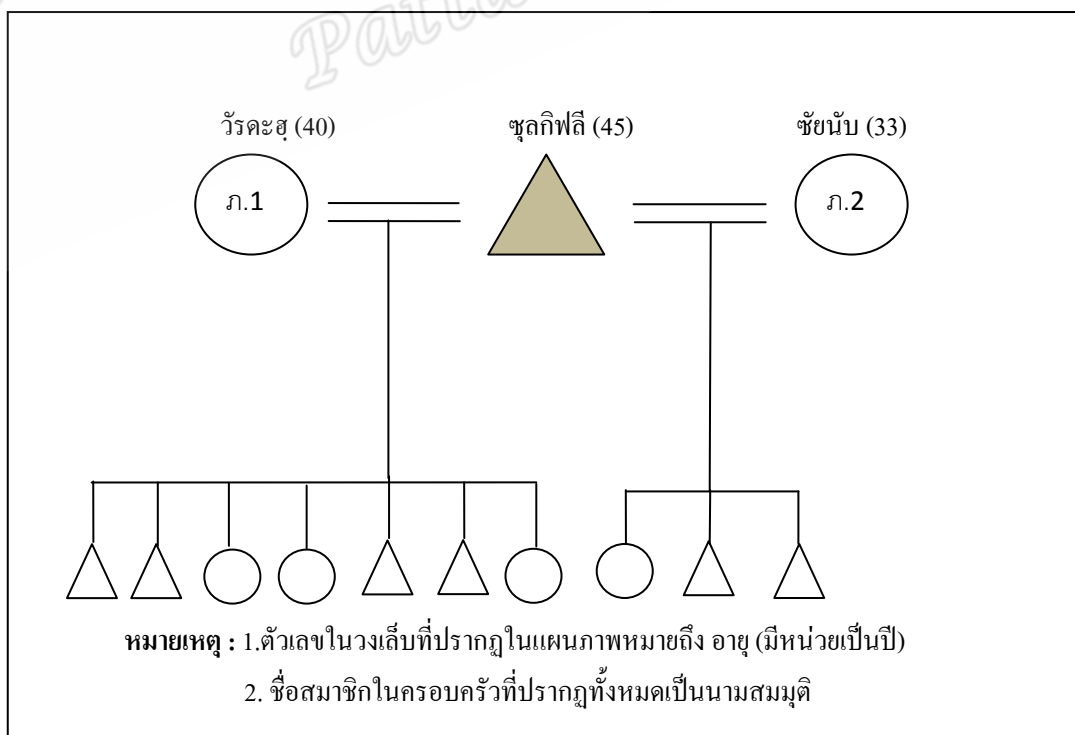

ครอบครัวที่ 8: ครอบครัวของคุณชุลกิฟลี

ครอบครัวนายชุลกิฟลี ประกอบด้วยภรรยา 2 คน ปัจจุบันนายชุลกิฟลีอายุ 45 ปี มีอาชีพเป็นเจ้าของกิจการร้านค้าขนาดกลาง ศึกษาวิชาการด้านศาสนาจากประเทศอินเดีย ก่อนหน้านี้เคยเป็นครูสอนศาสนาอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง ภรรยาคนที่หนึ่งมีชื่อว่า นางวรรตะสุ อายุ 40 ปี มีบุตรด้วยกัน 7 คน มีอาชีพค้าขายและให้ความสำคัญกับการปฏิบัติเรื่องศาสนาอย่างเคร่งครัด มีความตั้งใจที่จะส่งลูกทั้ง 7 คน ศึกษาด้านศาสนาและท่องจำอัลกุรอาน ปัจจุบันภรรยาทั้งสองคนพักอาศัยอยู่คนละบ้าน ซึ่งไกลจากกันมาก เนื่องจากภรรยาคนที่สองมีความจำเป็นต้องกลับไปอยู่บ้านของตนเองเพื่อดูแลแม่ที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพและชราภาพแล้ว นายชุลกิฟลีจึงต้องเดินทางในระยะไกลเพื่อไปมาระหว่างสองบ้านนี้

นางชัยนับ อายุ 33 ปี เป็นภรรยาคนที่ 2 ของนายชุลกิฟลี เป็นหญิงหม้ายที่ไม่มีลูกติด ประกอบอาชีพเป็นแม่ค้า เปิดขายอาหารและน้ำชาที่บ้านมาได้ 10 กว่าปีแล้ว สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมต้น พื้นฐานครอบครัวเดิมพ่อแม่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนศานามากนัก จึงค่อนข้างหละหลวมในการปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของศาสนา หลังจากแต่งงานกับนายชุลกิฟลีจึงได้รับการอบรมด้านศาสนาอย่างเข้มงวดทั้งในด้านการแต่งกายและการปฏิบัติศาสนกิจอื่นๆ นางชัยนับใช้ชีวิตสามีภรรยากับนายชุลกิฟลีมาแล้วเป็นเวลา 6 ปี มีบุตรด้วยกัน 3 คน โครงสร้างครอบครัวได้แสดงไว้ตามแผนภาพที่ 3.8

แผนภาพที่ 3.8 แสดงโครงสร้างครอบครัวคุณชุลกิฟลี

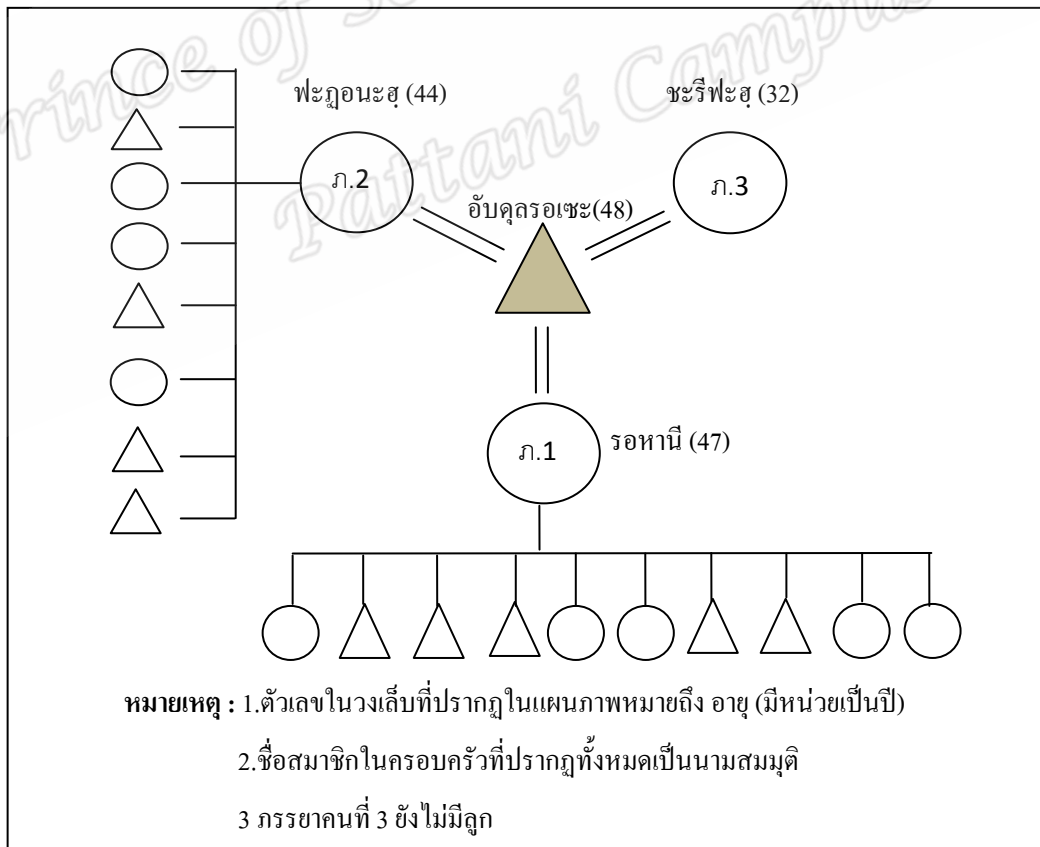

ครอบครัวที่ 9: ครอบครัวของคุณอับดุลรอเซ

นายอับดุลรอเซ มีอายุ 48 ปี ปัจจุบันมีภรรยาทั้งหมด 3 คน สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท ประกอบอาชีพเป็นนักธุรกิจและเป็นนักวิชาการอิสระ นางรอฮานี ภรรยาคนที่ 1 ของนายอับดุลรอเซ อายุ 47 ปี มีอาชีพเป็นแม่บ้าน เลี้ยงดูลูกๆ ด้วยตนเอง มีบุตรด้วยกัน 10 คน ใช้ชีวิตครอบครัวมาแล้ว 20 กว่าปี ส่วนนางพะฎอนะฮ์ ภรรยาคนที่ 2 ของนายอับดุลรอเซ อายุ 44 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอาชีพเป็นครู ปัจจุบันมีลูกด้วยกัน 7 คน เมื่อก่อนภรรยาคนที่ 1 และคนที่ 2 จะอาศัยอยู่บ้านติดกัน มีบรรยากาศของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่พักหลังเกิดความไม่ลงตัวในการจัดการบางอย่าง การอยู่คนละบ้านที่ห่างออกไปจึงเป็นทางออกที่ดีในการแก้ปัญหา

นางชะรีพะฮ์ เป็นภรรยาคนที่ 3 อายุ 32 ปี ถือเป็นสมาชิกคนใหม่ของครอบครัวใหญ่ นี้ ปัจจุบันมีอาชีพเป็นแม่บ้าน เพิ่งแต่งงานได้ 1 ปี โดยประมาณ ยังไม่มีบุตรด้วยกัน ภรรยาทั้งสามคนพักอาศัยอยู่คนละพื้นที่ แต่ก็มิได้ไกลจากกันมากนัก ด้วยระยะทางและภาระงานอันยุ่งของผู้เป็นสามี ชะรีพะฮ์จึงยังไม่ได้มีโอกาสพบกับภรรยาคนที่หนึ่งและคนที่สอง โครงสร้างครอบครัวได้แสดงไว้ตามแผนภาพที่ 3.9

แผนภาพที่ 3.9 แสดงโครงสร้างครอบครัวคุณอับดุลรอเซ

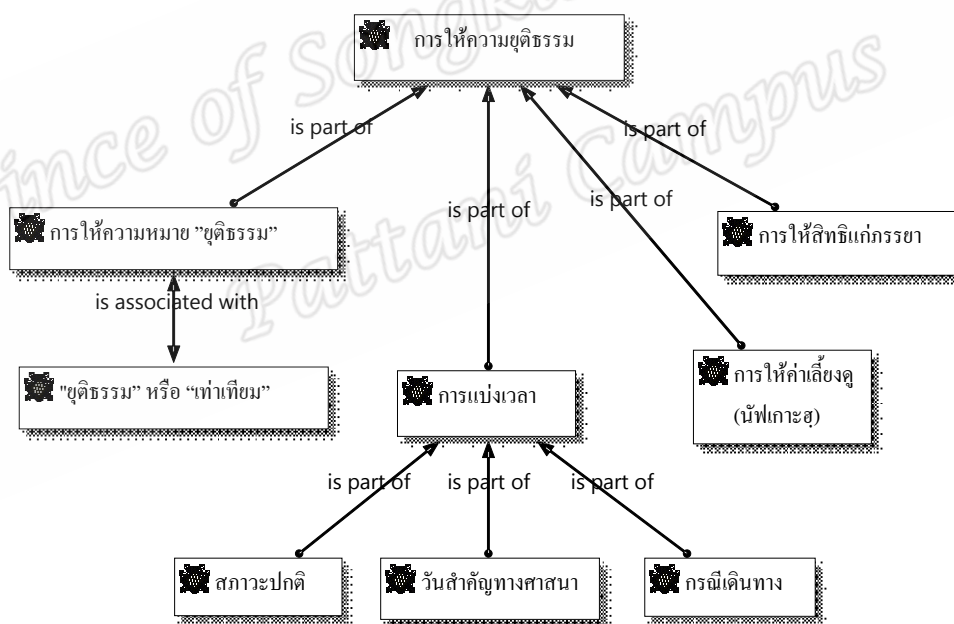
ตอนที่ 2 การบริหารจัดการในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการบริหารจัดการในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมตลอดช่วงของการวิจัย ปรากฏผลดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ด้านการให้ความยุติธรรม

การให้ความยุติธรรมเป็นหนึ่งในเงื่อนไขหลักที่ถูกกำหนดโดยหลักการของศาสนาอิสลาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการให้ความยุติธรรมในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีรายละเอียดดังนี้ (ดูแผนภาพที่ 3.11 ประกอบ)

แผนภาพที่ 3.11 ข้อสรุประดับมโนทัศน์การให้ความยุติธรรมในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

2.1.1 การให้ความหมาย “ความยุติธรรม”

สภาพความเป็นจริงของครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนในพื้นที่ที่ศึกษา ด้วยข้อจำกัดของความพร้อมในด้านต่างๆ ทำให้การให้ความหมาย “ความยุติธรรม” ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดการครอบครัว ในเชิงปฏิบัติแล้วมีความแตกต่างกันตามบริบทของครอบครัว ดังการให้ความหมายของผู้ให้ข้อมูลหลายท่าน ดังนี้

“ยุติธรรม คือ การให้สิ่งที่เหมาะสมกับคนๆ หนึ่ง สิ่งที่เหมาะสมกับคนแต่ละคน ถ้าเราอธิบายคำว่าสิ่งที่เหมาะสมไม่ได้ เราก็ไม่เข้าใจว่า ‘ยุติธรรม’ คืออะไร สิ่งที่เหมาะสมคือ คนที่หนึ่งชอบกินแกงส้ม แต่ไม่ชอบกินแกงเขียวหวาน ส่วนคนที่สองชอบกินแกงเลียงและไม่ชอบแกงส้ม ดังนั้น สิ่งที่เหมาะสมกับเขาคือ แกงที่เขาชอบ นี่คือ ความยุติธรรม อิสลามย้ำถึงเรื่องความยุติธรรมเพราะหากมนุษย์ไม่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม มันจะเกิดภาวะของการเอาเปรียบ อิสลามต่อต้านการเอาเปรียบทุกรูปแบบ แม้กระทั่งการกักตุนหรือการหน่วงเหนี่ยว หรือการไม่หยิบยื่นสิ่งที่คนๆ หนึ่งควรจะได้รับอย่างถูกต้อง ก็จะถือว่าเป็นบาป” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“... ส่วนตัวคิดว่า ความยุติธรรมในครอบครัวก็คือ การให้ในสิ่งที่เขาควรได้รับ ทำอย่างไรก็ได้ให้ทั้งสองบ้านสามารถใช้ชีวิตได้ปกติเหมือนครอบครัวแบบเดี่ยวๆ ผู้หญิงทั้งสองฝ่ายยังงั้นเขาก็ต้องการทุกอย่างเหมือนกับผู้หญิงที่เป็นภรรยาคนเดียวเหมือนกัน เพราะเขาก็เป็นผู้หญิง ความต้องการของเขาก็ไม่ได้ต่างจากผู้หญิงทั่วไป” (คุณฟาติหะฮะ, 1 มกราคม 2556)

“สิ่งที่เป็นวัตถุเราก็พยายามเคลียร์ให้ตัวเลขตรงกัน แต่ถ้าเป็นเรื่องจิตใจงั้นไปไม่ได้หรอก เพราะมนุษย์อ่อนแอ เมื่อพอใจสิ่งใดจิตใจก็จะเอนเอียงไปทางสิ่งนั้น อันนี้เรื่องปกติ เหตุการณ์นี้ก็เคยเกิดขึ้นกับฉันนี่ แต่เราจะไม่บอกว่ามีลำเอียงนะ มันเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นสิ่งที่ควบคุมได้ยาก” (คุณอับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

และผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า “การให้ความยุติธรรม” และ “การให้ความเท่าเทียม” ในเชิงปฏิบัตินั้นมีความหมายที่แตกต่างกัน โดยผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่า

“ความยุติธรรมกับความเท่าเทียมนั้นแตกต่าง คนอ้วนก็ต้องใส่เสื้อผ้าใหญ่ คนเล็กก็ใส่เสื้อผ้าน้อย ถ้าเท่าเทียมก็ต้องซื้อผ้าให้เท่ากัน เท่ากันก็คือ ซื้อสามหลา ก็ต้องสามหลาเหมือนกัน แต่คนเล็กขอมไม่ต้องการผ้าใหญ่ ส่วนคนใหญ่ก็ขอมต้องการผ้าที่ใหญ่กว่า ดังนั้น “ความเท่าเทียม” จะต้องถูกอธิบายด้วยคำว่า ‘ยุติธรรม’ ” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“ยุติธรรมกับเท่าเทียมนี้ไม่เหมือนกันนะคะ ถ้าเท่าเทียมนี้แสดงว่าต้องเหมือนกันเท่ากันหมด แต่ถ้าเป็นยุติธรรมอาจจะไม่เท่ากัน เพราะอัลลอฮ์ก็บอกในกุรอานว่า ถึงยังงั้นมนุษย์ก็ให้ความยุติธรรมไม่ได้ แต่ผู้ชายเขาก็ต้องพยายามทำให้ได้มากที่สุดและบกพร่องน้อยที่สุด เพราะเขาคือคนที่จะถูกสอบสวนในวันกิยามัต” (คุณฟาติหะฮะ, 1 มกราคม 2556)

“ยุติธรรมคือการจัดสรรให้เกิดความพอใจขึ้นมา โดยอาจไม่จำเป็นต้องเท่ากันก็ได้ แต่คนรับพึงพอใจ พอเอาเข้าจริงแล้วจะให้เท่ากันเป๊ะๆ ทุกอย่างมันไม่ได้ ต้องอาศัยความพอใจว่าขนาดนี้ได้หรือยัง ความยุติธรรมจะครอบคลุมกว่านะ ในความยุติธรรมมันจะมีความเท่าเทียม ความเสมอภาครวมอยู่แล้วด้วย มันจะมีอย่างอื่นมาประกอบเพื่อให้พอดีกัน จะมีเรื่องศิลปะมาเกี่ยวข้องด้วย บางเรื่องก็ควรใช้คำว่ายุติธรรม ส่วนบางเรื่องก็แบ่งเท่าๆ กันได้ก็อาจต้องใช้ความเท่าเทียม เหมือนอย่างเวลายังแบ่งเท่ากันไม่ได้เลย ก็ต้องยืดหยุ่นตามความเหมาะสม” (คุณกัทสมา, 25 มกราคม 2556)

“ยุติธรรมในทัศนะอิสลาม ไม่ใช่จะต้องให้ทุกอย่างเหมือนกันนะ อย่างเช่นถ้ามีสามบ้าน คุณสามีจะซื้อเนื้อมาสามกิโล แล้วแบ่งให้บ้านหลังละหนึ่งกิโล อย่างนั้นก็ไม่ได้ก็ต้องดูความเหมาะสม ในสามหลังอาจจะมีภรรยาซักบ้านหนึ่งที่ไม่กินเนื้อ จะเอาเนื้อไปให้เหมือนบ้านอื่นก็คงไม่ได้ สามีก็อาจต้องซื้อปลาไปให้แทน การที่เขาไม่กินเนื้อก็อาจมาจากปัญหาของสุขภาพอย่างนี้ เพราะฉะนั้นมามาคิดว่าในความเท่าเทียมไม่ใช่ว่าต้องเหมือนกัน แต่ต้องดูที่ความต้องการของเขาประกอบด้วย เวลาสามีจะซื้อเนื้อให้ภรรยาใช้ไหม จะซื้อให้เหมือนกันทั้งสามสี่คน คงไม่ใช่ จะซื้อสี่เขี้ยวหมดเลยก็คงไม่ใช่เหมือนกัน เพราะภรรยาแต่ละคนก็ชอบคนละแบบ บางคนชอบแดง ชอบเหลือง ชอบขาวใช้ไหมคะ..” (คุณฟาอิซะฮะ, 11 ธันวาคม 2555)

สภาพชีวิตจริงการให้ความยุติธรรมแก่ภรรยาได้ให้ความหมายครอบคลุมถึงการให้ตามความเหมาะสม ความจำเป็น และความชอบของแต่ละบุคคล โดยครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกมากกว่าย่อมได้รับในอัตราส่วนที่มากกว่า หรือถ้าเป็นสิ่งของก็มีขนาดใหญ่กว่า ครอบครัวเล็กที่สมาชิกจำนวนน้อยกว่าก็ควรได้รับตามความเหมาะสม ดังที่กล่าวว่า

“ยุติธรรม ไม่ได้หมายความว่า ถ้าให้หนึ่งก็ต้องหนึ่งทั้งสองฝ่าย ซื่อสัตย์ก็ต้องซื่อให้เหมือนกันทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่อย่างนั้นค่ะ แต่ยุติธรรมตรงนี้ก็คือ การให้ตามความจำเป็น

ที่แต่ละฝ่ายต้องการ อย่างเช่น ถ้าจะซื้อสิ่งของเครื่องใช้ ถ้าบ้านอีกหลังหนึ่งลูกมากกว่า ก็ควรจะซื้ออันใหญ่กว่า ก็ถือว่าเหมาะสมสำหรับเขา บ้านเราลูกสองคนก็ซื้ออันเล็กกว่าก็ไม่ใช่ไร ขนาดนั้นก็เหมาะกับเราแล้ว ไม่ใช่ว่าต้องเป๊ะๆ เหมือนกันเสียทุกอย่าง ก็ไม่ใช่ (คุณฟาติหะฮฺ, 1 มกราคม 2556)

2.1.2 การแบ่งเวลา

เรื่องการบริหารเวลาเป็นสิ่งที่ทุกคนรอบครัวต่างให้ความสำคัญเหมือนกัน และต่างก็ตระหนักว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะบ่งชี้ถึงระดับความยุติธรรมของผู้นำครอบครัว แต่ในบางครอบครัวที่มีข้อจำกัดบางประการก็จะใช้หลักความจำเป็นมาประกอบการพิจารณาจัดแบ่งเวลา โดยเน้นให้เกิดความลงตัวและเกิดความพอใจแก่ทุกฝ่าย ดังที่กล่าวว่า

“เรื่องของเวลาต้องแบ่งในส่วนของเวลาให้ชัดเจน ให้เกิดความยุติธรรม ให้เกิดความพอใจกันทั้งสองฝ่าย คนกลางคือสามีจะเป็นคนสำคัญในการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน เน้นว่าต้องให้ทั้งสองฝ่ายพอใจยอมรับข้อตกลงตรงนี้ เขาจะเป็นคนคิดและก็มาเสนอให้บ้านที่หนึ่งว่า พอลูกกับข้อตกลงนี้ใหม่ ถ้าโอเคก็ไปยื่นข้อเสนอกับบ้านสองต่อ เมื่อทั้งสองฝ่ายยอมรับ ก็เดินตามแผนที่วางไว้ได้เลย สมมุติว่าพอทำไปแล้วซัดก็เกิดคิดซัดก็ต้องลองมาคุยกันใหม่ ว่าควรแก้ไขยังไงดี” (คุณกัสมา, 25 มกราคม 2556)

“เรื่องที่ต้องให้ความสำคัญที่บอกได้ชัดเจนก็คือ หนึ่งในเรื่องของเวลา การแบ่งเวลาอยู่กับแต่ละบ้าน และทั้งสอง..เรื่องของนัฟเกาะฮฺที่จะให้เขาใช้จ่ายในแต่ละเดือน แต่ตรงนี้ก็ดูความเหมาะสมอีกเหมือนกัน บ้านเขามีลูกมากกว่าก็ควรจะได้มากกว่า เราลูกน้อยกว่าก็อาจได้น้อยกว่า แต่เราก็อยู่ได้สุขสบาย...” (คุณฟาติหะฮฺ, 1 มกราคม 2556)

“เรื่องเวลาส่วนใหญ่จะสงสารบ้านที่สองมากกว่าเพราะว่ามีลูก และลูกเขาก็ยังเล็กอยู่ แต่ดีที่ภรรยาคนที่ 1 เขาจะไม่คิดใจเรื่องเวลา คือเขาไม่มีปัญหาเรื่องที่ว่าจะไปบ้านโน้นก็วันเขาแล้วแต่เรา เขาเข้าใจ” (คุณฆะซาลี, 25 มกราคม 2556)

“ก็จะสลับวันกัน แต่ก็ไม่แน่นอน เราก็เข้าใจเขา ก็จะบอกว่าวันจันทร์อยู่บ้านนี้ อังคารอยู่บ้านโน้น อย่างนี้ไม่ได้ เพราะงานของเขาต้องเดินทาง ต้องไปโน้นไปนี่ ในความเป็นภรรยาคือ เมื่อเขากลับมาเราก็พร้อมจะต้อนรับก็พอ ไม่จำเป็นต้องโทรตามหรือจู้จี้ให้เขาราคาญ” (คุณอะติกะฮฺ, 28 ธันวาคม 2555)

2.1.2.1 การแบ่งเวลาในภาวะปกติ

หลักเกณฑ์ในการแบ่งเวลาที่ถือปฏิบัติในครอบครัวมุสลิมที่ผู้วิจัยศึกษามี 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

รูปแบบที่ 1 คือ แบ่งวันเว้นวันหรือคืนเว้นคืน เช่น กรณีที่มีภรรยาสองคน จันท์ พุทธศุภร์ อาทิตย์ เป็นเวลาของบ้านที่หนึ่ง และวันอังคาร พฤหัส เสาร์ ก็เป็นเวลาของบ้านที่ 2 ซึ่งการแบ่งลักษณะนี้ จะเน้นให้เกิดความเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดความพอใจแก่ทุกฝ่าย การได้พบปะกันบ่อยจะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ห่างเหินมากนัก หากมีประเด็นภายในครอบครัวที่ต้องปรึกษาหารือหรือเสาะงก็จะสามารถดำเนินการได้ทันเวลา ดังการให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เวลาเราจะแบ่งแบบวันเว้นวัน ถ้านับเป็นคืนก็ แบบคืนเว้นคืน ไม่ได้กำหนดเป็นวันแต่คือ จะเวียนนับต่อไปเลยละ ไปทางโน้นหนึ่งคืน กลับมาทางนี้หนึ่งคืนสลับกันละ เพราะว่าอยู่ใกล้ๆ กันด้วย แล้วต่างคนก็ต่างมีลูก เลยไม่อยากจะห่างกันนาน ลูกๆ เขาก็ต้องการอยู่กับพ่อเขา แต่ที่จัดวันไว้แน่นอนก็คือวันเสาร์อยู่ทางโน้น วันอาทิตย์อยู่ทางนี้ เป็นวันหยุดที่พ่อเขาอยู่บ้านก็จะจัดวันอย่างนี้ (คุณฟาติหะฮะ, 1 มกราคม 2556)

“การแบ่งเวลาผมก็ให้ไปตามคิวของเขา เป็นแบบคืนเว้นคืน ก็คือไม่ได้วางระบุเป็นวันชัดเจน ผมต่อไปเลย ไม่ได้ระบุเป็นวัน นอกจากช่วงที่ผมต้องเดินทางไปไกล ก็เว้นไปพอกลับมาแล้วก็มาต่อคิววันเหมือนเดิม” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“...จะสลับกันวันเว้นวัน จันท์ พุทธศุภร์ จะอยู่บ้านที่สอง พออังคาร พฤหัส เสาร์ อาทิตย์ ก็จะอยู่บ้านที่หนึ่ง คืออยู่บ้านกะสามวัน อยู่บ้านที่หนึ่งสี่วัน นี่ก็เป็นข้อตกลงกันระหว่างเรา ก็ะคิดว่าก็พอใจแล้ว เพราะเป็นข้อตกลงตั้งแต่แรกแล้ว อาจเป็นเพราะว่าวันจันทร์-ศุกร์ สามีกี่ทำงานที่นี้อยู่แล้ว เขาก็กลับมาทานข้าวเที่ยงที่บ้านทุกวันเลยได้เจอกันเกือบทุกวันอยู่แล้ว เสาร์อาทิตย์เขาก็จะได้อยู่กับลูกๆ บ้าน โน้นด้วย เมื่อก่อนที่ตกลงกันอย่างนี้อาจเป็นเพราะตอนนั้นกะยังไม่มีลูกด้วย เสาร์อาทิตย์เลยอยากให้เราให้เวลากับลูกๆ บ้าน โน้น ก็มีปัจจัยเรื่องงานของเขามาเกี่ยวข้องกับ คือเสาร์อาทิตย์เขาต้องทำงานช่วยโรงเรียนที่โน้นด้วย ต้องเดินทางประชุมบ้าง อบรมบ้าง เราก็ต้องดูความสะดวกของเขาประกอบด้วย” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

“จะสลับวันกัน คินเว็นคิน เวลาผมไปบ้านสองก็จะพาลูกๆ บ้านสองกลับไปด้วยทั้งสองคน เพราะคนเล็กจะอยู่กับพี่เลี้ยงเขา พอเช้าก็จะกลับมาเพราะลูกๆ เข้าโรงเรียนที่นี้ ถ้าวันไหนลูกไม่เรียนก็จะพากลับไปส่ง ให้เขาไปเล่นที่บ้าน โน้น” (คุณอับดุลลฮุส, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

รูปแบบที่ 2 คือ การแบ่งเวลาเจอกันสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง หรือสองสัปดาห์ต่อหนึ่งครั้ง การจัดการลักษณะนี้จะพบในครอบครัวที่มีข้อจำกัดเรื่องระยะทางซึ่งที่พักอาศัยของภรรยาอยู่ไกลหรือขาดความคล่องตัวด้านการเงิน การแบ่งเวลาลักษณะดังกล่าวเมื่อพิจารณาโดยผิวเผินอาจดูเหมือนว่าไม่เกิดความยุติธรรม แต่ทุกครอบครัวก็มีเหตุผลอธิบายความจำเป็นตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งการแบ่งในรูปแบบนี้โดยส่วนใหญ่ครอบครัวของภรรยาคนที่สองหรือสาม มักจะได้รับการจัดสรรเวลาที่น้อยกว่าภรรยาคนที่หนึ่ง แต่ข้อตกลงทั้งหมดก็มาจากการปรึกษาหารือของสมาชิกในครอบครัว โดยใช้หลักความจำเป็นซึ่งเป็นเหตุผลที่ทุกฝ่ายสามารถเข้าใจและยอมรับได้ ดังการให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เรื่องเวลาต้องคุย ต้องจับเข้าคุยกัน เพราะว่าเรื่องนี้ คนที่สองอาจจะได้น้อยกว่าหน่อย เหตุผลก็เพราะว่างานของบั้งอยู่ที่นี้ ทีนี้ถ้าขับรถไปกลับทุกวันค่าใช้จ่ายก็สูง บั้งจะไปหาเขาอาทิตย์ละครั้ง อยู่คนเดียว ก็ต้องกลับมาทำงาน เพราะว่าเราตกลงกันแล้วว่า ถ้ากลับไปอยู่บั้งจะให้เวลาเท่ากันไม่ได้นะ เพราะเรายุ่งกับเรื่องงานด้วย” (คุณชุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

“เรื่องจัดเวลานี้ต้องคุยกัน โดยหลักการแล้วต้องแบ่งเท่ากัน ต้องยึดหลักการก่อน ถ้าเกิดว่าทำไม่ได้ อย่างผมคือ ภรรยาคนที่ 1 จะอยู่ที่นี้ และผมก็จะกลับไปสตุล-บ้านคนที่ 2 สุกร์เย็น กลับมานี้วันจันทร์ อยู่กับคนที่หนึ่งสี่คืน กับคนที่สองสามคืน แสดงว่าก็ไม่เท่ากันแล้ว แบบนี้ถือว่าต้องคุยตกลงร่วมกันกับภรรยา อธิบายไปว่าคนที่ 1 เขาอยู่กับเราจันทร์ถึงพฤหัสบดีแล้ว วันศุกร์ถึงอาทิตย์ซึ่งมีวันหยุดรวมอยู่ด้วยก็ต้องไปบ้านที่ 2 ก็ต้องคุยให้เข้าใจ ให้ทุกฝ่ายยินยอม ยอมรับข้อตกลง ต้องใช้หลักความจำเป็นว่าเรามีข้อจำกัดเรื่องงาน เรื่องเวลา ถ้าทุกฝ่ายยินยอมก็ไม่มีอะไร มิฉะนั้นวันกียามัดเขาฟ้องเราได้นะว่าเขาเสียเปรียบ อันนี้ต้องระวัง เราต้องอธิบายให้เขาดีๆ” (คุณเกาะซาลิ, 25 มกราคม 2556)

“เขาก็จะไปหาคนที่สองสัปดาห์ละครั้งนะ ดูเหมือนน้อยนะ แต่อย่างที่บอก พออยู่ไกล มีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ก็คุยตกลงกันว่าอย่างนี้ เขาโอเค ก็ไปคนเดียว ก็จะไปวันอาทิตย์ พอจันทร์เช้าเขาก็ต้องรีบกลับมาทำงานแล้ว เพราะเราหยุดแค่วันอาทิตย์วันเดียว คนที่สองเขาก็เข้าใจนะ ช่วงที่อยู่นี้ก็ทำงานกันจริงๆ ไม่มีเวลามานั่งล้อเล่นกัน” (คุณมาซือนะ, 10 มกราคม 2556)

2.1.2.2 แบ่งเวลากรณีเดินทาง

กรณีที่มีจำเป็นต้องมีการเดินทางในระยะทางไกล อาจด้วยเหตุจำเป็นของหน้าที่การงานหรือเพื่อการพักผ่อนของครอบครัว ก็มีการบริหารให้เกิดความเป็นธรรมเช่นเดียวกัน ครอบครัวส่วนใหญ่มักใช้วิธีการสลับกันไปหรืออาจดูความเหมาะสมว่าสถานที่ที่ไปนั้นมีความเกี่ยวข้องกับภรรยาคนใดมากกว่ากัน เช่น อยู่ใกล้บ้านฝั่งภรรยาคนไหน เพราะย่อมได้รับความสะดวกมากกว่า ทั้งนี้ต้องให้เกิดความพอใจกับทุกฝ่าย นอกเสียจากว่าจะได้รับการยินยอมหรือสละสิทธิ์จากอีกฝ่ายหนึ่ง ก็เป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้เช่นเดียวกัน แต่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ยอมรับว่าไม่ค่อยได้พาภรรยาร่วมเดินทาง เพราะภรรยาก็ติดภาระเรื่องงานและเรื่องการดูแลลูกที่อยู่ในวัยเรียนเสียส่วนใหญ่ ดังที่กล่าวว่า

“เวลาเดินทางไม่ค่อยได้ติดตามครับ เพราะติดภาระเรื่องลูกๆ ด้วย ส่วนมากผมก็ไปกับทีมที่ทำงาน และก็พรรคพวกซะส่วนใหญ่เลยไม่สะดวกพาครอบครัวไปด้วย” (คุณริฏวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“เวลาเดินทางไม่ค่อยได้พาไป เพราะเขาก็ทำงานกันทั้งสองคน ถ้าไปผมก็จะไปคนเดียวมากกว่า หรือไม่ถ้าไกลๆ ก็ชวนลูกชายไปด้วย จะผลัดกันขับรถ แม่ๆเขาไม่ค่อยได้ไปไหน ทำงานทุกวัน นอกจากว่าโอกาสสำคัญจริง ไปส่งลูกเรียนอย่างนี้ ก็จะไปกันหมด” (คุณอับดุลลอส, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“เวลาพาจะพาไปคนเดียว ก็ต้องพาสลับกันไป แต่คนที่สองนี้น่าจะยากหน่อยเพราะว่าลูกยังเล็ก และก็ความเข้าใจของที่บ้านเขายังไม่เท่าไร สภามุมบ้านเขายังไม่เท่าไร ยังมองคนดะวะฮฺในแบบไม่ได้อยู่” (คุณซุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

“การพาไปเที่ยวนี้ต้องให้เท่ากัน ถ้าพาแค่คนที่หนึ่งไปเที่ยว พอครั้งหน้าก็ต้องพาคนที่สองไป...จะสลับกัน สมมุติว่ารอบนี้พาคนที่หนึ่งไปงานที่กรุงเทพฯ พอรอบหน้าก็

พาคคนที่สองไปต่อ จะสลับกันอย่างนั้น แต่ว่าถ้าแคไปไกลๆ แคเขตภาคใต้ เช่น หาดใหญ่ สงขลา อย่างนี้ตรงกับวันเวรของใครก็คนนั้นไป อย่างวันพุธนี้มีประชุมที่ หาดใหญ่ตรงกับวันของกะพอดี ก็จะพากะไป เดือนหน้ามีสัมมนาที่สตูลก็พากะคนที่ หนึ่งไป สลับกัน ตรงวันของใครก็พาคคนนั้นไป” (คุณกัสมมา, 25 มกราคม 2556)

2.1.2.3 แบ่งเวลากรณีวันสำคัญทางศาสนา

ศาสนาอิสลามมีวันที่สำคัญที่สุด 2 วัน คือ วันอีดิลฟิฏรีและอีดิลอัฎฮา ซึ่งถือเป็นวัน รวมญาติที่สมาชิกในครอบครัวจะปฏิบัติศาสนากิจ พบปะสังสรรค์ และเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง ในวัน ดังกล่าวนี้อุทิศทุกคนต่างอยากให้สมาชิกในครอบครัวอยู่อย่างพร้อมหน้าพร้อมตากัน จากการเก็บข้อมูล พบว่าแบบแผนการแบ่งเวลาในวันสำคัญเช่นนี้ของแต่ละครอบครัวคล้ายคลึงกัน คือ จะให้เวลาในวัน แรกแก่ครอบครัวที่หนึ่ง และวันถัดมาจะเป็นเวลาของครอบครัวที่สอง

“ส่วนใหญ่แล้ว วันแรกผมก็จะไปรายที่บ้านพ่อแม่ ก็จะพาคคนแรกไปด้วย พอวันที่ สองก็จะมาบ้านคนที่สอง ถ้าช่วงวันอีคอย่างนี้จะอยู่บ้านที่สองมากกว่าเพราะว่ามีลูก ด้วยกัน พ่อแม่เราก็อยู่ทางโน้นเหมือนกันด้วย” (คุณเมฆะซาลี, 25 มกราคม 2556)

“ถ้าแต่ก่อน พอช่วงรายสามีก็จะไปรับมาที่นี่ มาอยู่ทำกินกัน 2-3 วัน หลังจากนั้นก็จะ พาไปส่ง แต่ตอนนี้พ่อแม่ก็ย้ายมาอยู่บ้านนี้ด้วย เราจะพาเขามาที่เกรงใจพ่อแม่อยู่นะ เพราะพ่อกับแม่เขาก็เคยรู้สึกไม่ดีกับเรื่องนี้มาก่อน แต่เขาก็จะพากันไปเจอที่อื่น ที่บ้าน สามีบ้าง เราก็ฝากของไปให้แค่นั้น” (คุณมาซือนะ, 10 มกราคม 2556)

“บรรดาภรรยา ก็จะไปมาหาสู่กันตลอดครับ พอช่วงทั้งสองอีดิ เขาก็จะมาทำขนม ด้วยกัน ทำอาหารร่วมกันให้ลูกๆ และญาติพี่น้องด้วย” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“ถ้าเป็นวันรายอปกติแล้วเขาก็ละหมาด เชือดกุรบานที่บ้านหนึ่ง พอจัดการธุระบ้าน โน้นเสร็จ ก็จะมาบ้านที่สอง ก็จะพากันไปเยี่ยมญาติ ปกติก็จะเป็นอย่างนี้ แม่ของสามี เรียกแม่ยายละกันนะ เขาจะไม่อยากให้เราสนิทสนมกันมาก อยากให้ต่างคนต่างอยู่ อย่างนี้มากกว่า แต่ความคิดก็จริงจริงแล้วถ้าเป็นไปได้ก็อยากจะให้ได้ช่วยเหลือกัน นะ” (คุณกัสมมา, 25 มกราคม 2556)

“ถ้าเป็นแต่ก่อน ผมก็จะไปรับคนที่สองมารายอพร้อมกันที่นี่ แต่พักหลังการกิจเยอะขึ้น เาเองก็ต้องคอยดูแลแม่ที่แก่มาแล้ว เลยจะรายอที่บ้านนี้ พอช่วงบ่ายก็จะไปที่โน้น แต่ถ้ารายอฮัจญ์นี้ภาระเราจะเยอะกว่า ต้องเชือดวัว ต้องไปบ้านคนนั้นคนนี้ ก็ต้องไปวัน ถัดไป” (คุณซุทกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

“...เป็นความโชคดีของผมที่ไม่เหมือนกับคนอื่น คือตอนนี้ผมไม่ได้อยู่บ้านเดิม อพยพ ไป อพยพมา จนกระทั่งตอนนี้มาซื้อบ้านที่นี่ พ่อแม่ก็ไม่อยู่แล้ว และพ่อแม่ของภรรยา ผมคนแรกก็ไม่มีแล้วเหมือนกัน ก็มีแต่เรา ส่วนคนที่สองนี่คือมีน้องชาย เขาไม่ค่อยดี ด้วยกับเรา เราเลยไปมาหาสู่ไม่ค่อยสะดวก แต่แม่เขาก็ปกติด้วย ก็จะนัดเจอกันข้าง นอก มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ผมไปบ้านเขา น้องชายเขาเห็นผมนั่งอยู่ เขาโกรธมาก เราไม่ อยากจะทะเลาะด้วยก็เลยเลี่ยงเจอเขา เราอย่าไปกันดีกว่า เรามีปัญหาตรงนี้ก็เป็นการ แก้ปัญหาในส่วนอื่น เราอย่าไปมองแค่ตรงนั้น วันอดีตของเราที่เคยง่ายเลย ไปนั้น ไปนี้ ใครอยากไปละหมาดที่ไหนก็ไปกัน เราไม่เคยมีที่ละหมาดอัดประจำ ปีนี้ละหมาดบ้าน นั้น พอปีนี้มาละหมาดบ้านนี้ ย้ายกันอยู่ตลอด ส่วนใหญ่ก็พาลูกๆ ไปละหมาดมัศญิดที่ อยากไปกัน แม่บ้านเขาจะละหมาดกันมัศญิดใกล้ๆ ประเด็นที่ต้องเลือกว่าไปรายอบ้าน ไหนก็เลยตัดออกได้เลย ถ้าจะไปเยี่ยมญาติ ก็หลังละหมาดอัดค่อยไป บางทีก็ไป วันรุ่งขึ้น..” (อับดุลรอเซาะ, 15 มกราคม 2556)

2.1.3 การให้ค่าเลี้ยงดู (นัฟเกาะฮ)

การให้ค่าเลี้ยงดูเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่สำคัญ เพื่อให้ภรรยาได้ใช้จ่ายในการครองชีพ รวมไปถึงค่าอาหาร เครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่มีความจำเป็นต้องใช้ใน ชีวิตประจำวัน แต่ละครอบครัวจะมีหลักเกณฑ์ในการแบ่งแตกต่างกันอีกเช่นเดียวกัน แต่โดยส่วน ใหญ่จะแบ่งค่าใช้จ่ายเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของภรรยาและส่วนของลูก โดยภรรยาทุกคนจะได้รับค่า เลี้ยงดูเท่ากัน แต่ส่วนของลูกที่มอบให้ภรรยาเป็นคนจัดการดูแลก็จะได้รับอัตราส่วนมากน้อยตาม ความจำเป็นที่ต้องใช้จ่ายจริง ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“การให้ค่าเลี้ยงดู ถ้ามีภรรยาสามคน ส่วนที่เป็นนัฟเกาะฮของภรรยาก็ต้องให้เท่ากัน ส่วนของลูกก็เป็นหน้าที่ของสามี เช่น ส่วนของภรรยาอาจให้เท่ากันคนละสามพันต่อ เดือน พอส่วนของลูกก็ต้องดูว่าลูกของแต่ละบ้านมีความจำเป็นต้องใช้เท่าไร ลูกที่ยัง เล็กหรืออยู่ประถมก็อาจจะใช้น้อยกว่า เพราะอาหารกลางวันก็กินที่โรงเรียน ขนมก็กิน ที่โรงเรียน ลูกที่อยู่มัธยมก็ต้องจ่ายเพิ่มมาหน่อยเพราะต้องนั่งรถ ต้องจ่ายค่าเดินทาง

ด้วย ส่วนลูกที่เข้ามาหาแล้วก็ต้องใช้จ่ายเยอะขึ้น ก็ต้องดูเป็นบ้านๆ ...” (คุณฟ้าอิสระ, 11 ธันวาคม 2555)

“...บ้านหนึ่งเขาอาจจะเยอะกว่าเพราะลูกๆ เขาโตแล้ว ต้องมีค่าใช้จ่ายเยอะกว่า ลูกก็ยังไม่เล็กเลยยังจ่ายไม่เยอะ แต่ก่อนตอนที่ยังไม่มีลูกก็จะได้จำนวนหนึ่ง พอมีลูกก็เพิ่มมาหน่อยหนึ่ง แต่ของคนทีหนึ่งจะเยอะกว่านิดหน่อย ความจำเป็นของเขาเยอะกว่า แต่ก็อยู่ในระดับที่ทั้งสองฝ่ายพอใจนะ ...เหมือนชุดรายจ่ายถ้าซื้อให้กะหนึ่งพัน ก็จะซื้อให้กะคนที่หนึ่งหนึ่งพันเหมือนกัน คือในส่วนการเงินนี้จะพยายามให้เหมือนกัน” (คุณกัสมมา, 25 มกราคม 2556)

“ผมจะแบ่งสามส่วน ของตัวเองหนึ่งส่วน ของภรรยาคนละหนึ่งส่วน ส่วนของผมก็ต้องไปดูแลค่าเทอมลูก ซื้อโน้นซื้อนี่ให้ลูก ส่วนของภรรยาเขาก็จะใช้จ่ายในบ้านและก็ค่าใช้จ่ายส่วนตัวเขา ซื้อเสื้อผ้า ซื้อแป้งอะไรของเขานั้นแหละ เราต้องจ่ายให้ครอบคลุมด้วย” (คุณเมฆะชาติ, 25 มกราคม 2556)

“ด้านนัฟเกาะห์และการดูแลในเรื่องต่างๆ ซื้ออะไรให้บ้านไหน ก็ต้องซื้อให้เหมือนกัน แต่ของครอบครัวก็จะนี่คือ เราเข้าใจสามี และก็ไม่เรียกร้องสิทธิส่วนนั้น เราไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว เราอยู่บนความเข้าใจมากกว่า ..ดูความเหมาะสมเหมือนกัน ว่าบ้านนี้จำเป็นต้องใช้เท่าไร คือ ไม่ได้ตั้งไว้ว่าต้องให้เดือนละเท่านี้ๆ” (คุณอะติกะฮุ, 28 ธันวาคม 2555)

“บ้านแรกนี้ภรรยาจะเยอะกว่า ลูกๆก็เรียนกันหมด 7 คน แต่บ้านที่สองนี้ลูกเขายังเล็กเพิ่งเข้าโรงเรียนแค่สองคน แต่ก็มีการรับส่งไปกลับ บ้านแรกค่าใช้จ่ายจะเยอะกว่า รายได้ทั้งหมดก็จะมาจากที่นี่ คนที่สองแต่ก่อนทำงานเป็นลูกจ้างที่ร้านขายข้าว แต่พอกลับไปอยู่บ้านก็ไม่มีรายได้ เป็นแม่บ้าน” (คุณชุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

เนื่องจากทรัพย์สินสมบัติทุกอย่างที่เป็นของสามีต้องมีการจัดสรรให้เท่ากันระหว่างบรรดาภรรยา ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งจึงมีความคิดที่จะมีรายได้เป็นของตนเอง โดยมีกิจการของตนเอง เพื่อเป็นแผนสำรองสำหรับอนาคตและเป็นทุนสนับสนุนการศึกษาแก่ลูกๆ ในภายภาคหน้า ดังที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“บางครั้งเราจะสร้างสมบัติในส่วนที่เป็นของเรา จะสร้างร่วมกันกับสามีมันลำบาก เพราะมีเรื่องความยุติธรรมมาเกี่ยวหมดแหละ ถ้าเป็นกิจการของสามีก็ต้องแบ่งให้เท่ากันทั้งสองฝั่ง ก็เลยคิดว่าอยากจะสร้างสมบัติหรืออะไรก็ตามที่เป็นของเราเพื่อลูกๆ ในอนาคตไว้ด้วย อัลฮัมดุลิลลาฮฺ กิจการดำเนินไปด้วยดีก็เลยลงมือทำแบบจริงจังจริงๆ เสียเลย แต่ก็ไม่ได้ไปลงมือทำเองหรอกค่ะ เราแค่บริหารและจ้างคนมาช่วยดูแลจัดการมากกว่า” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

และยังกล่าวเพิ่มเติมว่า

“ถ้าซื้อรถให้เราคนหนึ่ง ก็ต้องซื้อให้คนที่หนึ่งด้วย ถ้าเอาเงินมาสร้างบ้านให้คนที่สอง ก็ต้องสร้างให้คนที่หนึ่งด้วยเหมือนกัน เรื่องนี้สำคัญ ถ้าจัดสรรไม่ยุติธรรมเขาก็จะถูกสอบสวน ถ้าเราสามารถหาเงินได้ด้วยตัวเอง ถ้าเราต้องการอะไรที่นอกเหนือความจำเป็นก็ไม่ต้องไปรบกวนสามี คว้าเงินเราเองได้เลย” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

2.1.4 การให้สิทธิที่ภรรยาพึงได้รับ

การมอบสิทธิในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนจะมีความซับซ้อนมากกว่าครอบครัวทั่วไป การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเข้าใจที่ตรงกันและเห็นอกเห็นใจกัน มีกติกาส่งเสริมในการอยู่ร่วมกัน โดยเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของกันและกันก็จะช่วยแบ่งเบาภาระในครอบครัวได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“...ที่ผ่านมามีผมยังไม่เคยถูกเรียกร้องว่าผมนอนกับเขาน้อยเกินไปหรืออะไรประมาณนั้น เพราะเขารู้ดีว่าลักษณะงานของผมเป็นไง ผมอยู่เพื่อการอธิบายภาพของครอบครัวอิสลาม ไม่ใช่การอยู่เพื่อเป็นคู่นอนของภรรยา ด้วยความที่ทุกคนเข้าใจลักษณะงานของผมจึงทำให้การให้เวลาหรือการจัดการเรื่องเวลาไม่ทำให้เกิดปัญหาแก่พวกเขา ตั้งแต่ต้น พวกเขารู้ว่าผมอยู่เพื่อการอุทิศตนให้แก่งานของสังคม พวกเขาจึงรู้ว่าเขาต้องดับอารมณ์ในเรื่องนี้ให้ได้ ในเรื่องที่เป็นความรู้สึกของคนหนุ่มสาวทั่วไป เพราะภารกิจที่ต้องทำเพื่อศาสนานั้นมากกว่าการที่เราจะมาคิดเรื่องความสุขแบบผู้หญิงผู้ชายหรือความสุขบนเตียงนอน” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“การเป็นภรรยาคนที่สามต้องอาศัยความเสียสละมาก ไม่ว่าเรื่องอะไร และเราต้องรู้ด้วยว่าสามีเรานั้นมีงานยังไงบ้าง ถ้าเขาเป็นคนของสังคมเราก็ต้องทำใจตั้งไว้เลยว่า เขาคงมีเวลาให้เราได้ไม่มาก จะให้ทุกอย่างสมดังใจเราไม่ได้หรอก ... โดยรวมก็ปานกลาง

นะ ถ้าเราไม่ได้มองความสะดวกสบายในด้านวัตถุ เราว่าแค่นี้เราก็อยู่ได้ อัลฮัมดุลิลลาฮ์ แล้ว ค่าใช้จ่ายบางอย่างอาจจะไม่เพียงพอ แต่ถ้าเรารู้จักพอมันก็อยู่ได้นะ” (คุณอะดีกะฮ์ , 28 ธันวาคม 2555)

สิทธิในเรื่องอื่นๆ ตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามที่ผู้เป็นภรรยาควรได้รับจากสามี ก็ยังคงปฏิบัติอย่างครบถ้วน อาทิเช่น สิทธิในการได้รับการดูแล และได้รับการปฏิบัติที่ดีจากสามี ซึ่งดังกล่าวนี้หลักการศาสนาอิสลามได้กำหนดไว้ชัดเจนถึงความเท่าเทียมกันของภรรยาทุกคนที่ไม่มีใครเหนือกว่าใคร ดังที่กล่าวว่า

“เรื่องสิทธินี้ คนที่หนึ่งเขาน่าจะกระทบมากกว่า เพราะเราเองไม่เคยเป็นภรรยาคนที่หนึ่งก็เลยไม่รู้สึกว่าอะไรที่ขาดไป แต่คนที่หนึ่งเขาจะสัมผัสกับตรงนี้มากกว่า อย่างเราเองเราก็ทำใจมาก่อนสักพักแล้ว พอมาเจอก็เลยรับไหว แต่คนที่หนึ่งนี่คือ เขาต้องขาดไปครึ่งหนึ่งเลย เขาต้องเสียสละไปครึ่งหนึ่งจากที่เขาเคยได้รับมา” (คุณฟาติหะฮ์, 1 มกราคม 2556)

“คิดว่าได้รับเต็มทีนะ เขามีอะไร เราก็มีเหมือนกัน เพียงแต่ว่าบางสิ่งบางอย่างมันก็มีบ้างที่สังคมเขามอง ดูจากภายนอกแล้วเหมือนจะได้น้อยกว่า อย่างที่เล่าไปแล้วเรื่องที่อยู่อาศัย เราเองเข้าใจดี แต่คนก็จะมองว่านั่นแหละเป็นคนที่สอง ก็ต้องเป็นรองเขาทุกอย่าง เราเข้าใจสภาพสามีนะว่า เขาก็ตั้งใจที่จะสร้างบ้านให้ แต่แค่ตอนนี้เขายังไม่พร้อมเท่านั้นเอง แต่ถ้าในเรื่องอื่นๆ ก็ได้รับสิทธิเต็มที่” (คุณฟาติหะฮ์, 1 มกราคม 2556)

เมื่อพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงแล้ว ยิ่งจำนวนภรรยามากขึ้น สิทธิของแต่ละคนจะได้รับการคุ้มครองลดลงไปตามอัตราส่วนที่ต้องแบ่งปัน ซึ่งด้วยข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจของครอบครัวหรือภาระหน้าที่การงานของผู้เป็นสามี ภรรยาคนแรกที่เคยชินกับการได้รับสิทธิอย่างเต็มที่ก็อาจรู้สึกถึงความลดน้อยลง แต่สำหรับภรรยาลำดับถัดมาที่เตรียมพร้อมจิตใจมาอย่างดีแล้ว ก็จะรู้สึกพึงพอใจในสิทธิที่ตนได้รับต้องการให้สัมภพณ์ของภรรยาแต่ละท่านว่า

“...สิทธิเหลือน้อยมาก ตอนนี้อยู่ที่ไม่เคยได้ตัดชุดเลย เมื่อก่อนตอนอยู่ใกล้กัน พอที่ตัดชุดใหม่เขาก็ถามบ๊องว่า ทำไมเขาถึงไม่ได้บ้าง พี่ก็บอกว่าพี่หาเงินเอง ตอนนี้อยู่ที่ไม่ได้ตัดชุดสวยใส่มานานแล้ว ก็คิดว่าจะใส่เสื้อผ้าสวยๆไปทำไมในเมื่อรถก็ยังผ่อนไม่หมด คนที่สองเขามีสมบัติส่วนตัว มีทองใส่นะ แต่พี่ใส่ไม่ได้เพราะเราเป็นคนลำบาก ถ้าเขารู้ก็อาจจะ

เป็นปัญหา เสื้อผ้าที่ใส่ตอนนี้ก็หาพวกเสื้อผ้ามือสองดีๆ มีอยู่เยอะ” (คุณมาซึอนะ, 10 มกราคม 2555)

“...เวลาคนที่หนึ่งเขาได้รับอะไรจากสามี เราก็ได้นะ ได้ทุกอย่างเหมือนกับเขา เราก็พอใจในสิ่งที่ได้รับแล้ว ก็อาจมีบ้างที่เราไม่ได้เท่าเขา เช่น เขาสร้างบ้านให้คนที่หนึ่งแล้วแต่เรายังต้องอยู่บ้านเช่าอย่างนี้ เราก็เข้าใจว่าเขาที่ตั้งใจจะสร้างให้เหมือนกันแต่ว่าตอนนี้ยังไม่พร้อม ดูจากสภาพของสามีเราก็เข้าใจ” (คุณฟาติหะฮฺ, 1 มกราคม 2556)

“...ภรรยาต้องอยู่ ณ ตำแหน่งของจิตวิญญาณมากกว่าการเรียกร้องความเป็นมนุษย์ คือเรียกร้องในสิ่งที่ตัวเองต้องการเพียงอย่างเดียว ถ้าภรรยาแม้แต่เรียกร้องแต่สิทธิเป็นสิ่งที่อันตรายมาก ถ้าภรรยาทั้งสามคนไม่เข้าใจเรื่องการเสียสละ เรื่องการพอเพียง เป็นสิ่งที่ต่อแหลมมาก สามีอาจไม่สามารถรักษาคุณภาพของครอบครัวไว้ได้ และถ้ายังมีสามคน สี่คน ก็จะยิ่งหนักเข้าไปอีก” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

การเคารพสิทธิของกันและกันอีกประการหนึ่ง คือ การที่ผู้เป็นภรรยาพยายามหลีกเลี่ยงการติดต่อหรือโทรหาสามีโดยไม่จำเป็น ในช่วงที่ไม่ใช่เวลาของตนเอง อาทิเช่น เป็นเวรของบ้านภรรยาอีกคนหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทบกระทั่งอันทางความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่ง นอกเสียจากว่ากรณีที่มีกิจธุระจำเป็นก็เป็นที่ยอมรับได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“...จะไม่โทรพร่ำเพรื่อนอกจากว่ามีธุระจริง ก็จะทำให้เกียรติเขาในส่วนนั้นมากกว่า เราก็เข้าใจความรู้สึกคนที่หนึ่งว่าเขาคงไม่อยากให้เราโทรไปรบกวนเวลาของเขา เพราะนั่นเป็นเวลาครอบครัวของเขาแล้วไง เราก็คงต้องลองเปรียบเทียบกับความรู้สึกของเรา คือ อย่างบางทีตอนสามีอยู่กับเราแล้วกะเขาโทรมา เราก็จะรู้สึก แสดงว่าตอนสามีอยู่กับเขาเราก็ไม่ควรโทรไปเหมือนกัน ก็จะคิดอย่างนี้ ถ้าไม่มีเหตุผลจำเป็นหรือเรื่องสำคัญก็จะไม่โทร” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

และยังกล่าวเพิ่มเติมว่า

“เวลาทีคนที่หนึ่งเขาโทรมาคุยกับสามีเราก็จะไม่ยุ่ง จะไม่ให้เสียงเราดังเข้าไปในโทรศัพท์ จะไม่ยุ่งว่าเขาคุยอะไรกัน เพราะเป็นเรื่องของเขา นอกจากว่าถ้าเกี่ยวกับเราด้วย สามีก็จะบอกเราเอง แต่ถ้าเป็นลูกๆ เขาโทรมาก็ไม่มีอะไรเป็นเรื่องปกติ คือ เราสังเกตว่าเวลาภรรยาคนที่หนึ่งโทรมาตอนที่เรายู่กับสามี เขาเองก็จะไม่ค่อยอยากรับสาย เราก็จะบอกให้เขารับ เพราะว่าบางทีโทรมาตั้งหลายสาย ก็จะบอกสามีว่า ถ้าไม่อยากจะพูดตรงนี้ก็ไปพูดตรงอื่นก็ได้ แต่ช่วยรับสายหน่อย เรานึกถึงความรู้สึกตัวเองไง

ว่าถ้าเป็นเราจะรู้สึกอย่างไร ถ้าโทรไปแล้วไม่รับนี่รู้สึกจิตใจมากเลย” (คุณกัศมา, 25 มกราคม 2556)

2.1.5 วิธีการบริหารครอบครัวโดยรวมให้เกิดความยุติธรรม

หลักสำคัญในการบริหารจัดการครอบครัวที่ทุกครอบครัวมีความตระหนักร่วมกัน คือ การยึดแนวทางการปฏิบัติตามคำสอนศาสนาอิสลามและตามแบบฉบับที่ท่านนบีมุฮัมมัดได้ทำให้เป็นแบบอย่าง แต่ในเชิงเทคนิคหรือศิลปะที่ใช้อาจแตกต่างกันไปตามบริบทครอบครัว ซึ่งทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้กรอบของศาสนาอิสลาม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลายท่านได้กล่าวว่า

“ต้องเอาหลักจากอิสลามมาก่อน ถ้าเราไม่รู้ว่าการสอนอิสลามว่าอย่างไร ไม่รู้ว่าปกครองครอบครัวแบบอิสลามต้องทำอะไร มีปัญหาแน่ การทำอะไรให้ไม่เท่าเทียมกัน หรือรักคนใดคนหนึ่งมากกว่า เดียวกลายเป็นว่าวันกียามัตต้องเดินขาเป๋ อันนี้เราก็ต้องทำให้เป็นกลางมากที่สุด และให้ความเป็นธรรมมากที่สุด โดยยึดจากหลักอิสลาม” (คุณเมาะซาลี, 25 มกราคม 2556)

“ผมว่าก็เป็นหลักทั่วไปนะ หลักการศาสนาจะเป็นกรอบใหญ่ๆ ที่คอยปกป้องสิทธิของผู้หญิงไว้ แต่รายละเอียดข้างในก็ใช้หลักการจัดการทั่วไป ต้องอดทน ต้องมีใจเป็นธรรม” (คุณเมาะซาลี, 25 มกราคม 2556)

“บางอย่างก็ไม่ได้มีสูตรตายตัวที่จะบอกว่า 1+2 แล้วเท่ากับ 3 บางทีเมื่อมีข้าวอยู่จานเดียวกันสามคนก็อ้อม แต่สำหรับบางคนข้าวจานเดียวกันคนเดียวก็อาจจะไม่อ้อมก็ได้ มันก็เป็นเรื่องของความเชื่อในเตาฮีด” (คุณฟาอิซะฮฺ, 11 ธันวาคม 2555)

และข้อยกเว้นในเรื่องความรู้สึก เป็นสิ่งที่ผู้นำครอบครัวเกือบทุกครอบครัวยอมรับว่าเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความสามารถที่จะแบ่งปันให้ความรักแก่ภรรยาทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เพราะธรรมชาติความรู้สึกของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ยาก ยิ่งเมื่อมีข้อเปรียบเทียบก็ยิ่งทำให้เกิดการโน้มน้าวใจไปได้ง่าย แต่ในส่วนอื่นๆ ที่เป็นด้านวัตถุหรือปัจจัยยังชีพ ผู้นำครอบครัวทุกคนก็มีความพยายามที่จะจัดสรรให้เป็นธรรมมากที่สุด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“ให้เท่ากันไม่ได้หรอกครับ มันทำได้ยากมาก ผู้ชายก็เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ภรรยาแต่ละคนก็มีความต่าง คือเหมือนเวลาเรามีของอย่างเดียวกัน แต่มี 2 อัน พอมีข้อเปรียบเทียบ

มันก็ง่ายที่อารมณ์ของเราจะเอนเข้าหาสิ่งที่ดีกว่า สวยกว่า แต่เราก็รักทั้งสองสิ่งนั้นแหละ แต่มันยากที่จะให้ชอบแบบเท่าๆกัน” (คุณอับดุลลอฮฺ, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“ความรู้สึกคงอาจจะให้เท่ากันไม่ได้ครับ เพราะนับเองก็ทำเช่นนั้นไม่ได้ แต่สิ่งที่ทำได้คือภรรยาทั้งหมดของท่านนับมีความเสียดสี เพราะพวกนางรู้ว่าการเสียดสีนั้นทำให้ภาระความหนักของนับน้อยลง พวกนางทราบดีว่าความอยากได้เป็นเพียงอารมณ์ของมนุษย์ แต่ภาระของการเป็นนับนั้น ไหนจะต้องรับวะหฺยู ไหนจะต้องอะวะฮฺยูให้แก่มนุษย์ ไหนจะต้องต่อสู้กับศัตรูอิสลาม อารมณ์ของพวกนางอาจมีบ้างตามธรรมชาติของผู้หญิง แต่ก็ไม่ถึงว่าขัดขวางงานของท่านนับ” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“แต่ถึงแม้ว่าข้างในจะให้ความรักเท่ากันไม่ได้ แต่การแสดงออกข้างนอกก็ต้องไม่ให้เห็นว่าเอนเอียงไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ยิ่งเวลาที่อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันทั้งภรรยาคนที่หนึ่ง คนที่สอง มันก็เสี่ยงที่จะทำให้เกิดการหึงหวง หรือน้อยอกน้อยใจ อันนี้ก็ต้องระวังมาก” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

2.1.6 ข้อสังเกตบางประการในเรื่อง “ความยุติธรรม”

1) ความยึดหยุ่นของ “ความยุติธรรม”

ขณะที่ทุกฝ่ายตั้งข้อสังเกตในเรื่องการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการให้ความเป็นธรรมแก่บรรดาภรรยาและบุตร แต่ในอีกมุมกลับกันนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งซึ่งปัจจุบันมีภรรยา 3 คนกลับมีความเห็นว่า สังคมเราในวันนี้ไปยึดติดอยู่กับคำว่า “ความยุติธรรม” มากเกินไป จนทำให้เรื่องศาสนาที่ง่ายกลายเป็นเรื่องที่ยาก ดังที่กล่าวไว้ว่า

“ตัวเราต้องยอมรับว่าเราอ่อนแอ หลักการอิสลามที่ให้มาก็เป็นทางออกให้กับคนในสังคม แต่ถ้าคนเราไม่เข้าใจอิสลามในแบบครอบคลุม ก็คงจะไม่เข้าใจเรื่องนี้ ในหลายๆ เรื่องแม้ไม่ใช่เรื่องการมีภรรยาหลายคน อิสลามก็ได้พูดถึงความยุติธรรมอยู่ไม่น้อย ถ้ามองว่าคนในสังคมเราเคยพูดถึงกันบ้างไหม แต่ทำไมพอมารับเรื่องการแต่งงานเราถึงมาจำกัดจนกระทั่งดูเหมือนว่าสิ่งนี้ไม่มีมนุษย์คนไหนในโลกทำได้ บางคนก็สรุปไปอย่างนั้น เพราะเราไปเน้นอยู่ที่เรื่องความยุติธรรมจนไม่ได้มองความเป็นจริงอื่นๆ เลย” (คุณอับดุลรอเซาะ, 15 มกราคม 2556)

และยังกล่าวเพิ่มเติมว่า

“เราแต่งงานกับคนที่สาม ยังไม่มีลูก แต่กับคนแรกก็มีลูกอยู่ 6-7 คนแล้ว เราจะให้ความเป็นธรรมกับลูกๆ ยังไง ลองดูซิ ก็ใช้เวลาอยู่กับลูกๆ ไปให้มาก จังก็ให้บังอยู่บ้านกะคนที่หนึ่งเยอะๆ จะได้ดูแลลูกๆ เพราะเรายังไม่มีลูก อันนี้คุณอาจจะพูดได้ แต่ถ้าวันหนึ่งผมขออย่างนี้ คุณก็จะหาว่าผมรู้ตั้งแต่ต้นทาง แต่นี้คุณก็เห็นว่าเด็กที่ออกมาแล้วกับเด็กที่ยังไม่ออกมาเราก็ให้ความเป็นธรรมยากแล้ว” (คุณอับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

2) การสละสิทธิ์ที่จะได้รับ “ความยุติธรรม”

สิ่งที่น่าแปลกประหลาดหนึ่งก็คือ ภรรยาที่ผ่านกระบวนการขัดเกลาและเข้าใจถึงสังขารของชีวิตอย่างลึกซึ้งกลับมองว่า การที่ศาสนาสั่งใช้ในเรื่องความยุติธรรมนั้นเป็นเพียงเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ออกแบบไว้เพื่อปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานบางประการของภรรยา แต่หากภรรยามีความหลุดพ้นจากความต้องการทุกอย่างทางโลกแล้ว นางก็ไม่มีความจำเป็นต้องมาเรียกร้องถึงความยุติธรรมใดๆ จากผู้เป็นสามี ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“อย่างภรรยาคนที่สามเขามีฐานะดี ก็จะมีทรัพย์สินเยอะอยู่แล้ว อาจจะมีบ้านเช่าหรือมีสมบัติอื่น ถ้าเขามีจิตศรัทธาเขาก็อาจจะไม่เรียกร้องจากสามี เขาก็อาจจะบอกว่า ฉันขอแค่นี้ก็พอแล้ว คือ มันเป็นหน้าที่ที่สามีต้องให้ แต่ส่วนของภรรยาถ้าเขามีอยู่แล้วก็สละได้ ไม่ถือว่าผิด ...สามีมีเงินเดือนแค่หมื่นกว่าๆ แต่มีภรรยาสามคน แต่ละคนต้องใช้เดือนละห้าพันอย่างนี้ ก็ต้องใช้อย่างน้อยเดือนละหมื่นห้า ภรรยาที่เขามีอยู่แล้วเขาก็จะเข้าใจ และไม่เรียกร้องให้ได้เท่ากับคนอื่นๆ” (คุณฟาอิซะฮุ, 11 ธันวาคม 2555)

“...ถ้าภรรยาที่มีความหลุดพ้น มีความเสียสละอยู่แล้ว เรื่องนี้ไม่จำเป็นต้องพูดกับเราก็ได้ แต่ถ้าเป็นมาตรฐานสังคมทั่วไปนั่นแหละ ต้องเอาเรื่องนี้มาพูดให้มาก ก็คิดว่าเมื่อเราเข้าใจและรู้ข้อจำกัดของสามี แล้วจะมาเรียกร้องเรื่องความยุติธรรมคงไม่ใช่” (คุณอะดีกะฮุ, 28 ธันวาคม 2555)

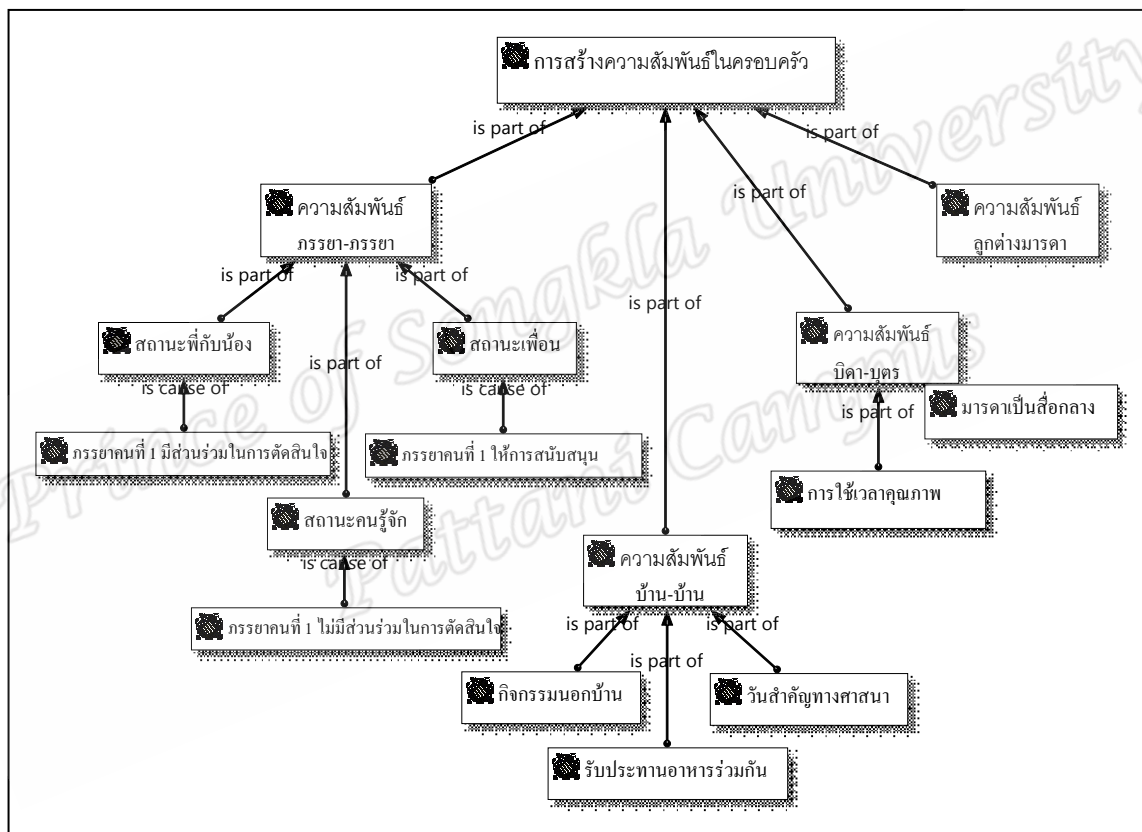
และยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“สามีเราเขาต้องทำงานรับใช้สังคม รับใช้ศาสนา แล้วเรามานั่งเรียกร้องความยุติธรรม เขาคงให้ความยุติธรรมกับเราไม่ได้อยู่แล้ว ในเมื่อเราช่วยเหลือตัวเองได้ ทำทุกอย่างเองได้ ก็ให้เขาไปช่วยแก้ปัญหาคนอื่นดีกว่า ไม่ต้องมาเสียเวลากับเรามากก็ได้” (คุณอะดีกะฮุ, 28 ธันวาคม 2555)

2.2 การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว

สิ่งสำคัญที่จะส่งผลให้ชีวิตครอบครัวดำเนินไปอย่างสงบสุขคือ การที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งในระดับสามีกับภรรยา ภรรยากับภรรยา และระหว่างบุตรด้วยกัน หากสามีและภรรยาทุกคนมีความรักและเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความพยายามในการปรับตัวเข้าหากัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจนรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาภายในครอบครัวร่วมกัน เพราะย่อมส่งผลให้ครอบครัวมีความสุขและดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างราบรื่นมั่นคง

แผนภาพที่ 3.12 ข้อเสนอระดับมโนทัศน์การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

จากการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบรรดาภรรยา

ความสัมพันธ์ระหว่างภรรยามีหลายลักษณะ กล่าวคือ รูปแบบเพื่อน พี่กับน้อง และคนรู้จัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ รอบด้านประกอบ อาทิเช่น รูปแบบเพื่อนมักจะมาจากการที่ภรรยาคนแรกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและคัดเลือกภรรยาให้แก่สามีตนเอง รูปแบบพี่กับน้องมักมาจากการคัดเลือกของสามีและมาตามความเห็นชอบจากภรรยา และรูปแบบสุดท้ายการอยู่ในสถานะคน

รู้จัก มักมาจากการคัดเลือกหรือตัดสินใจของสามีเพียงคนเดียว ทั้ง 3 รูปแบบมีระดับความสัมพันธ์แตกต่างกัน ดังการให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

ความสัมพันธ์แบบเพื่อน คือ ภรรยาที่มีความสนิทสนม สามารถไปมาหาสู่ได้ดังเช่นมิตรสหายทั่วไป ตลอดจนสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ในทุกสถานการณ์ ความสัมพันธ์ลักษณะนี้มาจากการที่ภรรยาคนที่หนึ่งรู้จักคุ้นเคยกับภรรยาคนที่สองและสนับสนุนการแต่งงานของสามี ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าว่า

“...กับภรรยาคนที่หนึ่งก็เจอกันปกติคะ ก็เหมือนเป็นเพื่อนกัน แต่อยู่ที่ข้อจำกัดของเวลามากกว่า เพราะเราก็ทำงานเลยไม่ค่อยมีเวลา เข้ามาก็รีบออกไปทำงาน ตกเย็นกลับมาบ้านก็ไม่ทันไปไหนแล้ว จัดการเรื่องลูกเรื่องครัว เลยไม่ค่อยได้เจอกันบ่อยนัก แต่ถ้ามีธุระอะไรก็เจอกันได้ปกติ” (คุณฟาติหะฮุ, 1 มกราคม 2556)

“...เจอไม่ค่อยบ่อย ส่วนมากก็จะคุยทางโทรศัพท์มากกว่า แต่ก่อนเขาก็เช่าบ้านอยู่แถวๆ นี้แหละ แต่พอมีลูกแล้วดูไม่ทัน ไม่มีคนช่วย ก็เลยขอย้ายกลับไปอยู่บ้าน ...ตอนที่เขาเห็นพี่ซ้อนท้ายกับคนที่สองไปกินส้มตำกันสองคน เขาหาว่าพี่เป็นบ้าทั้งนั้นแหละ ตอนนั้นคนเกลียดกันทั้งหมู่บ้านเพราะหมั่นไส้” (คุณมาซือนะ, 10 มกราคม 2556)

ความสัมพันธ์แบบพี่กับน้อง คือ บรรดาภรรยาสามารถพบเจอได้ปกติ แต่ก็ไม่ได้สนิทสนมมาก โดยภรรยาคนที่หนึ่งจะเป็นบุคคลหลักที่คอยสานสัมพันธ์ระหว่างบรรดาภรรยา ความสัมพันธ์ลักษณะนี้มักมาจากการที่ภรรยาคนที่หนึ่งมีส่วนร่วมการตัดสินใจในการแต่งงานของสามี ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าถึงลักษณะการดำเนินชีวิตของครอบครัวว่า

“เขาก็ไปๆ มาๆ กันปกติ พอโอกาสดีๆ ผมก็จะไปรับมาทำกับข้าวกินกันที่บ้านแรกนี้แหละ พอกินกันเสร็จก็พากลับไปส่ง ตรงกับเวรบ้านไหนกินอนที่นั่น ก็ไม่ได้มีปัญหาอะไร คนในหมู่บ้านเห็นนี่ตะลึงกันหมดเลยว่าจะทำได้ยังไง เพราะไม่เคยมีใครทำแบบถูกต้องให้เขาเห็น” (คุณชุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

“ก็จะไปมาหาสู่ปกติอยู่แล้ว ตักแถมไปให้กันเพราะอยู่ใกล้ๆ กันอยู่แล้ว เวลาไม่สบายก็ไปเยี่ยม พอแม่ไป ลูกๆ ก็ต้องไปไข้ไหมคะ ก็จะเจอกันบ่อย เวลาว่างกิจกรรมหรือจัดงานอะไรก็จะพาลูกๆ ไปรวมกัน เมื่อก่อนนี่ก็จะสอนหนังสือลูกๆ ก็จะคนที่หนึ่งเขาช่วยลูกที่เล็กๆ อยู่นะ ก็จะสอนกุรอานเป็นประจำ” (คุณอะติกะฮุ, 28 ธันวาคม 2555)

“คนที่สองตอนมาใหม่นี้ก็ทำอะไรไม่เป็นเลย เราต้องสอนเขาทุกอย่าง ก็รู้จักกันมาก่อนด้วยนะ เขาเองก็ต้องปรับตัวเยอะ แรกๆเขาเองก็รับกับสภาพไม่ค่อยได้ จะกลับไปบ้านแต่เราก็ไม่ห้กลับ เพราะบอกตั้งแต่ต้นแล้วว่าให้ตัดสินใจดีๆ เข้ามาแล้วออกไม่ได้นะ การออกไปเท่ากับว่าเรากำลังทำลายหุกุมอิสลาม และก็จะทำให้คนหลายๆ คน ตกมูรตัดไปเลยนะ เพราะไปดูหมิ่นหุกุมของอัลลอฮฺ คนข้างนอกเขามักก็จะพูดว่า ‘ฉันทว่าแล้วคนที่สองต้องอยู่ไม่ได้ อยู่ไม่กี่วันก็ต้องเลิก’ นี่คือการดูหมิ่นหุกุมของอัลลอฮฺ หุกุมของอิสลาม” (คุณฟาอิซะฮฺ, 11 ธันวาคม 2555)

ความสัมพันธ์ในสถานะคนรู้จัก คือ บรรดาภรรยาสามารถพบเจอได้หากมีความจำเป็น แต่ในสภาวะปกติที่ไม่ได้มีเหตุจำเป็นก็จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ มักมาจากการที่สามีตัดสินใจแต่งงานโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากภรรยาเท่าที่ควร ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“ถ้าต้องเจอเขาก็จะไม่คุยกันเท่าไร ว่างคนจะต่างเจียบ ใจจริงผมก็ไม่ค่อยอยากให้คุยกันหรอกนะครับ คุยกันเดี๋ยวกี้ทะเลาะกัน เขาพอใจที่จะอยู่กันอย่างนั้นมากกว่า ...แต่จะมีเรื่องแปลกอยู่อย่างหนึ่ง คือ เวลาคนแรกโทรมาหาผม คุยเสร็จจ่อย่าเพิ่งเก็บโทรศัพท์เพราะชักพักคนที่สองก็จะโทรมา ทั้งๆ ที่อยู่กันคนละมุมโลกนะ แต่จะเป็นอย่างนี้ประจำ พอไม่โทรก็หายไปทั้งคู่ วันดีคืนดีพอคนที่สองโทรมา คนแรกก็จะโทรมาติดๆ กัน ความรู้สึกมันสื่อกันถึงได้ยังไงผมก็ยังไม่เข้าใจ” (คุณเกาะซาลี, 25 มกราคม 2556)

“ก็เคยเจอกันแบบไม่เป็นทางการ คือเจอแบบไม่ได้ตั้งใจ คือ เรารู้ว่าเขาเป็นใคร ส่วนเขาก็น่าจะรู้ว่ากี้เป็นภรรยาคนที่สอง ถ้าพูดตามตรงเลยก็คือ คนที่หนึ่งเขาไม่ยอมเจอสักเท่าไร ก็ไม่รู้เหมือนกันว่าสาเหตุเกิดจากอะไร เพราะตอนแรกเขาก็โอเคดี ไม่ได้แสดงออกว่าไม่พอใจ แต่ไม่รู้ว่าเกิดจากปัจจัยรอบข้างหรือเปล่า การที่ไปคบเพื่อนหรือไม่รู้ว่ามีใครพูดอะไรให้ฟังหรือเปล่า ความคิดเขาถึงเปลี่ยนไป” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

“ก็เคยเจอกันแต่ว่ากี้ไม่ได้คุยกัน คือเจอกันได้ ไม่มีอะไร แต่ต่างฝ่ายต่างเจียบมากกว่า ไม่ได้สนิทสนมกันเท่าไร แต่เขาก็จะฝากของให้ลูกของกันและกันบ่อย อย่างภรรยาคนที่สองมีร้านขายข้าว ถ้าวันไหนเวรบ้านที่สอง พอกลับมาตอนเช้า เขาก็จะฝากข้าว

หมกมาให้อ้อย ลูกๆ บ้านหนึ่งก็จะชอบ แต่แม่เขาจะไม่ยอมกิน ส่วนภรรยาคนที่หนึ่งมีร้านเสื้อผ้า พอใกล้รายก็จะให้ลูกๆ บ้านสองมาเลือกชุดเสื้อรายที่ร้าน ก็ไม่มีปัญหาอะไร” (คุณอับดุลลอฮ์, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

ครอบครัวที่มีแนวโน้มว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างภรรยาเป็นไปในเชิงลบ ผู้นำครอบครัวก็จะมีการประเมินความเสี่ยงในเรื่องต้นของผลที่จะเกิดจากพบปะของบรรดาภรรยา เพื่อหาแนวทางในการรักษาความสัมพันธ์ให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่ายมากที่สุด ดังที่กล่าวว่า

“ที่เราเลือกที่จะอยู่ห่างๆ กันก็เพราะไม่อยากให้มีเรื่องผัดใจกัน สามีกลัวว่าจะเกิดปัญหาเลยตัดไฟตั้งแต่ต้นลม ในเมื่ออยู่อย่างนี้เราสบายใจกว่าที่อยู่อย่างนี้ดีกว่า ฟังสามีคือ แม่ยายเขาก็เห็นด้วยกับการอยู่อย่างนี้ ต่างฝ่ายต่างอยู่สบายใจกว่าละ” (คุณกัสมมา, 25 มกราคม 2556)

“ผมว่าเราต้องพยายามบริหารให้เหมาะกับสภาพของครอบครัวเรา ในเมื่อเรารู้ว่าเมื่อเขาอยู่ใกล้ๆ กันแล้วจะทะเลาะก็ให้อยู่ห่างๆ กัน ไว้ดีกว่า ในเมื่อเรารู้ว่าตรงนี้ยุ่งเยอะหรือมีรังต่อรังแดนอยู่เราก็อย่าเข้าไปตั้งแต่แรกดีกว่า กันไว้ดีกว่าตามแก้” (คุณเมาะซา ลี, 25 มกราคม 2556)

“เมื่อก่อนคนที่หนึ่งกับคนที่สองนี้สนิทกัน เขาก็อยู่ด้วยกัน ไปไหนมาไหนด้วยกัน กินด้วยกันทั้งหมด แต่มาหลังๆ นี้ห่างกันหน่อย ไม่ใช่เพราะเขาแต่เป็นเพราะตัวเอง คือมันมีข้อบกพร่องในตัวเราเอง แต่ก่อนกะคนแรกเขาจะเลี้ยงดูลูกของคนที่สองเหมือนลูกเอง บรรยากาศอย่างนั้นมันก็หายากนะ หุงข้าวด้วยกัน กินด้วยกัน แต่มาตอนหลังนี้ตัวเองที่ผัดใจ และก็ไม่อยากให้เขาลำบากใจกัน เป็นความผัดใจในเรื่องของผมกับอัสลอส ก็เลยให้เขาแยกกันอยู่ดีกว่า” (คุณอับดุลรอเซาะ, 15 มกราคม 2556)

“ครอบครัวเป็นองคาพยพของมนุษย์ที่มีความหลากหลาย มีความแตกต่างทางอารมณ์ มีความต้องการที่แตกต่าง มีปริมาณการบริโภคที่แตกต่าง ความแตกต่างของหลายเรื่อง นี้จึงจำเป็นต้องมีการบริหารและการจัดการ จุดศูนย์กลางของมนุษย์อยู่ที่หัวใจ เพราะฉะนั้นการบริหารที่ดีควรยึดที่หัวใจ การทำให้หัวใจที่อยู่ในทุกเรือนร่างของผู้หญิงในครอบครัวให้เป็นหัวใจที่ดี ก็จะเป็นฐานสำคัญของการนำพาครอบครัวไปสู่ความดีงามได้ หลักเหล่านี้ซ่อนอยู่ในความหมายของคำว่า ‘ความรักกัน’..” (คุณริฎวาน , 23 ธันวาคม 2555)

ระดับความสัมพันธ์ระหว่างภรรยา มักมีความเกี่ยวข้องกับการยอมรับของภรรยาคนที่หนึ่งเป็นหลัก ซึ่งปัจจัยที่จะทำให้ภรรยาคนที่หนึ่งเกิดการยอมรับ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้ศาสนา หรือการเคซินในสภาพแวดล้อมลักษณะดังกล่าวนี้เพียงอย่างเดียว และยิ่งไปกว่านั้นการได้เคยสัมผัสกับประสบการณ์ที่เลวร้ายที่มาจากความล้มเหลวของครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนอาจยังส่งผลในทางลบต่อความรู้สึก เมื่อเหตุการณ์เหล่านั้นประสบขึ้นกับตนเองก็อาจเกิดการต่อต้านแทนการยอมรับ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เล่าว่า

“พี่ชายเขาก็มีภรรยาสองหรือว่าสามคนนี่แหละ ลักษณะแวดล้อมครอบครัวเขาก็เป็นแบบนี้หลายคน พ่อเขามีภรรยาหลายคน ส่วนพี่สาวที่เขาสนิทด้วยก็เป็นพี่สาวคนละแม่แต่แรกๆ แม่เขาเองกับภรรยาคนที่สองของพ่อก็ไม่ได้สนิทกัน แต่หลังจากที่พ่อเขาเสียภรรยาทั้งสองคนของพ่อก็มาติดกัน ไปมาหาสู่ช่วยเหลือกัน” (คุณกัสมมา, 25 มกราคม 2556)

“ตอนแรกเขาไม่ได้คัดค้านอะไรนะ ก็ยอมรับโดยดี พอตอนหลังเห็นว่า มีเพื่อนบ้านไปคุยอะไรให้ฟังไม่รู้ทำให้เขาคิดไปอีกแง่หนึ่ง กลายเป็นว่ายิ่งทำให้ไม่พอใจ ไม่อยากเจอ ไม่อยากยุ่งเกี่ยวอะไรกับคนที่สองเลย” (คุณกัสมมา, 25 มกราคม 2556)

“ปกติแล้วคนแรกจะมีความสำคัญกว่าอยู่แล้ว เพราะว่าอยู่กันนาน ร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกัน เรา รู้จักดีแล้วว่าอารมณ์เขาเป็นยังไง นิสัยใจคอเป็นยังไง แต่คนที่เพิ่งได้มานี้ บางทีเราไม่รู้ นิสัยใจคอเขามาก่อน ถ้าเหตุการณ์ร้ายแรงถึงขนาดต้องเลือก ผมก็คงเลือกคนแรกเหมือนกัน แต่อัลฮัมดุลิลลาฮ์ครอบครัวผมไม่มีอย่างนั้น ...แต่บางคนเขาก็เลือกคนที่สองนะ ถ้ามีเพื่อนฝูงมาขอคำปรึกษาเรื่องอย่างนี้ นะ ผมจะบอกว่า ‘อย่าเลิกกับคนแรก เลิกไม่ได้’ เพราะผมสังเกตเห็นว่าคนที่ไปมีคนที่สอง แล้วเลิกกับคนที่หนึ่งนี้ทำอะไรรจะไม่บารอกัต” (คุณชุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกเป็นส่วนที่ครอบครัวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเหมือนกัน แม้ว่าหน้าที่หลักในการอบรมเลี้ยงดูบุตรและจัดการภายในบ้านจะเป็นบทบาทหน้าที่ของมารดา แต่ความอบอุ่นที่ลูกได้รับจากการมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อนั้นสำคัญยิ่ง เพราะเป็นส่วนที่ผู้เป็นแม่ไม่สามารถทดแทนให้ได้ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกภายใต้ข้อจำกัดของเวลาแล้ว จาก

ครอบครัวที่ศึกษาพบว่าเป็นไปในลักษณะเดียวกันคือ ผู้เป็นพ่อจะมีความพยายามใช้เวลาที่ได้อยู่ร่วมกันในครอบครัวกับลูกอย่างมีคุณภาพมากที่สุด ดังการให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ในครอบครัวผม เวลากลับมาที่นี่ จะชอบพาลูกไปกินอาหารนอกบ้าน พาลูกไปเที่ยว ตรงนั้น พาลูกไปเที่ยวงาน กับลูกๆ...ถ้าผมมีเวลาผมจะพาไป ไปให้เขาได้สนุก ได้ร่าเริง ทดแทนกับที่เราไม่ได้ดูแลเขา ส่วนที่แม่เขาจัดการก็ส่วนของแม่ แต่ส่วนของเรา ก็ต้องทำ เวลาผมกลับมาบ้าน จะถามลูกว่า “วันนี้จะไปไหนไหม..?” ถ้าเขาบอกว่าอยากไปนั้น ผมก็จะบอกว่า “โอเค อาบน้ำเตรียมตัว ละหมาดเสร็จแล้วไปกัน..” (คุณ อับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

“เวลาเขาอยู่ เขาก็จะทำหน้าที่พ่อเต็มที่ จะพาลูกๆ ไปเที่ยว เวลาไปสอนหนังสือก็จะพาไปด้วย บางทีก็พาเรากับลูกๆ ไปนั่งฟังด้วย เวลาเสาร์อาทิตย์ที่ไปสอนหนังสือ ก็จะชอบพาลูกติดไปด้วยตลอด” (คุณฟาอิซะฮ์, 11 ธันวาคม 2555)

“ถ้ามีโอกาสไปไหน ถ้าพาไปเขาก็จะพาครอบครัวไปตลอด เวลามีประชุมหรือสัมมนา ที่อนุญาตให้พาครอบครัวไปได้เขาก็จะพาไปด้วยตลอด แต่เวลาไปเราก็อยู่แต่ส่วนของเราก็คืออยู่ในห้องพัก ไม่ได้ไปยุ่งเกี่ยวกับงานของเขา เขามองว่าเขาไม่ค่อยมีเวลาให้กับครอบครัว ถ้าพาไปได้เขาก็อยากพาไป จะได้เป็นกิจกรรมครอบครัวไปด้วย” (คุณ กัสมา, 25 มกราคม 2556)

“...ลูกๆก็จะเล่นกับพ่อเขาปกติ เวลาเรานั่งดูทีวีเขาก็จะมานั่งใกล้ๆ อย่างนี้แหละ เวลากินข้าวเราก็จะกินในถาดกัน ทั้งพ่อแม่ลูกกินพร้อมกัน ลูกๆ ก็ได้รับความอบอุ่นดีนะ จำไว้นะว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือเรื่องในบ้านผู้หญิงต้องเข้มแข็ง” (คุณมาซีอนะ, 10 มกราคม 2556)

“ภรรยาคนที่สองเขาก็ทำงาน กลับมาก็เหนื่อย เรากลับไปก็จะช่วยดูแลลูกด้วย ปกติแล้วลูกก็ติดผมมากกว่าแม่อยู่แล้ว ทั้งลูกเลี้ยงและที่ลูกแท้จะติดผมมากกว่า แม่เขาหมดเลย ลูกเลี้ยงก็ไม่ติดแม่เลย โตแล้วก็ยังไม่ติดแม่ มาติดผมมากกว่า” (คุณฆะมาลี, 25 มกราคม 2556)

“เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างลูกๆ กับผมนั้นมีช่องว่างอยู่พอสมควร เนื่องจากพวกเขาอยู่ในวัยเรียนและก็ต้องไปอยู่สถานที่ที่ไกลจากบ้าน เรื่องการอบรมเลี้ยงดูลูกนี้จะอยู่กับแม่เขามากกว่า สิ่งทีลูกๆ สัมผัสกับผมคือ เขารับรู้ว่าคุณพ่อเขาอยู่ต่อหน้าสังคม ส่วนปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างผมกับลูกนี้ค่อนข้างจะน้อยมาก บรรดาแม่ของเขาจะเป็นคนกลางในการแก้ปัญหาดังนี้ให้กับผมมากกว่า หรือความสัมพันธ์แบบลึกซึ้งที่ผมมีกับลูกก็ค่อนข้างเป็นไปอย่างไม่เป็นธรรมชาติ เพราะผมมีภารกิจที่ต้องเดินทางไกลบ่อยๆ และก็มีเวลาที่อยู่นอกบ้านมากกว่า” (คุณธิฎาน, 23 ธันวาคม 2555)

อย่างไรก็ตาม ผู้เป็นแม่ก็ยังเป็นบุคคลสำคัญที่จะเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรักของพ่อที่มีต่อลูก โดยการให้ลูกได้รับรู้ถึงบทบาทหน้าที่นอกบ้านของผู้เป็นพ่อ ผ่านวิธีการเล่าเรื่องหรือใจซื่อส่งสัยจากคำถามของลูก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ต้องปรึกษาหารือกับแม่บ้านให้ดี อย่างกะเขาก็จะไม่ให้ลูกๆ รับรู้เกี่ยวกับปัญหาในบ้านซักอย่างเลย เวลาทีลูกๆ ถามว่าพ่อไปไหน เขาก็จะตอบว่า “พ่อไปทำงาน หาเงินมาเลี้ยงลูกๆ ส่งให้ลูกได้เรียนหนังสือไง” พอลูกๆอยากได้อะไรเขาก็จะบอกว่า “เดี๋ยวพ่อไปหาเงิน แล้วซื้อมาให้ซะ” ต้องทำทุกอย่างเพื่อทดแทนตรงนั้นให้ได้ จะไปเรียนหนังสือ ถ้าพ่ออยู่ก็ให้พ่อไปส่ง หมายถึงว่าต้องหาวิธีที่จะทดแทนสิ่งที่ขาดไปให้ได้ อย่างนี้จะช่วยปิดช่องว่างพ่อลูกได้” (อับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

“...ลูกๆ มีตั้งคำถามบ้าง เพราะเปรียบเทียบกับพ่อของเพื่อน เราก็ต้องอธิบายเหตุผลให้ลูกฟังว่าทำไม อย่าให้เขาคิดไปเอง ก็ต้องอธิบายให้ลูกเข้าใจว่า “ครอบครัวเราเป็นครอบครัวใหญ่ อาบิต้องไปอยู่บ้าน โนนหลายวันกว่าเพราะเสาร์อาทิตย์อาบิมีงานที่โนนด้วย” บางทีเด็กๆ เขาคูเรื่องนี่กันเองด้วยนะ เขาจะสนิทกับลูกของเพื่อนบ้านอีกคนที่สามีมีสองบ้านเหมือนกัน เขาก็จะถามกันว่า “อาบิเธอไม่อยู่หรือ อาบิเรากี่ไม่อยู่เหมือนกัน..” นี่คืออนุบาลทั้งคู่เลยนะ สนทนากันอย่างนี้เขาก็จะเข้าใจกันเลย ไม่ทำให้รู้สึกว่าเขาขาด เพราะพ่อเพื่อนก็ไม่อยู่เหมือนกัน เหมือนเขาจะเข้าใจว่าพ่อของเราต้องสลับกันไปมาสองบ้าน เด็กๆ เขาก็มองว่าเป็นเรื่องปกตินะ” (คุณกัทสมา, 25 มกราคม 2556)

การป้องกันปัญหาการเกิดช่องว่างของความสัมพันธ์พ่อลูกจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เป็นมารดา ภรรยาโดยส่วนใหญ่จะมีไหวพริบและมีทักษะการแก้ปัญหาในสถานการณ์จำเป็นที่พ่อไม่สามารถมาปฏิบัติหน้าที่แก่ลูกได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...ช่องว่างมี ไม่ใช่ไม่มี แต่ว่าช่องว่างที่เกิดขึ้น ถ้าแม่เห็นว่ากำลังจะเกิดช่องว่าง แม่ก็จะหาวิธีจัดการให้ได้ อย่างเช่น เวลาลูกจะไปสอบ กำลังใจลูกนี่คือ ต้องอยากให้พ่อไปส่งอยู่แล้ว แต่ถ้าพ่อไม่อยู่ทำยังไง แม่ก็ต้องประสานกับพ่อของเพื่อนลูกที่จะไปสอบด้วยกัน ก็ให้พ่อเขามารับลูกเราที่บ้านด้วย เด็กเขาไม่ได้คิดไปลึกเหมือนที่เราคิดหรอก แต่เขาจะได้รับความสะดวก แม่ก็จะประสานให้พ่อของเพื่อนลูกมารับลูกเราที่บ้านด้วย นี่ก็คือ แม่ต้องจัดการตรงนั้นให้ ถ้าแม่ไม่เข้าใจนี่ยิ่งหนักเลย ยิ่งถ้าไปบ่นให้ลูกฟังอีกว่า “พ่อไปไหนของมัน ป่านนี้ยังไม่รู้จักกลับ ลูกรอจะไปสอบ ตรงนั้น ตรงนี้...” ในที่สุดปัญหา ก็ไปตกที่พ่อ ลูกจะรู้สึกไม่ดีกับพ่อ” (คุณอับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

“...วิธีการแก้ปัญหาที่นี่ แม่ของเขาจะเป็นคนช่วยลดช่องว่างเรื่องนี้ได้ด้วยดี สอง คือ หนังสือที่ผมซื้อให้พวกเขาได้อ่าน สาม คือ การเรียนศาสนาของพวกเขาจะทำให้พวกเขาเข้าใจได้ว่า ทุกอย่างเป็นเรื่องที่อัลลอฮ์กำหนดไว้แล้ว และพ่อของเขาก็ได้ออกแบบชีวิตอย่างนี้มาตั้งแต่ต้น ผมคิดว่าคนเป็นพ่อก็มีความสำคัญมากเพราะเป็นจุดศูนย์กลางของครอบครัว นี่เป็นสิ่งที่ลูกๆ ก็ต้องเข้าใจให้ได้ด้วย ส่วนผลกระทบในเชิงลบอย่างรุนแรงนั้นยังไม่เกิดขึ้น ไม่มีใครติดยา หรือไปทำสิ่งไม่ดีไม่งามในภาพของสังคม ผมคิดว่าผลกระทบที่เกิดกับลูกๆ ยังไม่หนักหน่วง คือทุกอย่างยังแก้ปัญหาได้อยู่ครับ” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“ในส่วนของลูกๆ ก็ไม่ได้รับผลกระทบอะไร ก็เหมือนเด็กคนอื่นๆ ทัวไป อยู่ที่พ่อแม่มากกว่าว่าจะให้ความรักความอบอุ่น ได้ดีแค่ไหน ผลการเรียนลูกๆ ก็อยู่ในขั้นดี พ่อเขาก็พยายามให้ความรักเอาใจใส่อยู่ตลอด ในส่วนที่พ่อเขาไม่ทัน ไม่มีเวลา คนเป็นแม่ก็ต้องช่วยเติมเต็มให้ได้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าสามีก็จะเขาไม่ได้โอดมาในครอบครัวที่ร่ำรวยอะไร เขาเคยขาด เลยอยากจะทำให้ลูกๆ ได้ในส่วนที่วัยเด็กควรได้รับอย่างเต็มที่” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

ขณะเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลบางท่านก็มีความเห็นว่าตัวแปรสำคัญที่จะส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกดำเนิน ไปอย่างราบรื่น ต้องให้ความสำคัญกับการบริหารแม่ของลูกให้สำเร็จก่อน คือการบริหารลูกผ่านการสร้างความเข้าใจแก่แม่ เพราะเมื่อแม่มีทัศนคติที่ถูกต้อง ลูกก็จะได้รับการอธิบายที่ถูกต้องนั่นเอง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“บริหารแม่นี้มันยากไม่เท่ากับบริหารลูกหรือก บางวันผมติดเวรอีกบ้านหนึ่ง แต่ต้องพาลูกไปเที่ยวงาน พอเที่ยวงานเสร็จก็ต้องไปส่งลูกบ้าน โน้น แล้วกลับมาอนบ้านนี้คือ ในเชิงปฏิบัติแล้วมันลำบาก แล้วถ้ายิ่งระยะทางไกลก็ยิ่งลำบาก ถ้าคนสองคน สามคนเข้าใจกันนะ ทุกอย่างมันง่าย ฉะนั้นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ผมพยายามให้ความเข้าใจกันในทุกทางระหว่างเรา เรื่องลูกไว้ทีหลัง ถ้าเราเข้าใจกัน ทุกอย่างมันก็ง่าย” (คุณอับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างลูกต่างมารดา

เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างภรรยาดำเนินไปด้วยดี จะส่งผลเชื่อมโยงให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรต่างมารดาดำเนินด้วยดีตามไปด้วย โดยบิดามารดาจะเป็นบุคคลสำคัญในการปลูกฝังให้เกิดความรักใคร่ปรองดองระหว่างพี่น้องต่างมารดา ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...ลูกคนเล็กของก๊ะคนที่หนึ่งเขาก็จะมาเล่นที่บ้านนี้ประจำ ส่วนลูกชายนี้ก๊ะส่งไปเรียนต่อต่างประเทศ พอดีลูกของคนที่หนึ่งก็อยู่ที่โน้นอยู่แล้วด้วย ก็ส่งไปอยู่ด้วยกันจะได้อยู่ด้วยกันดูแลได้” (คุณฟาติหะฮะ, 1 มกราคม 2556)

“เวลาลูกบ้านสองมา ลูกๆ เขาก็จะอ้อมเล่นกันเหมือนเป็นพี่น้องกันจริงๆ เลย คือเราต้องไม่ทำให้สิ่งที่คนอื่นมองว่าเป็นปัญหามาเป็นปัญหากับเรา” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2556)

“ลูกๆ จะสนิทสนมกันดี เวลาเด็กๆ ว่างกัน สามีก๊ะจะพามาเที่ยวบ้านนี้ตลอด มาเล่นกันเสร็จก็กลับไป ก็ไม่ได้นอนค้างนะ ถ้านอนค้างที่นี้แล้วก๊ะบ้าน โน้นเขาก็เหงาอีก เขาก็เลยให้มาเล่นพอ ไม่ต้องค้างคืน” (คุณกัสมา, 25 มกราคม 2556)

“ลูกๆ จะไปมาหาสู่กันดี แต่แม่กับแม่นี้อยู่ใกล้กันไม่ดี เดี่ยวสปาร์คกัน” (คุณเขาะซาดี, 25 มกราคม 2556)

“ลูกอาจจะได้รับผลกระทบบ้างเล็กน้อย แต่ไม่ถึงกับรุนแรงอะไร คือลูกๆ ทั้งสามครอบครัวไม่ได้มีปฏิกริยาเกลียดชังอะไรมากมาย จนถึงขั้นลูกนบียะ อุบอบที่พี่ถึงขั้นวางแผนจะฆ่าน้อง วิธีอย่างนั้นในครอบครัวผมไม่มี” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“แต่ก่อนตอนที่พักอยู่ใกล้กัน พอนึกสนุกอยากจะกระชับความสัมพันธ์ก็จะชวนกันไปกินข้าวข้างนอก ลูกๆ ก็พากันไปหมด เปลี่ยนบรรยากาศ ก็จะทำให้คุ้นเคยกันมากขึ้น” (คุณชุลกิติ์, 5 ธันวาคม 2555)

ในการสานสัมพันธ์ระหว่างลูกก็จะมีสิ่งทีหลายครอบครัวระมัดระวังเหมือนกัน การแสดงออกถึงความรักที่พอมือต่อลูก ต้องมีการแสดงออกที่เหมือนกัน เพื่อป้องกันมิให้ลูกเกิดปมด้อยหรือความอิจฉาริษยาระหว่างกันที่อาจเป็นมูลเหตุให้เกิดปัญหาอื่นๆ ติดตามมาได้

2.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน

การจัดให้มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อสานสัมพันธ์ให้กับสมาชิกระหว่างครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอเป็นแนวทางหนึ่งในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกัน รูปแบบที่แต่ละครอบครัวเลือกปฏิบัติแตกต่างกัน โดยอาจเป็นการรับประทานอาหารร่วมกันนอกบ้าน การพักผ่อน การเยี่ยมชมญาติพี่น้อง เป็นต้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“เวลาที่มีจัดเลี้ยงกินบุญที่บ้าน เราก็จะแหกกันไปหมดทั้งบ้าน มีจัดสังสรรค์กันบ้างนานๆที แต่ถ้าเป็นแบบที่จัดโปรแกรมไปเที่ยวร่วมกัน อย่างนั้นยังไม่มีค่ะ แต่ลูกๆก็ไม่ได้เกิดปมด้อยอะไร” (คุณฟาดิยะฮุ, 1 มกราคม 2556)

“ก็มีเป็นบางโอกาส เช่น ช่วงรายอย่างนี้ เวลานั้นทีก็จะนัดพร้อมกันทั้งสามบ้านเลย ลูกๆ ก็ด้วย ส่วนใหญ่ก็จะจัดกันที่บ้านคนทีหนึ่ง” (คุณอะติกะฮุ, 28 ธันวาคม 2555)

“ปกติถ้าเป็นวันหยุดทีเขาอยู่บ้านเขาก็จะไปครบทั้งสี่หลัง ตอนเช้ากินอาหารเช้าอยู่บ้านนี้ พอเที่ยงก็ไปกินข้าวบ้านคนที่สอง พอค่ำๆ ก็แวะไปกินอาหารค่ำอีกบ้านหนึ่ง ก็จะอยู่กันอย่างนี้ ทีเลยไม่ได้เกิดช่องว่างอะไร แต่บางทีบ้านโน้นเขาไม่พร้อม อาจจะมีแขกก็จะมาอยู่บ้านนี้ทั้งวัน ทานข้าวบ้านนี้ทั้งสามมือ หรือบางทีบ้านโน้น ไม่มีกับข้าวก็ชวนกันมากินข้าวบ้านนี้กันทั้งหมด บางทีก็ชวนมากินพร้อมกันทั้งหมดจัดสำรับยาวเลย ภรรยาอยู่พร้อมกันหมด ลูกๆ ด้วย” (คุณฟาอิชะฮุ, 11 ธันวาคม 2555)

“...แม่ของสามีก็จะแนะนำว่าต่างคนต่างอยู่ดีกว่า ไม่ต้องมาสนิทสนมกันก็ได้ อยู่ห่างๆ กันอย่างนี้เป็นผลดีต่อทั้งสองฝ่ายมากกว่า ถ้าเจอกันบ่อยก็อาจทำให้การกระทบกระทั่งจิตใจกันง่าย เพราะเรื่องนี้ทีละเอียดอ่อนกับความรู้สึกอยู่แล้ว เหมือน

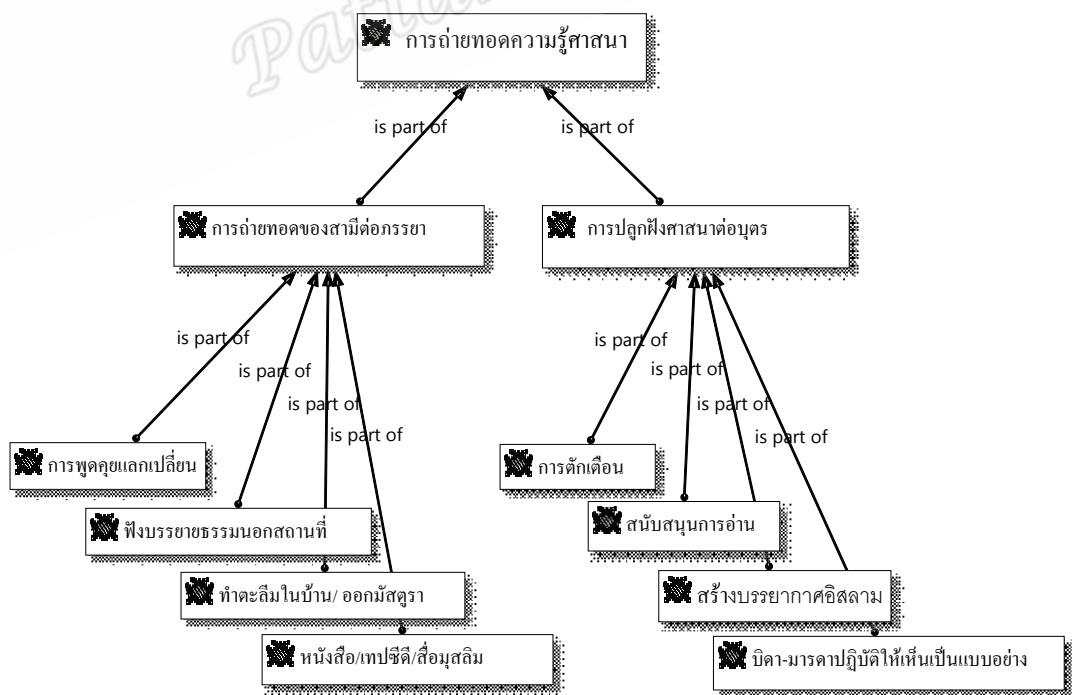
สมัยตอนท่านนบีกับบรรดาภรรยาของท่าน เรื่องเวลาที่ต้องแบ่งให้ยูติธรรมกัน แต่ในเรื่องความรู้สึกนั้นจะแบ่งให้เท่ากันมันยาก ท่านก็ไม่ได้รักภรรยาเท่ากันหมดนะ มันเป็นไปได้ ... ก็ว่าในเรื่องความรู้สึกไม่มีใครแบ่งให้เท่ากันได้หรอก มันเป็นเรื่องของจิตใจ” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

กล่าวโดยสรุป คือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อความผาสุกโดยรวมของครอบครัว การบริหารความสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ดีระหว่างกัน จะช่วยลดความเสี่ยงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นภายในครอบครัวได้

2.3 การถ่ายทอดความรู้ศาสนาในครอบครัว

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้ชีวิตครอบครัวสามารถดำเนินตามกรอบแนวทางอิสลามได้ คือ การให้ความรู้ด้านศาสนาแก่สมาชิกในครอบครัวเป็นประจำ เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีความเข้าใจในคำสอนของศาสนาและปฏิบัติหน้าที่ของมุสลิมได้อย่างสมบูรณ์ และประการสำคัญคือการสร้างบรรยากาศในครอบครัวให้เอื้อต่อการขัดเกลาและตักเตือนกันและกันสู่สิ่งที่ดีงาม สรุปภาพรวมการถ่ายทอดความรู้ศาสนาในครอบครัวดังแผนภาพที่ 3.13

แผนภาพที่ 3.13 ข้อสรุประดับมโนทัศน์การให้ความรู้ศาสนาแก่สมาชิกในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

การถ่ายทอดความรู้ศาสนาภายในครอบครัว ถือเป็นบทบาทหน้าที่หลักของผู้นำครอบครัว เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้ทุกคนมีเป้าหมายการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและสอดคล้องกัน สำหรับการบริหารครอบครัวที่มีภรรยามากกว่าหนึ่งคนนั้น ผู้นำครอบครัวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า จำเป็นต้องนำคำสอนศาสนามาเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ให้ทุกคนได้ทราบถึงคุณค่าของการกระทำที่ดีและบทลงโทษของความผิดตามหลักการศาสนา ตลอดจนผลตอบแทนที่จะได้รับจากการปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของพระเจ้า ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“เคยมีคนถามผมว่า ‘จัดการกับภรรยาอย่างไรบ้างถึงได้อยู่อย่างนี้..?’ ผมก็ตอบไปว่า รถไฟที่กินไม้ฟืนและมีโบก็อีกสามโบก็ตามหลัง เมื่อไหร่ที่ไม้ฟืนหมด มันก็จะหยุดแค่นั้น เพราะเสียบหมดแล้ว โบก็หลังก็ต้องหยุดตามด้วย หรืออาจจะมีส่วนที่ทำให้ไม้ฟืนดับ รถไฟก็ไปต่อไม่ได้ วิธีคิดของผมก็คือ ผมจะให้ภรรยาแต่ละคนมีเชื้อเพลิงของตนเอง รับและสร้างพลังงานเป็นของตนเองได้ ...เขาทุกคนต้องเข้าใจชีวิตไปพร้อมกับผม ไม่ใช่รอการลากของผมเพียงคนเดียว ทั้งสามคนต้องเป็นโบที่สามารถรับพลังงานแสงอาทิตย์ ถึงแม้โบที่หน้าสุดจะตายแล้วมันก็จะเคลื่อนไปด้วยตัวของมันเองได้ และก็ยังผลักโบที่อื่นให้เดินต่อไปได้ มนุษย์จะเดินไปข้างหน้าต้องอาศัยปัจจัยทางความคิด มิใช่ปัจจัยเชิงซีพอย่างเดียว” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“สามีต้องเก่ง ไม่ใช่ว่าอยู่เฉยๆ แล้วภรรยาเขาจะเข้าใจกันเอง สามีต้องอธิบาย และทำให้ภรรยาเข้าใจให้ได้ เมื่อภรรยาเข้าใจนางก็จะสอนให้ลูกๆ ของนางเข้าใจ สามีเองก็ต้องสอนลูกๆ ให้เข้าใจด้วย โดยเฉพาะในเรื่องเตาฮีด” (คุณฟาอิชะฮุ, 11 ธันวาคม 2555)

“...เป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวที่ต้องให้ความรู้ศาสนาที่ถูกต้องแก่ภรรยา แต่หัวหน้าครอบครัวนี้ต้องมีความรู้ และก็ต้องหาความรู้อยู่ประจำนะ เพื่อที่จะเอาไปบอกภรรยา สอนภรรยาได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นเยอะในปัจจุบันก็เพราะหัวหน้าครอบครัวไม่รู้จักหน้าที่ของตนเอง ถ้าผู้ชายรู้จักหน้าที่ก็จะไม่มีปัญหาเลย” (คุณชุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

“ต้องใส่อิหม่านเข้าไปในใจของผู้หญิง ถ้าผู้หญิงไม่มีอิหม่านก็จบ ครอบครัวไปไม่รอดเหมือนกัน ต้องหมั่นเติมความรู้ศาสนา เติมอิหม่านให้กับผู้หญิงในบ้าน เท่าที่ผมสังเกตครอบครัวไหนที่ไม่มีอิหม่านแล้วสามีมีเมียเยอะจะไปไม่รอด แม้จะมีเงินทองเยอะก็

ตาม บางคนมีเงินทองเยอะ ปกครองภรรยาด้วยเงินทอง ไม่ได้ใส่ใจเรื่องของอิหม่านก็จบ เห็นมาหลายรายแล้วที่เอาเรื่องเงินทองมานำหน้า สุดท้ายเงินนี้แหละที่จะทำให้ครอบครัวแตก ประเภทที่อยู่ด้วยนานยี่ดียวจะเป็นครอบครัวที่ปกครองด้วยหลักศาสนา” (คุณเมฆะชาติ, 25 มกราคม 2556)

2.3.1 การถ่ายทอดความรู้ศาสนาของสามีต่อภรรยา

การถ่ายทอดความรู้ศาสนาของสามีและภรรยาในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน โดยส่วนใหญ่จะผ่านรูปแบบของการพูดคุยแลกเปลี่ยน การฟังบรรยายธรรมศานานอกสถานที่ และการให้ภรรยาเข้าร่วมการอบรมทางศาสนา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การพูดคุยแลกเปลี่ยน แนะนำ และตักเตือน เป็นการให้ความรู้ผ่านการพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ จะกระทำในช่วงเวลาที่สะดวก ช่วงที่เป็นเวลาของการพักผ่อนและไม่มีภาระงานติดพัน เช่น ก่อนการเข้านอน บนยานพาหนะขณะเดินทาง ขณะรับประทานอาหารร่วมกัน ครอบครัวที่ศึกษาส่วนใหญ่จะมีการถ่ายทอดในลักษณะนี้ ดังต่อไปนี้

“จะเป็นลักษณะการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากกว่า จะมานั่งสอนคงไม่ใช่ คงไม่ทัน เป็นการพูดคุยให้คำแนะนำตักเตือนอย่างนั้นมากกว่า ไม่ได้ทำเป็นทางการ กับลูกๆ ก็จะสอนสอดแทรกในชีวิตประจำวันเป็นปกติอยู่แล้ว” (คุณกัศมา, 25 มกราคม 2556)

“ถ้าเมื่อก่อน ตอนแต่งงานกันใหม่ๆ ก่อนนอนจะอ่านหนังสือให้เขาฟังทุกคืน หนังสือความเข้าใจอิสลามเบื้องต้นนี้แหละ พอหลังๆ ไม่ค่อยได้ทำ แต่มักจะพาเขาไปฟังบรรยายบ้าง พาไปฟังเวลาเราสอนหนังสือบ้าง มาตอนนี้เขาก็ฟังจากวิทยุ ซีดีเทป ซีดีซีดีให้ ซีดีหนังสือมาให้เขาอ่านตลอด เขาอยู่บ้านก็มีเวลาอ่านอยู่แล้ว ใช้ทุกวิถีทางเพื่อให้เขาได้รับเรื่องศาสนาซ้ำๆ ก็ยังคิดว่าไม่ได้เลย” (คุณอับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

“ส่วนตัวเวลาขับรถไปไหนจะคุยเรื่องศาสนาให้ฟังประจำ ส่วนมากจะคุยศาสนาให้ฟังในรถ เวลาขับรถไปไกลๆ ก็จะพูดศาสนาให้ฟัง ลูกๆ ไม่ค่อยอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันหรอกเพราะว่าเรียนกันอยู่ทั้งหมด” (คุณซุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

“...ระหว่างพอกับแม่นี้จะเป็นการพูดคุยเรื่องที่สนใจหรือเรื่องที่เป็นประเด็นอยู่ ถ้าเป็นเมื่อก่อนพอมีเวลาก็จะทำหะละเก๊ะฮุกกันในบ้าน แต่ตอนนี้ก็ไม่ค่อยได้ทำแล้วละกะ จัดเวลาไม่ทัน เวลาที่มีเรื่องศาสนาที่เราคิดใจหรือสงสัยก็จะเอามาพูดคุยกัน อย่างเรื่องการดูแลลูกเราจะเอาแบบนี้ละ เขาเห็นว่าอย่างไร ก็จะปรึกษากันตลอดกะ” (คุณฟาติหะฮุส, 1 มกราคม 2556)

“...จะเป็นการบอกเล่าให้ฟังมากกว่า ถ้าเป็นเมื่อก่อนตอนที่เขายังไม่ยุ่งเท่าไร เค้าๆก็จะสอนตีฟสิรุกรอานให้ แต่ตอนนี้พอไม่ทันก็จะตามไปเรียนที่มีสติมากกว่า เพราะเขาจะสอนอยู่ที่นั่นทุกวันจันทร์” (คุณอะติกะฮุส, 28 ธันวาคม 2555)

2) การฟังบรรยายธรรมศานานอกสถานที่ ในครอบครัวที่อาจเสริมด้วยการไปฟังบรรยายธรรมศานานอกบ้านตามงานสำคัญ

“ตอนนี้นั่งงานเองก็เยอะเลยไม่ทัน เรื่องการสอนศาสนาเลยลดลงไป แต่ก็ได้น้องสาวกับเพื่อนๆ ที่เวลาไปงานบรรยายก็จะชวนเราไปด้วยตลอด บางทีไปก็ไม่มีสมาธิได้ฟังหรอก ต้องคอยจับลูก แต่เราอยากได้บรรยากาศ ให้ลูกได้ซึมซับบรรยากาศอิสลามส่วนนี้สำคัญ ถ้าเราพาลูกไปคาราโอเกะลูกก็จะเป็นแบบนี้แหละ แต่พอเราพาลูกไปเจอกับบรรยากาศอิสลาม บรรยากาศวิชาการ ได้เจอพี่น้องในอิสลาม เราเองก็ได้ความรู้ใหม่ๆ ไปด้วย” (คุณอะติกะฮุส, 28 ธันวาคม 2555)

“...ปกติผมกับภรรยาจะไปฟังโต๊ะครูสอนเป็นประจำอยู่แล้ว ถ้าผมไม่ว่างก็ให้ลูกขับรถไปให้แทน พอทุกวันศุกร์ก็จะพาเขาไปเรียนตั้งญ์วิดกรอานที่บ้าน โต๊ะครูใกล้ๆนี้แหละ แต่เดี๋ยวนี้อะตักกว่าสมัยก่อนมาก พอเกิดเหตุการณ์คนก็ไม่กล้าออกไปตอนกลางคืน เขาก็เปลี่ยนมาสอนทางวิทยุแทน ก็มีให้ฟังทุกคืน” (คุณอับดุลลอฮุส, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

3) ครอบครัวที่สามีออกจะอะฮ์ลุซซุลฮึบอย่างสม่ำเสมอ ก็จะมีการอ่านตะอูลิมีในบ้าน เป็นกิจวัตร ตลอดจนการพาภรรยาไปร่วมการอบรมศาสนาในส่วนที่เป็นของผู้หญิงด้วย (เรียกว่า การออกญะมาอะฮ์มุสตุรา) เพื่อให้ภรรยาได้มีความรู้ศาสนา ปฏิบัติศาสนกิจตามคำสั่งใช้ของศาสนาอย่างเคร่งครัด และสามารถนำมาถ่ายทอดให้แก่บุตรได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“เขาก็จะพาไปบ๋อย 3 เดือนครั้งนะ เขาก็จะพาไปออกมัสตุรา อีหม่านเราก็จะเข้มแข็งขึ้น เพราะได้ฟังแต่เรื่องศาสนา ได้เพิ่มความรู้ศาสนาเยอะเลย” (คุณมาซึอนะ, 10 มกราคม 2555)

“...กับคนที่สองพออยู่ไกลนี้ก็มักจะคุยให้ฟังทางโทรศัพท์ เวลาไปบ้านเขาก็จะเอานั่งสือตะอูลิมาอ่านให้ฟัง ให้เขาอ่านให้เราฟังบ้าง พอเราไม่อยู่เขาก็จะอ่านเอง..” (คุณซุกกีฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

การอบรมภรรยาให้อยู่ในแนวทางศาสนา ให้มีจิตวิญญาณที่เข้มแข็ง ศรัทธาในพระเจ้าอย่างแท้จริงจะส่งผลให้ครอบครัวสงบสุขและมั่นคง เมื่อนางอยู่ในบ้านนางก็จะปฏิบัติหน้าที่ของนางอย่างไม่บกพร่อง และไม่ว่านางจะอยู่ที่ไหนนางก็จะให้เกียรติสามีของนาง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้ย้าว่า

“ก็จะคิดว่าคนที่เชื่อฟังสามีในสิ่งที่ดี อัลลอฮฺจะให้ผลบุญตอบแทน พระองค์จะช่วยเหลือ เราต้องเชื่อมั่นว่าอัลลอฮฺช่วยเหลือเรา ไม่ได้ให้ทั้งคุณยานะ แต่การคิดถึงเรื่องวัตถุมากเกินไปมันไม่ใช่ความคิดของเรา ยิ่งอัลลอฮฺให้เราเยอะ เราก็จะต้องถูกสอบสวนเยอะ เราต้องมีจุดยืนที่ไม่ผิดกับอิสลาม เพราะเราสรุปได้แล้วว่า ไม่มีอะไรมาแก้ปัญหาวีชีวิตได้นอกจากอิสลาม” (คุณอะดีกะฮฺ, 28 ธันวาคม 2555)

“ผมว่าการให้ความรู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องมีความจำเป็นมาก ให้ความรู้เขาในเรื่องอีหม่าน เรื่องการเสียสละ คนเราพออีหม่านมันสูง มันก็จะแบ่งไปทุกเรื่อง อย่างเรื่องการเสียสละเงินที่เราหาเอง ทำไม่ต้องไปบริจาคให้คนอื่น เพราะอัลลอฮฺบอกว่าเงินที่มีอยู่ เมื่อเราให้คนอื่นพระองค์ก็จะให้มาเพิ่ม เมื่อเรามั่นใจในคำสัญญาของอัลลอฮฺเราก็ให้ได้อย่างสบายใจ นี่ก็ส่วนหนึ่งของอีหม่าน” (คุณอับดุลรอเซาะ, 15 มกราคม 2556)

“การยึดหลักศาสนาและใช้เหตุผล ถ้าไม่มีเหตุผล ครอบครัวจึงต้องมีเหตุผลในทุกการตัดสินใจ มีปัญหาอะไรก็ต้องปรึกษาหารือกัน ถ้าผู้ชายคิดเอาว่าตัวเองเป็นศูนย์กลางเอาตัวเองเป็นหลัก โดยไม่ฟังความคิดเห็นของภรรยาเลยนี้ ยุคนี้นะไปไม่รอด ผมเห็นหลายคนแล้วที่เป็นอย่างนี้” (คุณฆะซาฟี, 25 มกราคม 2556)

หากผู้เป็นภรรยามีความเข้าใจศาสนาที่ดี ไม่ว่าจะมาจากการอ่านหนังสือ ประวัติศาสตร์หรือการศึกษาผ่านรูปแบบอื่นๆ แม้ว่าจะประสบกับวิกฤติที่หนักหนาเพียงใดก็จะสามารถตอบทริยีนที่ดีเพื่อเป็นข้อคิดเตือนสติให้แก่ตนเองได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“อัลลอฮ์จะสอนเรื่องนี้กับผู้หญิงเพื่อให้เรามีสติว่าเราต้องรักอัลลอฮ์องค์เดียว ไม่ใช่สามี ไม่ใช่ลูก มันรับรู้ผ่านความรู้สึก คำพูดที่เราเคยพูดวันนั้นมันยังก้องอยู่ในหูเรา วันนั้นเราคิดว่าเรารักอัลลอฮ์เหมือนที่รักสามี และพระองค์ก็ทดสอบอย่างหนักเพื่อจะบอกว่าผู้ที่เธอควรรักที่สุดคืออัลลอฮ์ ไม่ใช่สามี อัลลอฮ์ต้องเป็นหนึ่ง ไม่ใช่สามีคุณ เป็นหนึ่ง รู้สึกได้ว่าอัลลอฮ์ทดสอบทันตาเห็น ในใจลึกๆ ก็กลัวนะ” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

“...หน้าที่ของเราต้องทำให้ดีที่สุด เขาจะรักหรือไม่รักเราเป็นเรื่องของเขา อัลลอฮ์จะจัดการเขาเอง ถ้าเขาไม่ยุติธรรม ไม่รับผิดชอบก็เป็นเรื่องของเขาที่เขาต้องกลับไปตอบกับอัลลอฮ์เอง ทำส่วนของเราให้ดีที่สุดพอแล้ว เวลาเรียกสามีก็ต้องให้เกียรติเขา ใช้คำสุภาพ ถ้าภรรยาเรียกยังไง คนอื่นก็จะเรียกตามอย่างนั้นทั้งบ้าน จะดีหรือโกรธก็ต้องเรียกให้ดีไว้ก่อน ไม่เสียหาย บางคนเรียกสามีว่า “ไอ้แก่” อย่างนี้ สุบหานัลลอฮ์ ไม่ใช่ให้เกียรติสามีเลย การทำให้สามีไม่พอใจ นบีก็ไม่พอใจ อัลลอฮ์ก็จะไม่พอใจ บาปไซ้ไหม” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

2.3.2 การปลูกฝังศาสนาของบิดามารดาต่อบุตร

รูปแบบในการอบรมสั่งสอนศาสนาแก่บุตรก็จะมีทั้งรูปแบบที่เป็นรูปแบบเฉพาะ คือ การเรียกสมาชิกทุกคนมานั่งฟังอย่างพร้อมเพรียง หรืออาจจะเป็นการสอดแทรกในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตลอดจนการสอนผ่านการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง โดยหน้าที่ของการให้ความรู้ศาสนาแก่บุตรนั้นมักอยู่ในความรับผิดชอบของภรรยาเป็นหลัก

“จะสอนสอดแทรกไปขณะที่คลุกคลีอยู่ หรือสอนแบบเป็นเรื่องเป็นราวเลยก็มี เหมือนนั่งอ่านคัมภีร์ อ่านความหมายให้เขาฟังไปด้วย หรือไม่ก็นั่งดูทีวีช่องมุสลิม เดียวนี้ก็มีเยอะนะ ก็อธิบายให้เขาฟังไปด้วย ...เราต้องทำให้เป็นแบบอย่าง เมื่อไหร่ที่คุณแม่อ่านหนังสือ พอลูกเขาเห็นเขาก็จะเอาหนังสือมาอ่านด้วย จะสร้างบรรยากาศให้เขาซึมซับเองมากกว่า เขาเล่นอยู่ได้ตั้งไม้ เราก็อ่านคัวอ์ให้เขาฟัง พอจะละหมาดก็จะชวนมาละหมาดพร้อมกัน ถ้าตอนพ่อเขาอยู่ก็จะให้ตามพ่อเขาไปมัสญิดด้วย” (คุณอะดิเกะฮ์, 28 ธันวาคม 2555)

“...กลางคืนทุกคืนหลังละหมาดอิซฮาอ์ก็จะอ่านตะอูสิมให้ลูกฟัง 45 นาที จะมานั่งล้อมกันแบบนี้แหละแล้วก็มุขากะเราะฮ์กันในเรื่องศาสนา ตัวเล็กๆ นี้อีกี่ขวบมาทั้งหมด เขาก็รู้เรื่องหมดนะ ถึงจะส่งไปเรียนแล้วแต่ที่บ้านเราก็ต้องมีอบรมให้เขาด้วย แต่จำไว้นะถ้าผู้หญิงไม่เริ่มก่อนก็ไม่เกิด ในประวัติศาสตร์อิสลามนะ ผู้ที่เข้าอิสลามคนแรกก็ผู้หญิงตายเพื่ออิสลามคนแรกก็ผู้หญิง ผู้หญิงทั้งนั้นกะ บทบาทหน้าที่หลักของผู้ชายคือการทำงานนอกบ้านหาปัจจัยยังชีพให้กับครอบครัว เรื่องในบ้านก็ต้องให้ผู้หญิงเป็นคนเริ่มเรื่องสอนลูกๆ ก็เป็นหน้าที่หลักของภรรยา ถ้าผู้หญิงไม่มีความอดทน ครอบครัวพังผู้ชายเขาไม่มีเวลามาจู้จี้จ้ำไชเรื่องพวกนี้หรอก เพราะภรรยาเขาเยอะ ไหนจะเรื่องสังคม เรื่องงาน มีสติ เรื่องบ้าน โน้น เพราะฉะนั้นเรื่องในบ้านผู้หญิงต้องนำไปหมด ยกตัวอย่างใกล้ตัวที่สังเกตเห็นได้ง่ายๆ ในเดือนบวชถ้าผู้หญิงไม่ตื่นมาปลุกกินข้าวชาโสร จบ! ในบ้านไม่มีใครได้บวชสักคนนะ” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

“บรรดาภรรยาและลูกๆ ต้องคุ้นเคยกับบรรยากาศศาสนาอยู่ตลอดเวลา ภรรยาที่ต้องอ่านหนังสือ ลูกๆ ก็ต้องอ่านหนังสือ ที่บ้านจะเน้นหนักในเรื่องห้องสมุดและการให้ทุกคนสัมผัสอยู่กับหนังสืออยู่ตลอดเวลา” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

การให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ศาสนาแก่สมาชิกในครอบครัวจะเป็นปัจจัยสำคัญให้สมาชิกทุกคนตระหนักถึงคุณธรรมความดีงามต่างๆ โดยเน้นการสร้างบรรยากาศการตักเตือนระหว่างกันในครอบครัวด้วยความรัก หากพบว่าคนใดคนหนึ่งกระทำผิดก็แนะนำตักเตือนด้วยความสุภาพและนิ่มนวล การปฏิบัติเช่นนี้จะทำให้ครอบครัวอยู่ในแนวทางศาสนาได้อย่างมั่นคงมากยิ่งขึ้น ดังที่กล่าวว่า

“จะพยายามสอนผ่านการพูดให้เขาฟังบ่อยๆ มากกว่า คือจะพยายามเอาสุตรอิสลามมาใช้ให้มากที่สุด พยายามให้เขารู้จักนบี รักนบี” (คุณอะติกะฮ์, 28 ธันวาคม 2555)

“เรื่องสอนศาสนาให้ลูก 80% จะมอบให้แม่หมดเลย เขาทำได้ดีกว่าเรา และมีโอกาสคลุกคลีกับลูกเยอะกว่าเรา” (อับดุลรอเซาะ, 15 มกราคม 2556)

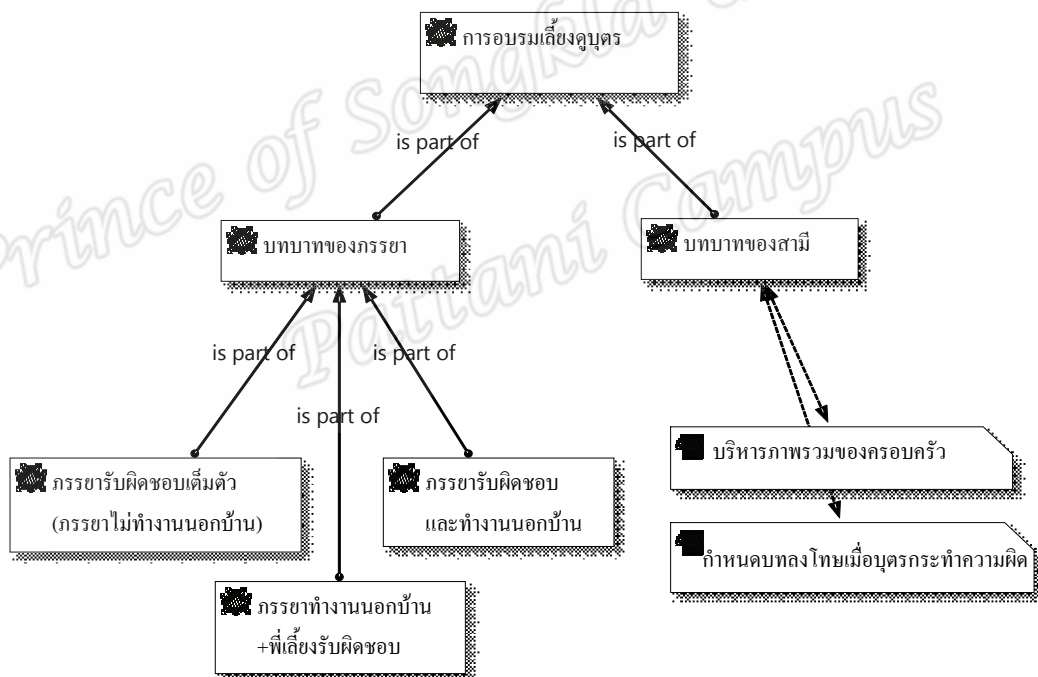
“ความมั่นคงของครอบครัวน่าจะอยู่ที่อิหม่านของคนเป็นสามีและภรรยาทั้งสองคน และก็การปลุกฝังให้แก่ลูกๆ ถ้าทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน เราทำทุกอย่างก็เพื่ออัลลอฮ์

การมีครอบครัวก็เป็นคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ถ้าทุกคนมีหลักคิดเดียวกัน ปัญหาทุกอย่างก็แก้ได้ อินชาอัลลอฮ์” (คุณฟาติหะฮะ, 1 มกราคม 2556)

2.4 การอบรมเลี้ยงดูบุตร

ครอบครัวที่ประกอบด้วยภรรยาหลายคน โดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีบุตรจำนวนมาก ซึ่งนั่นเป็นสิ่งที่ท่านนบีมุฮัมมัดได้สนับสนุนให้กระทำ แต่ในจำนวนบุตรที่มากนี้ยังมีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพของบุตรเช่นเดียวกัน จึงเป็นภารกิจอีกประการหนึ่งสำหรับทั้งผู้เป็นบิดาและมารดาที่จะต้องเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เพื่อให้ลูกทุกคนเติบโตมาเป็นคนที่มีคุณภาพในสังคมได้ สรุปภาพรวมการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแผนภาพที่ 3.14

แผนภาพ 3.14 ข้อสรุประดับมโนทัศน์การอบรมเลี้ยงดูบุตรในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

2.4.1 บทบาทภรรยาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ถึงกระนั้นผู้ที่มีบทบาทในเรื่องนี้มากที่สุดในการครอบครัวลักษณะนี้เป็นมารดา เนื่องจากเป็นผู้ที่มีโอกาสได้ใกล้ชิดและอบรมบุตรมากกว่าผู้เป็นบิดา ที่ต้องรับผิดชอบการทำงานหาปัจจัยยังชีพนอกบ้าน จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีแบบแผนในการอบรมบุตรที่มาจากภรรยาเป็นหลัก ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ ดังนี้

1) ภรรยารับผิดชอบการเลี้ยงดูบุตรเต็มตัว โดยไม่ต้องรับภาระการทำงานนอกบ้าน ซึ่งผู้เป็นภรรยา มักมาจากผู้ที่มีแนวคิดและอุดมการณ์ในการสร้างครอบครัวตามแบบฉบับอิสลาม ระดับสูง เพราะต้องการความเชื่อมั่นว่าบุตรจะเติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่บริสุทธิ์ และมีความพร้อมทั้งด้านจิตวิญญาณและสติปัญญา

“การเลี้ยงดูลูกในครอบครัวพอเอาเข้าจริงแล้ว ก็ก็เป็นทั้งพ่อและแม่ในคนเดียวกัน ซึ่งมันก็นั่งอยู่นะ เพราะสามีเขาก็มีเรื่องยุ่งๆ ต้องจัดการนอกบ้านเยอะแยะอยู่แล้ว ถ้าเรารับผิดชอบจัดการตรงนี้ได้เองก็ช่วยคลายความกังวลของเขาได้” (คุณอะดีกะฮุ, 28 ธันวาคม 2555)

“หลักๆ จะเป็นของแม่เขาเลย แต่เวลาพ่อกลับมา ก็จะอยู่กับลูก บริการลูกให้เยอะ ลูกชวนไปไหนก็ไป พาไปส่งที่นั่นที่นี้ ช่วยปิดช่องว่างได้” (อับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

“เรื่องลูกก็จะจัดการเอง เลี้ยงเองหมดเลย เพราะสามีเขาก็ไม่ทันอยู่แล้ว เขาก็จะคอยให้คำปรึกษา แต่ถ้าของบ้านที่หนึ่งลูกๆ เขาจะมีแม่สามีและก็น้ำๆ ช่วยเลี้ยงตั้งแต่คลอดเลย” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

“ภรรยาทุกคนต้องมีความสามารถในการจัดการเรื่องระเบียบของลูก เรื่องของการศึกษาเล่าเรียน เรื่องของโปรแกรมต่างๆ ในการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้แก่ลูก ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องที่ต้องตกลงร่วมกันระหว่างผมกับครอบครัว บ่อยครั้งที่ภรยานั้นนำเสนอได้ดีกว่าผม ผมเพียงแต่รับทราบแล้วให้เขาปฏิบัติกร ผมเพียงแต่รับรู้ และเชื่อนอนุมัติว่าสิ่งที่คนทีหนึ่งคิดนั้นถูกต้อง” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

ครอบครัวที่ความสัมพันธ์ระหว่างภรรยาดำเนินไปด้วยดี ก็จะเกิดการช่วยเหลือเกื้อหนุนกันในการวางแผนการอบรมเลี้ยงดูและการศึกษาให้แก่บุตร ดังที่กล่าวว่า

“จุดศูนย์กลางเรื่องอบรมลูกๆ จะเป็นของภรรยาคนหนึ่ง บุคคลที่มีอิทธิพลต่อลูกมากที่สุดในช่วงนี้ก็คือ ภรรยาคนแรก เขาเป็นคนที่มีความรู้ศาสนา ด้านภาษา และมีทักษะในด้านการอบรมและขัดเกลาลูกๆ อยู่แล้วจึงทำให้เขามีอิทธิพลต่อลูกมากที่สุดในเวลา นี้ ดังนั้นสิ่งที่ลูกเป็นอยู่ ณ ขณะนี้ เกือบ 90% มาจากผลงานเขา” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“ลูกของบ้านที่หนึ่งกับสองเขาจะโตมาพร้อมๆกัน ภรรยาคนแรกเลยรับผิดชอบในส่วนนี้พร้อมกันเลยเพราะเขามีทักษะอยู่แล้ว ส่วนลูกของภรรยาคนที่สามยังเล็กอยู่ เลยอยู่ในการอบรมของคนี่สามเอง ส่วนกับผมเองลูกน่าจะสัมผัสในแง่ของการเป็นนักบรรยายมากกว่า คือว่าเวลาผมบรรยายก็จะพาลูกๆ ไปนั่งฟังด้วย” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

2) ภรรยารับผิดชอบการเลี้ยงดูบุตรเป็นหลัก และในขณะที่เดียวกันก็รับภาระการทำงานนอกบ้านด้วย สามีอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมบุตรบ้างเป็นบางโอกาส สภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวลักษณะนี้อยู่ในระดับปานกลาง ผู้เป็นภรรยามีความสมัครใจที่จะแบ่งเบาระยะครอบครัวด้วยตนเอง หรืออาจมีความรู้ความสามารถในสาขาเฉพาะทางที่สามารถให้ประโยชน์แก่สังคมส่วนร่วมได้

“เรื่องการอบรมลูกจะอยู่ที่ผู้หญิงเป็นหลัก อยู่ที่แม่เป็นหลัก 80% เลยกี่ว่าได้ เพราะคุณพ่อเขาจะมีงานตลอด เขาจะยุ่งกว่าเรามาก ก็ก็จะจัดการเรื่องลูกเองหมดทุกอย่าง สอน กูรอ่าน สอนการบ้าน พอตอนเช้าก็จะจัดเตรียมทุกอย่างให้เรียบร้อย แล้วก็ไปส่งลูกเองที่โรงเรียน แล้วเราก็ไปทำงานของเรา พอตอนเย็นก็กลับมาที่รับลูกกลับจากโรงเรียน กลับเข้าบ้าน คือสรุปแล้วเรื่องลูกนี้จัดการเองหมด” (คุณฟาติหะฮฺ, 1 มกราคม 2556)

“ภรรยาจะเป็นคนดูแลเป็นหลักแต่เราต้องคุมเกมส์ทั้งหมด ต้องช่วยดูแลบ้าง อย่างเด็กผู้ชายเดี๋ยวนี้ติดยากันเยอะ เราก็ต้องสอดส่องดูแล เวลาส่วนหนึ่งเราต้องก็ทำงานด้วย แต่หูตานั้นต้องกว้างขวางนะ ต้องหาทุกวิถีทางไม่ให้ลูกไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องยา” (คุณชุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

“...การที่ภรรยามีความพร้อมในแง่ของการเป็นแม่ที่ดี และมีความเป็นครู ก็คือมีภรรยาคนที่หนึ่งกับคนที่สามมีความเป็นครูอยู่พร้อม ส่วนคนที่สองจะมีความเป็นแม่บ้าน ในสามคนเมื่อครุมีอยู่สองคนและแม่บ้านอีกหนึ่งคน ปัญหาเรื่องนี้เลยถูกแก้โดยครูทั้งสองคนจะคอยห่วงและดูแลกิจกรรมของลูกๆ ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการส่งค่ายอบรมภาคฤดูร้อน เรื่องการเข้าโปรแกรมพิเศษต่างๆ ซึ่งบรรดาภรรยาก็จะช่วยกัน เพื่อให้ลูกๆ อยู่ในบรรยากาศของศาสนาอยู่ตลอดเวลา” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

3) ภรรยารับผิดชอบการแสวงหาปัจจัยยังชีพร่วมกับสามี โดยมอบหน้าที่การเลี้ยงดูบุตรให้เป็นของพี่เลี้ยงหรือญาติ มักเป็นรูปแบบการเลี้ยงดูของครอบครัวที่สภาพทางเศรษฐกิจขาดความคล่องตัวหรือที่เรียกว่า “หาเช้ากินค่ำ” ซึ่งบุตรที่โตและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วก็จะมาช่วยแบ่งเบาภาระในการดูแลน้องๆ

“ลูกๆ นี้จะใช้แบบพี่เลี้ยงน้อง จะปล่อยให้เขาดูแลกันเองตลอด คนโตจะคอยดูแลคนน้องกว่า พอกลับมาจากโรงเรียนเขาก็จะช่วยหุงหาข้าวมาให้พี่น้องกิน ถ้าจะไปไหนก็จะพาน้องไปกัน จะเข้าอนุบาลตั้งแต่สองปีทั้งนั้นเลย หรือบางทีถ้าค่าเล่าเรียนไม่มีใครกลับเพื่อนบ้านก็จะมาช่วยดูให้ด้วย จะจ้างคนเลี้ยงก็แพงนะ ก็อยู่กันอย่างนั้นแหละ อัลลอฮ์รักษามาตลอด” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

“เราก็ถือว่าร่วมสร้างมาด้วยกัน ลูกๆ ที่โตมาน้อยก็จะช่วยเลี้ยงน้อง เราก็ช่วยกัน ทำทุกอย่างเพื่อให้เขาได้มีโอกาสศึกษาอิสลาม จะได้กลับมาสอนเราเองด้วย สอนลูกๆ ด้วย” (คุณฟาอิชะฮฺ, 11 ธันวาคม 2555)

คนในสังคมส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนถือเป็นครอบครัวที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดความขัดแย้งสูง และผลกระทบที่ร้ายแรงก็จะตกมาที่บุตร ซึ่งก็มีปรากฏในบางครอบครัวในสถานะของการปรับตัว ซึ่งผู้เป็นแม่ก็ยังคงเป็นบุคคลหลักที่ช่วยเป็นตัวกลางอธิบายเหตุผล เพื่อลดระยะความห่างหรือช่องว่างระหว่างพ่อกับลูกได้ ดังที่กล่าวว่า

“ตอนที่สามีไปแต่งงานที่สอง ลูกคนโตก็กลับมาบอกว่า “มามา คนเขาพูดว่าบาบอมีเมียอีกคนหนึ่ง” เราก็ตอบกลับไปว่า “มีแล้วยังไง เขาก็ไม่ได้มาทำร้ายมาทำกินนะ เขาไม่เคยมาด่ามาฆ่าสักคำ มีแต่เอาข้าวมาให้ มาช่วยเลี้ยงลูกให้ เขาก็ดีกับเรา ลูกก็เห็นแต่สิ่งที่ดีๆ ไซ้ไหม” เขาก็พยักหน้าตอบว่า “ครับ” เรื่องมันก็จบ คือให้ลูกเห็นแต่ภาพดีๆ ลูกก็จะไม่เก็บไปคิด” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

“ความรู้สึกห่างผมว่าก็มีบ้างนะครับ แต่ลูกๆ ก็ยังรักกันอยู่ ลูกๆ ก็ยังถามไถ่ทุกข์สุขกันอยู่ ผลกระทบที่มีกับลูกๆ ก็มีบ้างแต่ผมคิดว่าคงเล็กน้อย ผมแก้ปัญหาโดยการให้พวกเขาได้เข้าใจชีวิตร่วมกัน ผมมักจะให้หนังสือพวกเขาได้อ่าน ดังนั้นลูกคนโตๆ การที่เขาจะเข้าใจเรื่องนี้ของพ่อเขาก็อาจจะไม่ทั้งหมด แต่ผมก็จะพยายามอธิบายให้เขาฟังเมื่อมีโอกาส พวกเขาอ่อนข้างห่างกับผมเพราะต้องไปศึกษาอยู่ในสถาบันที่ไกลจาก

บ้านมาก ทำให้ค่อนข้างมีความห่างระหว่างวัยลูกกับพ่อที่เป็นผู้ใหญ่” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

2.4.2 บทบาทของสามีในการอบรมลูก

การบริหารเวลาของผู้เป็นบิดาเพื่อแสดงบทบาทหน้าที่ของตนจะเป็นลักษณะเดียวกัน คือ เน้นการใช้เวลาครอบครัวที่มีอยู่จำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ แม้จะมีเวลาอยู่ร่วมกันเพียงเล็กน้อยแต่การแสดงความรักระหว่างพ่อกับลูกจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะก่อให้เกิดความอบอุ่นภายในครอบครัว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“... เวลาที่พ่อเขาอยู่บ้านเขาก็จะสนใจและก็เข้าหาลูกๆ เวลาที่มีโอกาสที่จะสอนการบ้าน เขาก็จะสอนให้ลูกตลอด บางอย่างเขาก็สอนให้ลูกเข้าใจได้ง่ายกว่าแม่ด้วยซ้ำไป อีกอย่างการที่เราจัดเวลาแบบวันเว้นวันทำให้ความสัมพันธ์พ่อลูกไม่ได้ห่างกันนาน อย่างลูกๆ เวลาพ่อก็มักจะมาลูกคลีด้วย ถามโน้นถามนี่” (คุณฟาติหะฮะ, 1 มกราคม 2556)

“ผมเลี้ยงลูกแบบใช้เหตุผล คุยด้วยเหตุด้วยผลมากกว่า ถ้าผมบอกแล้วเขาไม่ทำตาม ก็จะให้เขาบอกเหตุผลของเขามา ถ้าอยากไปอาบน้ำคลองก็เอาเหตุผลมา เขาก็จะคิดหาเหตุผลของเขา เราก็ฝึกเขาให้รู้จักเหตุผล ให้เป็นคนมีเหตุผล กับลูกผมจะไม่พูดหยาบ และก็จะไม่พูดเสียงดัง นอกจากว่าถ้าทำผิดก็จะเรียกมาถามเหตุผลก่อน แล้วก็บอกว่า ต้องถูกทำโทษนะ จะให้ตีก็ตี ท่านนบีก็สอนเรื่องการเลี้ยงลูกว่าต้องมีไม้หวายอยู่ที่บ้าน มันทำให้การปกครองลูกง่ายขึ้น” (คุณเขมาชาติ, 25 มกราคม 2556)

“เรื่องเรียนของลูกนี้เราจะคิดด้วยกัน บางทีเราเห็นเขาเงิบๆ เราก็พูดไปว่า “ลูกจะจบป. 6 แล้ว ทำไมไม่คิดบ้างว่าจะส่งไปเรียนที่ไหน” เขาก็ตอบกลับมาว่า “เรื่องนั้นอยู่ในสมองผมหมดแล้ว” แต่ละคนจะไปสืบเสาะหาว่าโรงเรียนไหนดี โดยไปถามคนรู้จักนะ และเราก็จะมานั่งคุยตกลงกัน ถ้าต้องไปดูโรงเรียนด้วยก็จะไปกัน ตอนที่ส่งลูกสาวไปเรียนหาพิเชษฐที่มีรักรัษยะลา เขาก็ให้กะไปสืบก่อนว่าที่นั่นเรียนอย่างไรบ้าง พอเรากลับมาบอกว่าโอเคดี เขาก็จะบอกว่า “ถ้าอย่างนั้นไป เราไปดูด้วยกัน” ส่วนมากก็จะคิดไปทางเดียวกัน ถ้าคุยหารือกันแล้วไม่เหมือนกัน เขาก็จะบอกว่า “ไหนคุณยกเหตุผลของคุณมา..” จะหาเหตุผลมาคุย” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

“ช่วงที่เขาอยู่บ้าน เขาก็จะใช้พยายามเวลากับลูกให้มาก ถามไถ่เรื่องเรียน สอนการบ้านบ้าง ลูกๆ ก็จะไปหาเขาโดยอัตโนมัติเพราะลูกจะบอกว่า “อุมมีคุ อาบีใจดี” ยิ่งคนเล็กจะติดพ่อเขามาก ไปได้ยินเสียงรถก็จะวิ่งไปรอที่ประตูแล้ว บางทีเขาถูกคงคิดถึงนะตอนนี้ลูกคนโตอยู่นูบาลก็เริ่มบ่นเป็นแล้ว เริ่มตั้งคำถามแล้วว่า “ทำไมเสาร์อาทิตย์ อาบีอยู่บ้าน โน้นทั้งสองวันเลย ทำไมไม่อยู่บ้านนี้หนึ่งวัน บ้าน โน้นหนึ่งวันนะ” (คุณกัสมา, 25 มกราคม 2556)

“ผมจะเป็นคนคุมเกมส์ทั้งหมดว่าอยากให้ลูกเอาดีด้านไหน ยังไง ลูกๆ นี้ผมให้เรียนศาสนาทั้งหมดเลย ผลการเรียนลูกๆ ก็ใช้ได้ทั้งนั้นเลย เกรดสาม เกรดสี่ แรกๆ ฟังภรรยาเขาก็อยากให้ไปด้านสามัญ แต่ผมก็อธิบายไปว่าเรียนศาสนาสำคัญยังไง ตอนนี้ก็เรียนหาพิชอยู่ทีละทั้งสองคน ชายคน หญิงคน นอกเหนือจากท่องจำกุรอานที่โรงเรียนเขาก็มีสอนภาษาอาหรับ ภาษามลายูนี้ได้อยู่แล้ว ผมว่าผลกระทบกับลูกๆ ณ ตอนนี้ไม่มี แต่ออนาคตก็วัลลอฮูอะอ์ลัม” (คุณซุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงบุตรในครอบครัวลักษณะเชิงซ้อนนี้ก็ได้แตกต่างจากครอบครัวอื่นๆ ทั่วไป มีมาตรการการลงโทษเล็กน้อยตามความเหมาะสมเพื่อเป็นการเสริมสร้างวินัยให้แก่บุตร โดยควรอธิบายให้เขาได้ทราบถึงเหตุผลของการลงโทษ และควรเป็นมาตรการสุดท้ายหลังจากที่แนะนำและกล่าวตักเตือนแล้วไม่เกิดผล ดังนี้

“เวลาลูกคือ ก็มีบ้างเหมือนกันที่ลงโทษ แต่เราก็ต้องเตือนให้เขาฟังก่อน ถ้ายังไม่ได้ผลก็ลงโทษตามความเหมาะสม” (คุณฟาติหะฮะ, 1 มกราคม 2556)

“มีคือบ้างตามประสาเด็ก ถ้าเขาทำผิดก็จะเตือนก่อน ถ้ายังไม่ฟังก็มีตีบ้าง บางทีก็ลงโทษด้วยการเก็บขยะบ้าง ถางหญ้าบ้าง เขารู้ว่าเขาผิดก็จะยอมรับโทษโดยดี ลูกหลายคนก็คนละแบบ ต้องใช้วิธีที่หลากหลาย” (คุณอะติกะฮะ, 28 ธันวาคม 2555)

“จะตั้งเป็นกฎของบ้านว่าความผิดลักษณะนี้โดนตีที่หว่าย ถ้าเขาทำดีเราก็ต้องให้รางวัล ต้องชมเขาเพราะมันจะเป็นแรงจูงใจให้เขาทำดีต่อไป แต่ถ้าลูกคือ คุณไม่รู้เรื่อง ผมใช้วิธีจับขังในห้องปิดไฟมืด แล้วเด็กมันจะกลัวมากเลย กลัวผมจะไม่รัก ลูกจะกลัวที่สุดอย่างเวลาไม่สบายต้องกินยา แม่ไม่เคยให้กินยาได้เลย แต่ผมให้ลูกกินยาได้สบายๆ โดยไม่ต้องบังคับ ไม่ต้องบีบบังคับเลย เรื่องขังนี้ลูกจะเจ็บมากเลย เขาจะบอกว่าจะดีเขาก็

ได้นะแต่ไม่ให้ขัง ห้องนั้นเขาก็อยู่ปกตินะ แต่พอเขาได้ยินเสียงใส่กุญแจข้างนอก เขาบอกว่ามันเป็นความรู้สึกที่บอกไม่ถูก มันขาดอิสรภาพ” (คุณเมาะชาติ, 25 มกราคม 2556)

“ครอบครัวเราจะไม่ค่อยตีลูกอยู่แล้ว นอกจากว่าคือ ไม่ฟังจริงๆ อันนี้ก็มีทำโทษ แต่การลงโทษจะมีแค่ 2 ระดับ ถ้าผิดไม่มากก็จะให้แม่เขาเป็นคนจัดการตามเหตุผลไป ส่วนมากก็จะจบแค่ระดับนี้ แต่ถ้าระดับที่รุนแรงกว่าก็คือ ล่ามโซ่ไว้กับเสาบ้านเลข วิธีนี้เป็นแบบสุดๆแล้ว ลูกชายจะเคยโดนเพราะไม่ฟัง เรื่องเที่ยวนี้แหละ พอโดนซักครั้งก็เจ็บ และเขาก็จะไม่กล้าต่อแล้ว” (คุณอับดุลลอฮ์, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

อีกลักษณะหนึ่ง คือสามารับผิดชอบภาระการเลี้ยงดูบุตรที่โตเข้าโรงเรียนแล้ว โดยนำบุตรมาพักอาศัยอยู่ที่บ้านหลักซึ่งเป็นบ้านภรรยาคนแรก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ลูกๆ ของบ้านที่สองก็มาอยู่ที่นี้ด้วย ผมให้เข้าโรงเรียนที่นี่และเรียนอัลกุรอาน เรียนตาดิกาก็ที่นี่เหมือนกัน เราจะได้ช่วยดูแลได้ทัน ให้คนที่สองคุณคนเดียวจะไม่ค่อยทัน งานผมเองก็อยู่ที่นี้ก็เลยให้มาอยู่ที่นี้” (คุณอับดุลลอฮ์, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

ข้อควรระวังอีกประการหนึ่งคือ ลูกที่มีเวลาคลุกคลีกับพ่อน้อยอาจขาดความรักความอบอุ่นจากพ่อ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่ออนาคต ดังที่กล่าวว่า

“เรื่องการให้ความอบอุ่นต่อลูก ซึ่งมันก็จะไม่เหมือนครอบครัวที่มีคนเดียว และจะล่อแหลมต่อการเกิดการปะทะของสมาชิกในครอบครัว คือลูกๆ อาจทะเลาะกันได้ถ้าหากว่าพ่อให้ความรักไม่เท่ากัน หรือมอบสิ่งของบางอย่างให้ไม่เท่ากันและอาจลามไปถึงตีกันเสียเลือดหรือแย่งชิงมรดก ต่อมาก็คือ อาจมีปัญหาเรื่องการศึกษาคือถ้าลูกอยู่ในครอบครัวที่พ่อมีความลำบากทางเศรษฐกิจลูกๆ อาจจะมีผลกระทบในเรื่องการเรียนบ้าง” (คุณวิฑูวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“ตอนที่ลูกอยู่ ป.1 หรือว่า ป.2 นี้แหละ ครูให้แต่งประโยค ลูกก็แต่งประโยคว่า “ฉันมีแม่สองคน” ครูไม่รู้ก็เลยบอกว่าแต่งประโยคอย่างนี้ผิด พอลูกกลับมาเล่าให้ฟังพร้อมความสงสัย และไม่เข้าใจว่าทำไมถึงผิด เลยได้โอกาสอธิบายให้เขาฟังไป ผลกระทบต่อลูกก็คงมีอยู่แล้ว พ่อแม่ก็ต้องเอาใจใส่ให้มากกว่าเดิม พยายามคุยกับลูกให้มาก แม้ว่าผู้ใหญ่จะมีปัญหากันยังไงก็ไม่ควรให้ลูกๆ ได้ยินหรือได้เห็น เพราะจะกลายเป็น

ความทรงจำแบบร้ายๆ ที่อาจฝังใจถูกไปจนโต คนที่อยู่คลุกคลีกับลูกมากที่สุด คือ แม่ พ่อก็อาจจะไม่ทันได้ดูแลทุกเรื่อง แม่จึงต้องทำหน้าที่แทนบ้างในบางครั้ง แต่ผมก็เชื่อว่าการให้ลูกได้ซึมซับและอยู่กับศาสนาตั้งแต่เล็กๆ จะช่วยได้” (คุณอับดุลลอฮ์, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

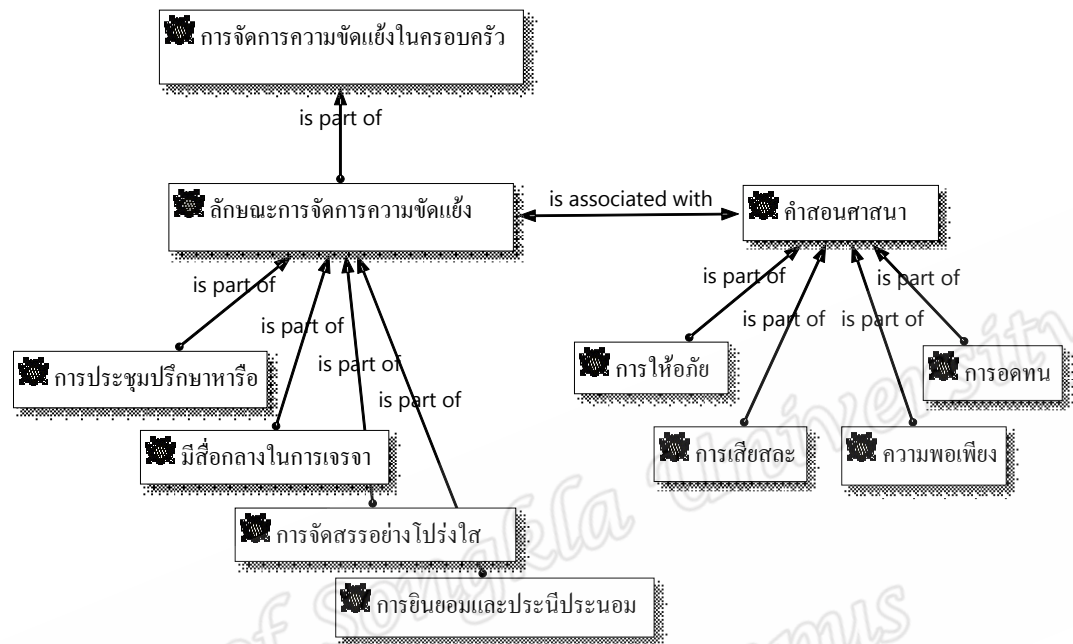
“...เท่าที่สังเกต ลูกคนโตจะมีผลกระทบบ้าง ตอนนั้นเขาอยู่ปอเนาะแล้วพอกลับมา ก็ทราบข่าวเรื่องนี้ เขาก็ดูซึมๆ ไปอยู่ช่วงหนึ่ง ตอนนั้นเขาอยู่ ม.2 แต่หลังจากผ่านไปซักพักก็ปกติดี ส่วนลูกคนอื่นๆ ไม่มีนะ ปกติดี ...ตอนนั้นก็คุยกับภรรยาคนที่สองว่าจะพาเขาไปเยี่ยมลูกคนโตที่ปอเนาะ ผมก็ชักตั้งค้มาหาร้อยให้กะเขา ให้เขาช่วยเอาไปยื่นให้ลูกก่อนกลับ พอกะเขาให้เสร็จเดินกลับไป ผมก็บอกกับลูกว่า ‘มามาคนที่สองเขาก็เป็นห่วงเรานะลูก เขาไม่ได้มีปฏิกิริยาอะไรที่ไม่ชอบเราเลย มันไม่ใช่ในหนังนะลูกนะ อันนี้มันชีวิตจริง’...” (คุณชุลกาลี, 5 ธันวาคม 2555)

อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในครอบครัวเป็นหนึ่งในภารกิจที่ต้องถูกสอบสวนในโลกหน้า บิดาและมารดาจึงต้องเอาใจใส่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างมาก แม้ว่าบิดาจะมีตำแหน่งเป็นผู้บริหารในด้านเศรษฐกิจของครอบครัว แต่บุตรก็ยังต้องการความอบอุ่นและการดูแลจากผู้เป็นบิดาไม่น้อยไปกว่ามารดาเลย

2.5 การจัดการความขัดแย้งภายในครอบครัว

การใช้ชีวิตครอบครัวถือเป็นเรื่องปกติที่มักจะประสบกับความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวที่มีลักษณะเชิงซ้อนเช่นนี้เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ยาก สมาชิกครอบครัวจึงจำเป็นต้องมีวิธีการจัดการที่ดีเพื่อไม่ให้ส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตของคนในครอบครัว

แผนภาพ 3.15 ข้อสรุประดับมโนทัศน์การจัดการความขัดแย้งในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

2.5.1 วิธีการจัดการความขัดแย้ง

ความขัดแย้งในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนจะเกิดขึ้นมีสมาชิกไม่สามารถตกลงร่วมกันได้ ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากความเข้าใจที่ผิดพลาด หรือการมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การรับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลที่สาม การไม่เอาใจใส่ในเรื่องความรู้สึกซึ่งอาจเป็นเรื่องใหญ่สำหรับผู้หญิง ดังนั้น เมื่อสถานการณ์มีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปในเชิงลบก็มีความจำเป็นต้องหาทางออกให้กับความขัดแย้งดังกล่าว วิธีการจัดการความขัดแย้งของทุกครอบครัวมีความคล้ายคลึงกัน แต่อาจมีเทคนิคในเชิงปฏิบัติที่ต้องยืดหยุ่นไปบ้างตามความเหมาะสม ดังนี้

1) การประชุมปรึกษาหารือ

การนั่งประชุมพูดคุย ปรึกษาหารือ หาข้อสรุปร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นวิธีการหนึ่งในการยุติความขัดแย้งในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน ซึ่งมักใช้วิธีนี้ในครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ระหว่างภรรยาอยู่ในระดับดี สามารถพูดคุยเจรจาได้อย่างเป็นมิตร และพักอาศัยอยู่ใกล้กัน สะดวกในการไปมาหาสู่ การจัดการในลักษณะนี้หัวหน้าครอบครัวอาจจะอยู่หรือไม่อยู่ร่วมการเจรจาด้วยก็ได้

“เวลาที่มีปัญหาอะไรต้องสะสาง เราก็จะนัดประชุมกัน เรียกมาคุยให้เข้าใจตรงกัน เรา จะคุยแบบใช้เหตุผลมากกว่า อัลฮัมดุลิลลาฮ์ที่กะเองมาจากครอบครัวที่มีเหตุผล พื้นฐานครอบครัวดีพ่อแม่จะไม่ค่อยตามใจ เลยช่วยได้ส่วนหนึ่ง” (คุณอะติกะฮฺ, 28 ธันวาคม 2555)

“มีอะไรก็ต้องปรึกษาหารือกัน ถ้ามีอะไรที่ค้างคาใจ หรือเข้าใจอะไรกันผิดก็ต้องรีบ คุย อธิบายให้เข้าใจว่าความจริงแล้วเป็นยังไง ที่ได้ยินมาเป็นยังไง ...ก็นัดมาคุยกันปกติ อยู่ที่ว่าเรื่องหนักไม่หนัก ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่หนักสามีก็จะเป็นคนกลาง ก็เขาจะคุยกับ เราให้เข้าใจ แล้วพอไปบ้านโน้นเขาก็จะอธิบายให้บ้านโน้นต่อ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ต้องคุย พร้อมกันก็จะมานั่งพร้อมหน้าคุยกันตามปกติทั่วไปค่ะ แต่บางทีก็คุยเคลียร์กันทาง โทรศัพท์ก็จบนะ คุยเป็นเรื่องๆไป” (คุณฟาติหะฮฺ, 1 มกราคม 2556)

“เวลามีเรื่องติดค้างในใจเราก็จะปรึกษาหารือกันตลอด สามีก็จะเขาจะไม่ให้โกรธเขาสัก นาทีทีเดียวเลย เขาจะดูจากสีหน้าท่าทางเรา ถ้าเห็นว่าเราอารมณ์เสียแล้ว ก็จะแกล้งหยอก ให้เราหัวเราะ ใครจะไปโกรธต่อได้ โกรธนานข้ามวันนี้ไม่ได้เลย” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

“ความขัดแย้งมีแน่นอนครับ แต่มันเป็นความขัดแย้งแบบจุกจิกและก็ไม่มีความรุนแรง ะไร เพราะทุกคนที่เข้ามาในครอบครัวนี้ต่างก็รู้จักใจของครอบครัวนี้คืออยู่แล้ว เมื่อมี ความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างภรรยาตัวเอง หรือว่าภรรยากับลูกนี้ ผมก็จะให้เขาเคลียร์ กันเอง ให้อธิบายต่อหน้าเพื่อให้เขาได้เคลียร์ระหว่างกัน เพื่อไม่ให้เรื่องมันบานปลาย ที่ผ่านมาก็ยังไม่มีอะไรรุนแรงถึงขั้นทำลายภาพพจน์ของครอบครัว ทุกคนก็เคารพ กติกาคี” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

2) มีสามีเป็นสื่อกลางในการเจรจา

การจัดการความขัดแย้งลักษณะนี้ ผู้เป็นสามีจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ย ที่ละฝ่าย ส่วนมากมักใช้ในครอบครัวที่มีที่พักอาศัยอยู่ห่างไกลกัน หรือความสัมพันธ์ระหว่างภรรยา ไม่ได้อยู่ในระดับดีมากนัก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทำให้การเจรจาเป็นไปในทางลบ หากที่จะหาข้อตกลง ร่วมกันจึงต้องอาศัยสื่อกลางการเจรจา

“ผมก็จะทำหน้าที่เป็นคนกลางเคลียร์ที่ละบ้าน ก็จะอธิบายโดยใช้หลักศาสนามาก่อน ถ้าคุยกันแล้วยังไม่จบก็จะเอาไปปรึกษาญาติผู้ใหญ่ บางทีผู้ใหญ่เขาก็เห็นด้วยกับความคิดของเรา” (คุณเหมาะชาติ, 25 มกราคม 2556)

“เวลามีเรื่องก็จะอธิบายโดยใช้หลักของศาสนาให้เขาฟัง พอไปบ้าน โน้นก็จะพูดให้กะบ้านโน้นฟัง พอกลับมาบ้านนี้ก็จะเคลียร์กับกะบ้านนี้ต่อ ต้องคุยกัน เราต้องคอยเป็นคนกลางเพราะอยู่กันคนละที่ ...จะภรรยาคนเดียวหรือหลายคนก็ต้องเอาหุ่่มของอัลลอฮ์มาแก้ปัญหาเป็นอันดับแรก ต้องเอาสุนนะฮ์ของเราะสูดลลอฮ์มาปฏิบัติ ถึงจะไม่มีปัญหา อย่างบางหุ่่มผู้หญิงเขาก็รับไม่ได้ แต่ถ้าเราบอกว่ันนี้เป็นคำสั่งของอัลลอฮ์ เป็นแบบอย่างจากเราะสูดลลอฮ์ เขาก็ไม่กล้าจะปฏิเสธหรอก” (คุณชุกพิฬี, 5 ธันวาคม 2555)

“...จะเป็นคนที่ตรงไปตรงมา เวลาไม่สบายใจหรือไม่พอใจเรื่องอะไรก็จะพูดออกมาเลย จะปรึกษา เล่าให้สามีฟัง แล้วก็ช่วยกันหาทางแก้ปัญหาต่างๆ จะเป็นคนที่ไม่เก็บเก็บไม่ได้ มันจะรู้สึกว่ามีอึดอัดทรมาน มีอะไรคิดใจก็จะพูดตรงๆ ออกมา บางทีเราเก็บเรื่องเครียดไว้คนเดียวเขาก็ไม่รู้ว่เราเครียด อย่างนี้ปัญหาที่ไม่ถูกแก้ ก็จะอธิบายให้เขาฟังว่าเรื่องมันเป็นแบบนี้ แล้วต้องทำยังไงดี ...เรื่องระหว่างบ้านจะไม่ค่อยมี พอไม่ได้อยู่ใกล้กัน ไม่ต้องเห็นหน้าเห็นตาก็เลยไม่มีเรื่องอะไรต้องคิดใจกัน เราก็ไม่เคยไปวุ่นวายอะไรกับชีวิตเขา ไม่เคยโทรไปคุยหรือด่าว่าอะไร ส่วนนี้บอกตรงๆ ว่าต่างคนต่างอยู่จริงๆ เราเคารพกันและกันมากกว่า” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

“มีอยู่ครั้งหนึ่งที่เป็นเวรของบ้านที่สอง แต่วันนั้นผมติดธุระบางอย่างที่ไปไม่ได้ แล้วลิ้มโทรบอกคนที่สอง แล้วช่วงนั้นคนที่สองเขาก็มีเรื่องเข้าใจผิดกับภรรยาคนที่หนึ่งอยู่ แล้วที่ยังไม่ได้เคลียร์ เลยทำให้เรื่องไปกันใหญ่ แล้วโทรศัพท์ผมก็เกิดมีปัญหาอีกคือเขาติดต่อผมไม่ได้ เขาก็เลยมาตามที่บ้านคนที่หนึ่งเลยที่นี้ พอเขาคุยปะทะคารมได้สักพักผมก็กลับมาพอดี วันนั้นดีที่มีญาติๆ อยู่ด้วย ถ้าคุยกันสองคนนี้มีมวายน่ คนในหมู่บ้านก็เลยเอาไปคุยกันสนุกเลย แล้วเกินจริงเสียด้วย เอาไปคุยว่ “เมียน้อยตามมาหาเรื่องเมียหลวง” ตามประสาชาวบ้านน่ะ” (คุณอับดุลลอส, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

3) การสร้างข้อตกลงร่วมกันตั้งแต่ต้น

การพูดคุยเจรจาสร้างข้อตกลงระหว่างภรรยาเพื่อปรับความเข้าใจให้ตรงกันตั้งแต่เริ่มแรก โดยจะมีภรรยาคนที่หนึ่งเป็นบุคคลหลักในการเจรจาและกำหนดข้อตกลง เป็นแนวทางในการป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในภายภาคหน้า ซึ่งอาจมีสาเหตุจากปัจจัยภายนอกที่ยากต่อการควบคุม

“...ตอนที่เขาจะแต่งงานใหม่ มามาก็จะบอกกับภรรยาคนใหม่ของเขาดังแต่ต้นว่า น้องจะมาเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวนี้ น้องต้องรับได้นะ ครอบครัวเราไม่ได้มีฐานะอะไรเราก็ออยู่แบบพอมีพอกิน อยู่บนพื้นฐานของอิสลาม ถ้าต้องการแบบวัตถุ เราไม่มีให้นะ ถ้าคุณต้องการอยู่บนพื้นฐานของอิสลามเหมือนเรา เราก็ไปกันได้” (คุณฟาอิซะฮฺ, 11 ธันวาคม 2555)

“ผมคุยตั้งแต่ต้นกับภรรยาว่า เขาต้องมาช่วยครอบครัวหลักที่มีคนที่หนึ่งอยู่แล้ว สิ่งที่ต้องมีคือการช่วยเหลือและความเสียสละ สองอย่างนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการอยู่” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

“...ก็เคยพูดกับเขาดังแต่เนิ่นๆ เลยว่า ถ้าเธอจะมาอยู่จุดนี้ เธอต้องรับได้นะ ก็บอกเขาเสมอว่า ถ้ามาอยู่จุดนี้ ขอร้องอย่างหนึ่งว่าอย่ามาทะเลาะกันเรื่องสามี มันน่าอาย มาทะเลาะเรื่องผู้ชายคนหนึ่งมันน่าเกลียด ก็เองก็ไม่ได้เก่งอะไรแต่ฮัลลอฮฺให้ เรื่องอย่างนี้ไม่มีใครทนได้หรือถ้าฮัลลอฮฺไม่ช่วย การมาอยู่สถานะนี้ต่างคนต่างเจ็บปวดทั้งนั้น ต้องอดทนให้มาก ทำยังไงก็ได้ให้เราอยู่กันอย่างมีความสุขที่สุด ต้องอดทนให้มากที่สุด ...ถ้าผู้หญิงคนหนึ่งไม่มีความศอบร์ อนาคตของครอบครัวหมดเลยล่ะ ลูกๆ ก็จะถูกความอับอายและทะเลาะกัน มันไม่ใช่แค่คนสามคนนะที่จะแตกแยกกัน แต่สามครอบครัวเลยที่จะมองหน้ากันไม่ติด ครอบครัวก็ ครอบครัวสามี และก็ครอบครัวเขา” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

“ก่อนแต่งงาน ผมบอกกับผู้หญิงว่าผมอ่อนแอ แม้คุณจะมองว่าผมแข็งแรงยังไงก็แล้วแต่ ผมยอมรับว่าผมอ่อนแอ ผมมีความอ่อนแอมาก คุณต้องดูแลผม ผมต้องดูแลคุณ ฉะนั้นจะให้ผมให้ความเสมอภาคกับทั้งสองฝ่ายในหลายๆเรื่อง ณ เวลานี้ผมยังทำไม่ได้ อย่างระหว่างบ้านผมกับบ้านคนที่สามระยะทางมันไกล แม้ฐานะของเราจะไม่ถึงขั้นลำบาก แต่ว่าเรื่องเงินก็เป็นปัจจัยหนึ่ง เรื่องความไม่สะดวกมันยังมีอยู่ บางวันจะเดินทางไปหาเขา เราไม่มีค่าน้ำมันจะทำยังไง ถ้าจะไปเยี่ยมตั้งค์เพื่อนเพื่อเป็นค่าน้ำมัน

ขับรถไปหาภรรยาณี ผมว่าคงไม่ต้องไปพยายามถึงขนาดนั้นจนสร้างปัญหาให้กับตนเอง อย่างน้อยก็โทรไปบอกเขาว่า “อัสสลามอะลัยกุมฯ วันนี้บังไปไม่ได้...” ก็แก้ปัญหาได้” (อับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

4) การจัดสรรแบ่งปันอย่างชัดเจนและโปร่งใส

หากว่าความขัดแย้งภายในครอบครัวมีสาเหตุมาจากความไม่ชัดเจนของการจัดสรรด้านการเงิน ก็ควรแสดงความบริสุทธิ์ใจด้วยการเปิดเผยตัวเลขรายรับรายจ่ายภายในบ้านที่ชัดเจนให้ทุกคนได้ทราบ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอแนะว่า

“ผู้หญิงมักจะชอบคิดระแวงไปเองว่าผู้ชายไม่ยุติธรรม ให้ไม่เท่ากันอย่างไร สามีต้องบริหารจัดการอย่างโปร่งใส เรื่องเงินนี้เราต้องบอกตัวเลขที่ชัดเจนว่าได้มาเท่าไร ยังไง พอแบ่งกันแล้วจึงได้เท่านี้ๆ ก็ต้องให้ทุกอย่างตรวจสอบได้” (คุณเกาะชาติ, 25 มกราคม 2556)

“...การไม่ไว้ใจแล้วเลิกกัน นั้นไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหา เพราะคนที่เรารักที่สุดก็ย่อมมีสิทธิ์ทำให้เราเจ็บปวดที่สุดเช่นเดียวกัน ลูกคนไหนที่อัลลอฮ์รักมาก อัลลอฮ์ก็จะทดสอบมาก นี่ก็เหมือนกัน ผู้หญิงที่เข้าถึงและเข้าใจตรงนี้ เขาก็จะปรับด้วยตัวเอง ในบางครั้ง ไม่ใช่ว่าทุกปัญหาเราต้องแก้ให้หมด แต่บางปัญหาเราต้องใช้เวลาเขาค่อยๆ ปรับตัว” (คุณอับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

5) การยินยอมและประนีประนอม

การยินยอมเป็นการจัดการความขัดแย้งในครอบครัวอย่างหนึ่งที่จะทำให้เหตุการณ์ความวุ่นวายยุติได้ทันที เป็นลักษณะที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยินยอมที่จะสละผลประโยชน์ของตนเอง อิสลามมีคำสอนที่เป็นวิถีเชิงปฏิบัติในการยุติความขัดแย้ง การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในอนาคต การแทนที่ความขัดแย้งโดยการยินยอม การให้อภัย การอดทน การเสียสละ เพื่อหวังผลตอบแทนจากพระเจ้าในโลกหน้าเป็นวิธีการหนึ่งที่จะให้เกิดความสงบสุขในครอบครัวได้

“ต้องมีบ้างที่ต้องยอม เพราะบางสถานการณ์ที่เราอยากให้อะไรทุกอย่างผ่านพ้นไปได้ด้วยดี อะไรที่เรายอมได้ เราก็ยอม แต่ว่าไม่ใช่ยอมซะจนตัวเองเสียสิทธิ์ไปเยอะ ถ้าตามความรู้สึกเราก็ต้องการเหมือนๆ กับครอบครัวทั่วไป แต่ถ้ามีเหตุจำเป็นที่เราต้องเป็นฝ่ายยอม เราก็ยอมได้ ...ที่สำคัญมากเลยคือต้องใช้หลักอดทน ผู้ชายที่มีเมียหลายคนนี้

ต้องอดทนมากๆจริงๆ ผมไม่รู้จะอธิบายยังไง ถ้าแค่อดทนแบบธรรมดาเหมือนคนอื่นๆ มันไม่พอ มันต้องอดทนถึงขนาดสุดๆ ขึ้นสุดจริงๆ” (คุณเมฆาชาติ, 25 มกราคม 2556)

“ทั้งคนที่เป็นสามีและภรรยาต้องอดทนให้มาก เหมือนรถที่มีพวงมาลัยสองอัน มีคนขับสองคน ต้องใช้ความสามารถในการคุมให้รถเคลื่อนไปยังงั้ก็ได้ไม่ให้ล่งคูล พอถึงตรงสี่แยกอย่างนี้ คนหนึ่งจะเลียซ้าย อีกคนจะไปตรง สามีซึ่งเป็นคนกลางก็ต้งคิดจัดการให้ได้ไว้ควรไปทางไหน หรือควรหยุดพักรถก่อนดี การบริหารครอบครัวแบบนี้ต้องใช้ความสามารถหลายอย่างผสมกัน บางสถานการณ์ก็อาจต้องปล่อยวาง ทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นบ้าง” (คุณอับดุลลฮู, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“นบิบอกว่าผู้ชายต้องอกัยให้กับผู้หญิงวันหนึ่งๆ อย่างน้อย 70 ครั้ง ไม่ใช่เพียงผู้ชายหรือภรรยาคนเดียวต้องอกัยให้กัน ถ้าเธออกัยให้กับสามีของเธอ โอกาสที่เราจะทะเลาะกันมันไม่มี ถ้าเธอจะมาหาความสมบูรณ์ในตัวสามี ถ้าเราไม่เสริมสร้างกันและกัน อย่าคิดว่าผู้ชายจะเข้มแข็งและทำอะไรได้ทุกอย่างที่เราคิด มันเป็นไปได้หรือหาก ถ้ามันไม่มีสมาริก็ทำอะไรไม่ได้ซักเรื่องหรือครับ ขับรถก็มีปัญหา ฉะนั้นผู้หญิงนี้สำคัญ” (คุณอับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

“หลักการบริหารบางครั้งไม่ได้ผลตรงที่มนุษย์เป็นสิ่งที่คิดได้ตลอดเวลา และการเกิดความต้งการแบบที่ไม่ได้ตั้งใจก็จะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ฉะนั้นอิสลามจึงพูดถึงว่าบุคคลที่ดีที่สุดในบรรดาพวกเขาคือ บุคคลที่มีความอดทนที่สุด ความอดทนเป็นหลักหนึ่งในการจัดการให้ปัญหาบางอย่างหมดไป ซึ่งก็ต้งควบคู่กับการให้ออกั การไม่ถือสาตัวเอง” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

ข้อพึงระวังเมื่อเกิดความขัดแย้งภายในครอบครัว

1) ไม่ควรให้ลูกรับรู้ความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่ การที่ลูกอยู่ร่วมในเหตุการณ์ความขัดแย้งจะส่งผลกระทบต่อด้านลบในระยะยาว อาจส่งผลให้ลูกเป็นเด็กมีปัญหาหรือเป็นเด็กก้าวร้าวอันเนื่องมาจากเคยชินกับการเห็นภาพความรุนแรงในครอบครัว

“เรื่องในบ้านก็มีทะเลาะ ไม่ใช่ไม่มี แต่ถ้าจะทะเลาะก็นั่งรถไปไหนก็ได้ อยู่บนรถจะว่าอะไรก็ว่ามา ค่าอะไรก็ได้ ค่ากันสองคน ลูกไม่ต้องได้ยิน ลูกอย่ามารับรู้ อย่ามาได้ยิน ถ้าทะเลาะกันที่บ้านถึงปิดประตูในห้อง เสียงก็ออกมาข้างนอกอยู่ดี ลูกได้ยินแน่ เรื่อง

ของเราสองคนก็ว่ากันสองคน ลูกอย่าให้มารับรู้ เวลาปัญหามันเกิดขึ้นจะเป็นปัญหาหนัก พอจบก็จบไป ขอมะอัฟกันเสร็จก็ไม่มีอะไร” (อับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

“...ถ้าผู้หญิงให้ลูกได้รับรู้เรื่องแย่ๆ ในบ้านจะทำให้ลูกฝังใจ กลายเป็นเด็กมีปัญหา” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

2) ห้ามนำปัญหาความขัดแย้งภายในบ้านไปบอกคนภายนอก เพราะนอกจากปัญหาจะไม่ถูกแก้ไขแล้ว ยังอาจทำให้สถานการณ์ภายในครอบครัวเลวร้ายยิ่งกว่าเดิม แต่หากเป็นประเด็นที่สำคัญและยากต่อการหาข้อยุติก็สามารถปรึกษาผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือได้

“...เรื่องครอบครัวมันพูดกับคนอื่นไม่ได้ ยกเว้นคนที่มิกติกจริงจัง คือ คนที่ปากไม่เสียละนะ เรื่องครอบครัวเป็นเรื่องละเอียด ไม่ควรไปเล่าให้คนอื่นฟัง” (คุณอะติกะฮ์, 28 ธันวาคม 2555)

“มีอะไรขอต่ออัลลอฮ์อย่างเดียว วิธีนี้สบายใจที่สุดแล้ว ถ้าเราไปบอกพ่อแม่ เขาก็อาจจะตอบมาว่า “มาบอกทำไม ในเมื่อตัดสินใจที่จะอยู่ต่อเอง..” แล้วเราจะไปบอกคนอื่นทำไม แล้วสามีก็เป็นพ่อของลูกเรา เราจะเอาเรื่องเขาไปประจานให้คนอื่นรู้ทำไม มันไม่ใช่เรื่องดีอยู่แล้ว” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

“บางทีเวลามีปัญหาหนักๆ จริงๆ เราก็อาจต้องถามความเห็นผู้ใหญ่ที่เราเคารพรอบข้างบ้าง ครอบครัวถึงจะอยู่ได้ อย่างนบีเองเวลาคุยกับท่านหญิงอาอิชะฮ์ไม่รู้เรื่องก็ต้องไปปรึกษาอุมม์บักร์ พ่อของนาง ต้องไปศึกษาว่าท่านนบีทำไว้ยังไง ท่านนบีมีภรรยาตั้งสิบเอ็ดคน ต้องไปรู้ว่าท่านบริหารยังไง” (คุณเกาะซาลี, 25 มกราคม 2556)

“...ความจริงแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวนั้นมีอยู่ แต่ภรรยาไม่ได้นำมาจัดการในเชิงของตลาดใจ คือ ทุกคนยอมรับมันและก็จบมันตรงนั้น” (คุณริฎวาน, 23 ธันวาคม 2555)

3) ให้การเลิกเป็นทางเลือกสุดท้าย การหย่าร้างเป็นทางออกที่จะสร้างความเจ็บปวดแก่ทุกฝ่าย และส่งผลกระทบต่อติดตามมาอย่างมากมาย ดังนั้น จึงให้เป็นวิธีการสุดท้ายสำหรับกรณีความขัดแย้งที่ร้ายแรงถึงขั้นไม่สามารถเดินทางร่วมกันได้อีกต่อไป

“เคยมีผู้หญิงมานั่งคุยหรือกับผมว่า จะขอเลิกได้ไหม สามิเขาแอบไปมีเมียใหม่ ผมบอกว่าทั้งสองอย่างเป็นเรื่องชัฏกอน พอเขาแต่งงานคนโน้นแล้วเราไปขอให้เขาเลิกกับเราอย่าไปพูดเรื่องเลิก ไม่มีทางออกอื่นแล้วหรือ? ทางออกก็มีนี่ บางทีสามิเราเดินทางไปไหนต่อไหนกว่าจะกลับมาก็ 3-4 วัน เราอยู่บ้านก็ไม่เห็นเป็นไร แต่พอรู้ว่าไปอยู่อีกบ้านหนึ่งคืนสองคืน กลับมีความรู้สึกทันที คุณต้องทำใจบ้างสิ แต่ถ้าเรื่องอีห่มานเข้าไปอยู่ในใจคน พูดเรื่องเสียดสละ แค่อเสียดสละง่ายๆนี้ ให้ใครละ ก็ให้สามิเรา การเสียดสละให้สามิ ผลิตบุญก็ได้ถึงภรรยา ต้องอธิบายสร้างความเข้าใจอย่างนี้แหละ” (คุณอับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

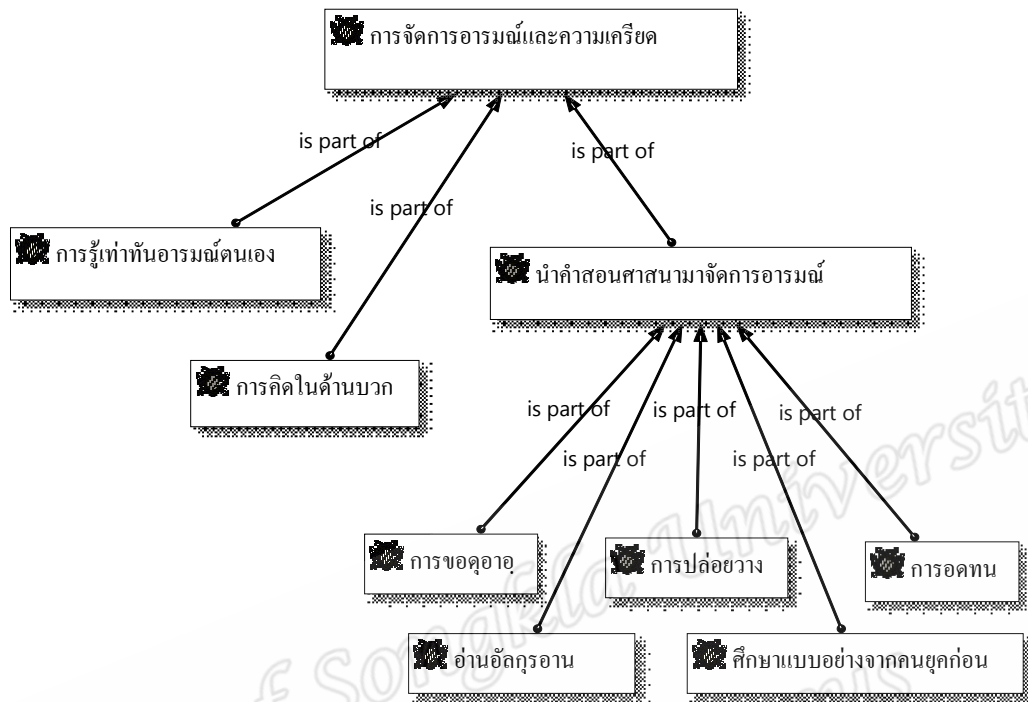
“...ภรรยาคนที่สองอยากจะให้เลิกกับคนที่หนึ่งด้วยเหตุผลของเขา เขาก็ไปคุยกับพ่อแม่เขา แล้วพ่อแม่เขาก็มาคุยกับพ่อแม่เรา ให้มาบีบเราอย่างนี้ ก็ยกหลักฐานพาหนังสือก็ตามมา ประมาณว่าถ้าพ่อแม่สั่งให้เลิกก็ต้องเชื่อฟังนะ เราก็ต้องมีหลักของเรา ก็ต้องศึกษาหาความรู้ยกหลักฐานมาว่าในอิสลามการที่จะเลิกกับผู้หญิงคนหนึ่งไม่ใช่แค่บอกว่า “เลิก” แล้วจบ เพราะการที่เลิกกับผู้หญิงคนหนึ่งเราต้องคิดผลกระทบรอบด้าน ไม่ใช่เราอยากเลิกก็เลิก อยากมีเมียใหม่ก็ไปนิกาหุ มันไม่ใช่ มันไม่ถ่วงขนาดนั้น!” (คุณเมาะซาลี, 25 มกราคม 2556)

“...ศาสนาอนุญาตให้หย่าได้นะ แต่ถ้าได้มาแล้วดีที่สุด คืออย่าให้มีการหย่าเกิดขึ้น หุกุมหย่ามีไว้สำหรับคนที่ทนไม่ได้จริงๆ เท่านั้น” (คุณซุลกิฟลี, 5 ธันวาคม 2555)

2.6 การจัดการอารมณ์และความเครียด

ความเครียดในครอบครัวจะเกิดขึ้นในช่วงของการปรับตัวเมื่อครอบครัวเข้าสู่รูปแบบของครอบครัวที่มีภรรยามากกว่าหนึ่งคน เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ทุกคนต้องปรับตัวและทำความเข้าใจข้อตกลงร่วมกันในหลายด้าน

แผนภาพ 3.16 ข้อสรุประดับมโนทัศน์การจัดการอารมณ์และความเครียดในครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

โดยธรรมชาติทางความรู้สึกของภรรยาคนที่หนึ่งจะรับรู้ผ่านความรู้สึกว่าการเข้ามาของสมาชิกใหม่นั้นจะทำให้ความสำคัญของตนเองลดน้อยลงไปและกำลังถูกแย่งชิงความรักไปในช่วงต้น ภรรยาคนที่หนึ่งจึงต้องมีการปรับตัวมากกว่าคนอื่น และต้องจัดการกับความแปรปรวนของอารมณ์ตนเองอย่างมาก ดังที่ภรรยาคนที่หนึ่งท่านหนึ่งสะท้อนว่า

“เครียดมากๆ สามีก็บอกว่า ทีหลังอย่าหนีมาอย่างนี้ เขาไม่สบายใจ เขาอุ้มลูกคนเล็กมาด้วย ตอนนั้นคนเล็กยังเดินไม่ได้ จากที่กะปิดหน้ามาเป็นลิปปีนะ หลังจากนั้นกะเปิดหน้าประชดเขาอยู่เกือบสองปี เพื่อนที่สนิทไม่ได้เจอมานานเขามาหา พอเขาเห็นเราเปิดหน้าเขาตกใจ เขาบอกว่า “เธอหน้าดำจังเลยนะ เธอปิดหน้าเหมือนเดิมเถอะ” ตั้งแต่นั้นมา สามีจะนอนตักทุกคืนแล้วพูดขอร้องให้ปิดหน้าเหมือนเดิม เขาขอร้องอย่างนี้อยู่ปีกว่าเลย ตอนนั้นกะก็พูดประชดไปว่า “ชั่วชีวิตนี้ฉันจะไม่ปิดหน้าแล้ว” (คุณมาซือนะ , 10 มกราคม 2555)

แต่ในมุมมองของผู้นำครอบครัวท่านหนึ่งกลับมีความเห็นว่า การที่ผู้ชายมีภรรยาคนที่สองไม่ได้ทำให้ความรักที่มีต่อภรรยาคนแรกลดน้อยลงเลย

“ผมมองว่าการมีคนที่สองไม่ได้ทำให้ความรักที่มีต่อคนแรกลดน้อยลงไปเลยนะ มันเหมือนเดิมนะ แต่คนอื่นมักจะมองในแง่ลบว่าการที่คุณไปมีภรรยาใหม่แสดงว่าคุณไม่รักภรรยาคนเดิมแล้วเลยนอกใจไปมีคนอื่น ผมว่ามันไม่เกี่ยวกันเลย ถึงแม้ผมจะมีภรรยาคนเดียวนะ ผมก็ยังรู้สึกรักเท่าเดิมและปฏิบัติตัวแบบเดิมนั้นแหละ ความรักเป็นสิ่งที่แปลก คือ แบ่งปันให้คนอื่นมันไม่ลดน้อยลงไป ถ้าเมื่อก่อนผมรักคนที่หนึ่งร้อยหนึ่ง ตอนนี้ก็ยังรักหนึ่งเท่าเดิมนั้นแหละ” (คุณเกาะชาติ, 25 มกราคม 2556)

การจัดการอารมณ์และความเครียดเป็นสิ่งที่สมาชิกในครอบครัวทุกคนพึงมี เมื่อเกิดบททดสอบขึ้นในครอบครัว ทุกคนย่อมมีโอกาสที่จะเผชิญกับสภาวะนี้ จากการให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์พบว่า สภาวะดังกล่าวสามารถจัดการได้ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

2.6.1 การรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง

การรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองและรู้จักวิธีการควบคุมที่ดีเป็นสิ่งจำเป็น การใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลจะนำไปสู่ความขัดแย้งในครอบครัว จะทำให้ปัญหาเล็กน้อยกลับกลายเป็นเรื่องใหญ่ ดังนั้นการรู้จักควบคุมอารมณ์ตนเองย่อมเป็นวิธีการที่ดีกว่าในการเผชิญหน้าทุกรูปแบบ

“ถ้าเรารู้ว่าอารมณ์มันสูงขึ้นเรื่อยๆ คุยยัง ใจก็ไม่จบแน่ ผมจะออกไปจากที่ตรงนั้นก่อน ปลีกตัวออกมา เดินออกไปไหนก็ได้ บางทีเขาก็พูดว่ายังคุยไม่จบที่เดินหนีออกไปทำไม ถ้ายังอยู่ตรงนั้นการทะเลาะจะรุนแรงมากกว่านี้ก็ต้องไปพักตั้งสติก่อน พอกลับมาปรากฏว่าคุณดีแล้ว ผู้หญิงนี้น่ากลัวจริงๆ เลย ตอนอารมณ์ไม่ดีนี้ทะเลาะกับเรา จะเป็นจะตาย เราหายไปแป๊บเดียว กลับมานี้คุณดีเป็นคนละคนเสียแล้ว” (คุณเกาะชาติ, 25 มกราคม 2556)

“จริงๆ เรื่องอารมณ์นี้ไม่ใช่แค่ผู้หญิงนะ ผู้ชายเองก็มีอารมณ์โมโหเหมือนกัน ต่างฝ่ายก็ต้องไปสงบสติอารมณ์ก่อน ผู้ชายนั้นแหละตัวดี ถ้าโมโหนี้หนักกว่าผู้หญิงเสียอีก” (คุณเกาะชาติ, 25 มกราคม 2556)

“...พอต่างคนต่างอยู่ก็ไม่มีปัญหา ผมไม่เข้าใจเหมือนกันว่าทำไมผู้หญิงต้องใช้ความรู้สึกนำหน้าตลอดเลย ต่างคนก็มีเหตุผลของตัวเองที่ไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับอีกคน บริหารคนนี่ไม่ง่ายเลยนะครับ” (คุณอับดุลลอส, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...เรารู้ยู่ว่าอารมณ์ผู้หญิงไม่ใช่ธรรมดา เราฟังได้ก็ทนๆ ฟังไป พออารมณ์เขาหมดก็หยุดไปเอง คือคนรักกันชอบกันมันเป็นเรื่องปกตินะ” (คุณอับดุลรอเซะ, 15 มกราคม 2556)

2.6.2 การคิดในแง่บวก

การพยายามหาแง่คิดที่ดีมาหรือที่เรียกว่า “คิดบวก” ในสภาวะที่กำลังประสบกับความผิดหวังเศร้าโศกเสียใจอาจเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ยาก แต่ก็ยังเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยคลี่คลายความวิตกกังวลได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“เราต้องคิดในแง่บวกไว้ก่อน มันทำให้เรามีความสุขใจ เพราะถ้าคิดด้านลบมันจะเข้าทางชัยภูอน อันนี้ในอิสลามสอนไว้ และก็ต้องเป็นคนที่ยึดถือ ไม่เรียกร้องอะไรมากเกินไป ถ้าเรารู้จักพอชีวิตก็จะสงบสุข พอเราใช้หลักคิดอย่างนี้ก็เลยไม่ค่อยมีปัญหา” (คุณอะติกะฮฺ, 28 ธันวาคม 2555)

“ก็จะคิดตลอดว่าเมื่ออัลลอฮ์ให้เรารับตำแหน่งตรงนี้แล้ว ก็จะพยายามให้คนอื่นได้เห็น ว่าชีวิตครอบครัวของคนที่เป็นภรรยาคนที่สองก็ไม่ได้แตกต่างจากคนทั่วไป” (คุณฟาติหะฮฺ, 1 มกราคม 2556)

“คนที่มาทีหลังนี้เขาก็เก่งนะ อย่างเราเองเราอยู่กับเขามานาน เราชินแล้วกับแบบนี้ แต่ภรรยาที่มาทีหลังนี้เขาต้องอดทนเยอะกว่าเรา เพราะสามีเขาจะเป็นคนที่ว่าทุ่มเวลากับการทำงานเพื่อสังคมมาก ฉะนั้นคนที่มาจะเป็นภรรยาเขาก็ต้องเข้าใจตรงนี้ มามาก็ไม่มั่นใจนะว่าคนอื่นเขาเข้าใจตรงนี้หรือเปล่า อันนี้มามาก็เป็นห่วง” (คุณฟาอิซะฮฺ, 11 ธันวาคม 2555)

“เวลาไปเที่ยวเขาได้ไปห้าวัน เราได้ไปแค่สามวัน เราก็ต้องพอใจกับส่วนที่เราได้รับ อย่าให้มีเรื่องความอิจฉาหรือคิดเล็กคิดน้อยว่าทำไมเขาได้เยอะ ฉันได้น้อย ถ้ามันแต่คิดอย่างนั้นมันก็จะไม่สงบ ครอบครัวก็จะไม่มีความสุข พอกังวลไปเอง ผลก็คือคนที่เราเองต้องเครียด” (คุณกัสม่า, 25 มกราคม 2556)

“...ถึงแม้ว่าตอนที่สามีขอแต่งงานกับคนที่สอง ตัวเองเหมือนจะบ้าเลยนะ แต่พอคิดดูอีกทีผู้หญิงคนนี้ก็ถ้าเขาไม่แต่งงานกับสามีเรา ตอนนั้นไม่รู้เขาจะไปทำหน้าที่ไหน การให้ผู้หญิง

คนหนึ่งได้เข้าใจศาสนามั่นคงหลายๆ อย่างเลยนะ การช่วยให้คนๆ หนึ่งพ้นจากพินนะสุ พ้นจากรกเป็นเรื่องใหญ่ นะ แต่ก่อนคนที่สองเขาเปิดร้านน้ำชา แล้วหนุ่มๆ ทั้งนั้นที่ไปจีบแก มีแต่สามีกะ ลูกห้า กะถามเขาว่าแล้วทำไมถึงเลือกสามีกะ เขาตอบว่า “ไม่รู้” กะคิดอีกที่ผู้หญิงคนนี้ถ้าไม่มาได้กับสามีกะตอนนี้ก็ “ไม่รู้” ไปซิหน้าที่ไหนแล้ว เพราะว่าถ้าผู้หญิงเลวคนหนึ่ง แย่ยิ่งกว่าผู้ชายเลวเจ็ดสิบคนเสียอีก ... ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นก็ต้องหาข้อดีของมันให้เจอ เพราะว่าคิดดี ทำดี เราก็อสบายใจ ถ้าคิดไม่ดี เรามีแต่จะอยู่กับทุกข์ บนคุณยานี้ไม่มีใครมีความสุขไปทั้งหมดหรอก แต่ทุกข์กันคนละเรื่อง คนละแบบเท่านั้น เข้าเราอยู่กับลูกมีความสุข พอตอนเที่ยง สุขไปทุกข์ก็มา พอตอนเย็นความสุข มันก็มาอีกแล้ว มันวนเวียนสลับกันอย่างนั้นแหละ” (คุณมาซึอนะ, 10 มกราคม 2555)

2.6.3 นำหลักคำสอนศาสนาจัดการอารมณ์

การใช้ชีวิตครอบครัวยังจำเป็นต้องนำเอาหลักศาสนาและหลักคุณธรรมมาควบคุม อารมณ์ ไม่ให้ความโกรธ ความหึงหวง หรือความอิจฉาริษยามาครอบงำจิตใจและทำให้เราเกิดความทุกข์ได้

“ความรู้สึกก็มีนั้นแหละ เพราะผู้หญิงไม่ใช่มะลาอิกัด หัวใจของผู้หญิงละเอียดอ่อนก็ เป็นเรื่องธรรมดาของผู้หญิงนะ มีอารมณ์หึงบ้างเล็กน้อยนี้เป็นเรื่องธรรมดา แต่เป็น ผู้หญิงเราต้องไม่เอาความรู้สึกมาอยู่เหนือหุกุมและหลักการ อย่าเอาอารมณ์เราอยู่ เหนือหลักการและเหตุผล ต้องมีความอดทนและเสียสละถึงจะอยู่กันได้ มันเป็นไปได้ ยากมากที่จะให้สามีให้อะไรๆ เหมือนกันทุกเรื่อง แบ่งเท่ากันหมดเป๊ะ สำหรับคนอื่นมา มาไม่รู้ แต่สามีเราๆ รู้ดีว่าเป็นไปได้ยากมาก” (คุณฟาอิซะฮฺ, 11 ธันวาคม 2555)

“ธรรมชาติของผู้หญิงจะมีเรื่องของอารมณ์อยู่สูง ถ้าเอาเรื่องความรู้สึกหรือตัวตน นำหน้าหลักการก็มักจะจบแบบทางใครทางมัน ... เพราะผู้หญิงมักจะควบคุมอารมณ์ ตัวเองไม่อยู่ จะมีความไม่ยอม การไม่รู้จักรักเสียสละคือการไม่หุคุดพัน พอไปยึดติด กับอะไรบางอย่างที่เป็นความต้องการส่วนตัว เลยทำให้หัวใจไม่สงบ คิดมากเกินไป ฟุ้งซ่าน” (คุณอะติกะฮฺ, 28 ธันวาคม 2555)

“ผู้หญิงถ้าอยู่จุดนั้นแล้ว ต้องทำใจให้ได้ กะรักครอบครัว รักสามี รักลูก ถึงต้องบอก ตัวเองให้ทำใจให้ได้ ทำยังไงก็ได้ให้สามีมีความสุข แค่นี้ผลบุญของเราถึงมหาศาลแล้ว จะยังงี้ก็แล้วแต่ต้องให้เกียรติสามี บางทีเราก็อมกิ้นของไม่ดีเพื่อให้เขาได้กินของดี

แต่บางคนเขาก็คิดอีกแบบว่า ในเมื่อเขารักสามีนานนี้ สามียังไปมีคนอื่นได้ คิดอย่างนี้ ชัยภูอนมันจะเข้ามาทันที ที่คุณคิดว่าพอสามียังไปมีคนอื่นสามียังจะไม่รักคุณมันไม่ใช่ สามียังรักคุณมากกว่าเดิมอีกหลายเท่า!” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

แนวทางการจัดการความเครียดในแบบฉบับของอิสลามที่แต่ละครอบครัวได้ยึดถือปฏิบัติไม่ได้แตกต่างกันมาก เป็นลักษณะการเข้าหาศาสนา โดยการอ่านคัมภีร์ของพระองค์ และขอความช่วยเหลือจากพระองค์ ด้วยวิธีดังกล่าวนี้ ทุกครอบครัวต่างสัมผัสถึงความสงบและความช่วยเหลือที่ได้รับผ่านกำลังใจที่ยิ่งใหญ่จากอัลลอฮ์

1) การขอคู่อ้อและการอ่านอัลกุรอาน

การขอความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ให้พระองค์ช่วยคลี่คลายความเครียด ความเศร้า ความกังวลต่างๆ ออกไปจากจิตใจ ดังที่กล่าวว่า

“พอสามียังไปบ้าน โน้น ก็ก็จะเข้าห้องแล้วขอคู่อ้อต่ออัลลอฮ์ตะอาลา รู้สึกได้ว่าความเศร้าความเสียใจของเรานั้นหาย อัลลอฮ์ช่วยให้จิตใจของเราสงบขึ้นได้จริง ปัญหาทุกอย่างที่มีมา อัลลอฮ์ช่วยแก้ไขทุกอย่างเลย มันน่าแปลกมากแต่พอเจอกับตัวเองแล้วเชื่อสนิทเลย” (คุณมาซ็อนะ, 10 มกราคม 2555)

“ถ้าเครียดก็จะอ่านกุรอาน จะขอคู่อ้อกับอัลลอฮ์ จะพูกระบายกับอัลลอฮ์ว่าเราเผชิญกับปัญหาอะไรอยู่ จะใช้สูตรนี้มาตั้งแต่สมัยสาว ๆ สมัยยังไม่แต่งงานและก็ยังคงใช้ได้ดีจนถึงตอนนี้ พอเครียดก็อ่านกุรอาน พออ่านแล้วจะรู้สึกสบายใจ ในอิสลามสอนไว้ว่า เวลาเครียดแล้วให้เข้าหาพระเจ้า วิงวอนกับพระเจ้า อ่านกุรอานก็คือการเข้าหาพระเจ้า ไม่ใช่แค่เรื่องครอบครัวนะ เรื่องอื่นๆ ก็จะใช้สูตรนี้แหละ เพราะว่ามันได้ผลมาตลอด” (คุณอะดีกะฮ์, 28 ธันวาคม 2555)

“วิธีจัดการความเครียดผมมีหลายระดับ ถ้าเครียดมากๆ ก็จะอ่านกุรอาน อ่านแบบเสียงดังไปเลยอันนั้นแบบสุดๆ แล้วนะ แต่ถ้าเกิดว่าไม่ตึงเครียดมากก็จะออกไปเดินเล่นข้างนอกก่อนซักพัก ออกไปคุยกับเพื่อนฝูง แต่ผมจะเป็นคนที่เก็บอารมณ์ได้ดีคนหนึ่งเมื่อก่อนตอนที่เลิกกับภรรยาช่วงหนึ่ง ภรรยาเขาบอกว่าเขาไม่เป็นอันทำอะไรเลย เขาบอกว่า “ผมเก่งนะ..ขนาดมีปัญหาครอบครัวยังทำงานตามปกติได้” คือผมทำงานได้ปกติ พอถึงที่ทำงานก็จะทิ้งเรื่องปัญหาครอบครัวไว้ข้างนอก ไม่เอามายุ่งเกี่ยวกับงานเลย เพราะการทำงานสอบสวนเป็นเรื่องที่ต้องใช้สมาธิสูง ต้องคิดวิเคราะห์ เราต้อง

บริหารจัดการอารมณ์ให้ได้ มิฉะนั้นจะเสียหายหมดเลยทั้งระบบ” (คุณเกาะชาติ, 25 มกราคม 2556)

“จะละหมาด ขอคู่อภัยกับอัลลอฮ์ ปกติผมก็จะไปละหมาดที่มีสติอยู่ประจำอยู่แล้ว แต่ถ้าช่วงไหนที่เครียดมากก็จะใช้เวลาอยู่มีสติคนานหน่อย พออยู่มีสติแล้วรู้สึกได้ว่าสงบขึ้นมาก มีอายัตกุรอานหนึ่งที่อัลลอฮ์บอกไว้ว่า ให้ขอความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ด้วยการอดทนและละหมาด อันนี้สำคัญมาก ถ้าอัลลอฮ์ไม่ช่วยก็คงอยู่มาถึงทุกวันนี้ไม่ได้ ชีวิตครอบครัวต้องเจอบททดสอบเยอะ ต้องขอต่ออัลลอฮ์ตลอดเวลา บางทีเราคิดว่าหมดหวังแล้ว แต่พอเราขอความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ อัลลอฮ์ก็ให้ทางออกมาอย่างที่เราคิดไม่ถึง” (คุณอับดุลลอฮ์, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

2) การอดทน

บททดสอบที่มาพร้อมกับครอบครัวจำเป็นต้องใช้ความอดทนอย่างมาก แม้ว่าจะอยู่ในสถานการณ์เลวร้ายแค่ไหนก็ต้องพยายามอดทนบทเรียนที่ดีให้ได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้ว่า

“ต้องไม่เอาอารมณ์ ความเป็นตัวตนเดิมของตัวเองมาเรียกร้องอะไรที่มากเกินไป เพราะชีวิตครอบครัวลักษณะนี้ต้องมีการยืดหยุ่นมากเลย ต้องไม่ยึดติดกับความต้องการในคุณตา ก็ทุกเรื่องนะ ไม่ใช่ว่าฉันต้องใส่เสื้อผ้าสวยๆ ราคาแพง ฉันต้องมีบ้านหลังใหญ่ มีรถขับ ถ้าคิดอย่างนี้แสดงว่ายังไม่ผ่าน คนที่มีความคิดหลุดพ้นจากความต้องการทางโลกแล้วเขาจะไม่เรียกร้องอะไรที่เกินเลย เพราะเขารู้เป้าหมายชีวิตแล้วความสุขของเขาก็คือการได้ทำในสิ่งที่พระเจ้าสั่งใช้” (คุณอะติกะฮ์, 28 ธันวาคม 2555)

“ต้องอดทนให้มากและก็ค่อยๆ เรียนรู้ไป ความอดทนนี้ก็เพิ่มขึ้นๆ ลงๆ เหมือนกัน บางทีก็มี 80 บางสถานการณ์ก็ลดเหลือ 50 หรือไม่กี่ 30 มันขึ้นอยู่กับอิหม่านเราด้วย เพราะอิหม่านเราก็ขึ้นๆ ลงๆ ต้องศึกษา ต้องเรียนรู้มากๆ เราเองก็ไม่ใช่ว่าจะสมบูรณ์พร้อมไปทุกอย่าง แม้คนมักจะคิดว่าคนแรกต้องมีอิหม่านที่สูงมากถึงจะรับเรื่องอย่างนี้ได้ แต่เรื่องของอิหม่านเป็นเรื่องของหัวใจ เราไม่สามารถรู้ได้ว่าอิหม่านใครมีอยู่แค่ไหน อิหม่านคนที่สอง คนที่สาม หรือคนที่สี่ อาจมีมากกว่าคนแรกก็ได้” (คุณฟาอิซะฮ์, 11 ธันวาคม 2555)

“คนแรกสำคัญที่สุดหรือเปล่านี้กะไม่รู้ แต่ที่แน่ๆ ต้องอดทนมาก มากกว่าคนอื่นๆ ต้องอดทนให้ถึงที่สุด ไม่มีใครมาทำร้ายเราได้ถ้าจิตใจเราเข้มแข็ง คำสอนศาสนาบอกว่า ผู้หญิงคนหนึ่งที่อดทนจะทำให้ครอบครัวเข้มแข็งไปด้วย ลูกๆ กะก็ไม่เคยมีปัญหาเลย เป็นเด็กร่าเริง การเรียนก็ดี ไม่ได้แตกต่างจากเด็กทั่วไปเลย” (คุณมาซึเอะ, 10 มกราคม 2555)

“...ใจร้อนไม่ได้ ต้องคอยบรื้ให้มาก ผู้หญิงจะถูกทดสอบด้วยเรื่องนี้ ไหนจะตั้งท้อง เลี้ยงลูก ให้นมลูก อบรมลูกก็ต้องอาศัยความอดทนทั้งนั้น และก็ต้องใจกว้าง ไม่เห็นแก่ตัวเอง ไม่วุ่นอยู่กับเรื่องวัตถุมากเกินไป และก็ต้องเคารพเชื่อฟังสามิตนเองมากกว่าคนอื่นๆ เขาต้องยอมรับต่อบทบัญญัติของศาสนา และยอมจำนนให้กับทุกคำสั่งของศาสนาให้ได้จากใจจริง ไม่ใช่การบอกว่า ‘รับได้ในหลักการ แต่รับไม่ได้ในความรู้สึก’” (คุณอับดุลลอฮ์, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

3) ศึกษาแบบอย่างการปฏิบัติของคนยุคก่อน

บรรดาคคนยุคก่อนมีวิถีชีวิตที่ลำบากกว่ายุคสมัยเรามากนัก แต่พวกเขาที่สามารถยืนหยัดปฏิบัติในสิ่งที่ศาสนาสั่งใช้ได้อยู่ได้ การศึกษาเรื่องราวของบรรดาภรรยาท่านนบีก็จะเป็นแบบอย่างให้ผู้หญิงยุคปัจจุบันสามารถยืนหยัดดั่งเช่นพวกเขาได้

“อ่านและศึกษาประวัติศาสตร์ของบรรดาอุมมะฮาดในอดีต ไซ้..มันคือคนละยุค แต่ในคนละยุคนั้นมีแบบอย่างที่น่าทำตามแล้วบรรลุความสำเร็จอยู่เยอะ แล้วทำไมเราถึงไม่เลียนแบบเขา อย่างที่ท่านนบีก็บอกไว้ว่า หากท่านเลียนแบบชนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด เขาก็จะเป็นเยี่ยงชนกลุ่มนั้นไซ้ใหม่ ในอิสลามเราก็ต้องเลียนแบบนบี บรรดาเศาะหาบัต บรรดาอุมมะฮาด ถ้าเราเลียนแบบพวกที่ตามแพ้นั้น เราก็จะเป็นเหมือนคนกลุ่มนั้น” (คุณอะติกะฮ์, 28 ธันวาคม 2555)

“หน้าที่ในการรับบาปบุญคุณโทษทั้งหมดเป็นเรื่องของผู้ชาย สำหรับเราคือต้องทำหน้าที่ของภรรยาให้ดี ให้สมบูรณ์ พยายามขังคุณนะว่าความดีของเรากับของสามีใครมากกว่า พอซังจริงๆ แล้วความดีของเราน้อยนิดเดียว เขาทำดี ละหมาดไม่เคยขาด ความรับผิดชอบต่อเราต่อลูกนี้ครบหมด แต่เรานี้มีผลงานอะไรบ้าง” (คุณมาซึเอะ, 10 มกราคม 2555)

“การที่เราได้อาศัยอยู่ในบรรยากาศแห่งอิสลามมันสำคัญกว่าอยู่แล้ว การไปเป็นคนที่สองหรือคนที่สามก็อาจจะเป็นสาเหตุเพื่อให้เราได้อยู่กับอิสลามตลอดเวลา การจะเป็นภรรยาคนที่เท่าไรมันไม่ใช่สาระ ไม่สำคัญเลย แม้ว่าเราจะเป็นภรรยาคนเดียวหรือคนแรกก็จริง แต่ถ้าไม่เอาสิ่งที่อิสลามสอนมาใช้ก็ไม่มีประโยชน์” (คุณอะดีกะฮฺ, 28 ธันวาคม 2555)

4) การปล่อยวาง

ปัญหาหรือความขัดแย้งบางประเด็นก็อาจจำเป็นต้องปล่อยวาง ไม่นำมาคิดให้เกิดความเครียด ในบางสถานการณ์เมื่อการอธิบายไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ก็จำเป็นต้องพิสูจน์ด้วยการกระทำ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“บางครั้งเจอปัญหาที่ใหญ่ก็ต้องมองให้เล็ก ทำเป็นหูหนวกบ้าง ตาบอดบ้าง เรารู้ยู่ยู่ อารมณ์ผู้หญิงไม่ใช่ธรรมดา เราฟังได้ก็ทนๆ ฟังไป พออารมณ์เขาหมดก็หยุดไปเอง คือคนรักกันชอบกันมันเป็นเรื่องปกตินะ” (คุณอับดุลรอเซาะ, 15 มกราคม 2556)

“ถ้าเป็นตอนใหม่ๆ คนเขาก็ไม่ค่อยยอมรับ แต่ก็จะเป็นคนที่ไม่ค่อยใส่ใจกับคำพูดคนอื่นอยู่แล้ว ใครจะว่าอะไรก็เลยเฉยๆ สามิเขาก็จะพูดอยู่เสมอๆว่า เราสามคนต้องเอาไว้ให้อยู่แล้วที่เหลือคนข้างนอกจะพูดอะไร ยังไง ก็ไม่สำคัญ” (คุณฟาติหะฮฺ, 1 มกราคม 2556)

“มีทะเลาะกันอยู่ช่วงหนึ่ง แต่เราก็ต้องปล่อยให้เขาทำใจ คือ ต้องยอมรับอารมณ์ของเขาให้ได้ เพราะเราเองก็มีส่วนผิดที่ไม่ได้บอกตั้งแต่ต้น ตอนช่วงแรกๆ ก็วุ่นวายอยู่เหมือนกันเพราะคนที่สองเขาจะอารมณ์ร้อนกว่าหน่อย ก็ต้องอดทนกันไป ค่อยๆ หาทางแก้ไขกันไป ยากกว่าที่คิดไว้เยอะ” (คุณอับดุลลอฮฺ, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

ดังนั้น แนวทางในการจัดการอารมณ์และความเครียดที่เหมาะสม คือการรู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง ระวังระวังการแสดงออกในช่วงเวลาที่มีอารมณ์ ไม่ว่าจะประสบกับสภาวะที่เศร้าโศกเพียงใดก็พยายามหาแง่คิดที่ดี หรือคิดในเชิงบวก ซึ่งจะสามารถสร้างความสงบให้แก่จิตใจตนเองมากยิ่งขึ้น และประการสำคัญคือ การนำคำแนะนำหรือคำสอนของศาสนามาปฏิบัติให้มากที่สุด